

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA EKOTURİZMİN DOĞU KARADENİZ
BÖLGESİ'NDE BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FERHAT ALTAY

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. CEYHUN HAYDAROĞLU

BİLECİK, 2026

10831642

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA EKOTURİZMİN DOĞU KARADENİZ
BÖLGESİ'NDE BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FERHAT ALTAY

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. CEYHUN HAYDAROĞLU

BİLECİK, 2026

10831642

BEYAN

“Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Bölgesel Kalkınmaya Etkileri” başlıklı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazım aşamasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zeka Kullanımına Dair Etik Rehberine uygun olarak tez/dönem projemi hazırladığımı, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel etik kurallarına uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, çalışmamın herhangi bir kısmının başka bir tez/dönem projesi olarak sunulmadığını, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Ferhat ALTAY

.../.../2026

İmza

ÖN SÖZ

Turizm sektörü, ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişim açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak turizm faaliyetlerinin belirli turizm türleri etrafında yoğunlaşması, alternatif turizm türlerinin yeterince gelişememesine neden olmaktadır. Bu durum, turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda planlanmasını ve yönetilmesini gerekli kılmaktadır. Sürdürülebilir turizm anlayışı, doğal kaynakların korunmasını, yerel kültürel değerlerin yaşatılmasını ve bölgesel kalkınmanın desteklenmesini amaçlayan önemli bir yaklaşımdır. Bu kapsamda özellikle doğal ve kültürel zenginlikleri ile ön plana çıkan Doğu Karadeniz Bölgesi, sürdürülebilir turizm uygulamaları açısından önemli bir potansiyele sahiptir.

Bu tezde, sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bölgesel kalkınmaya olan etkileri incelenmiştir. Tez kapsamında, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ölçütleri doğrultusunda planlanması sürecinde bölgedeki turizm paydaşlarına rehberlik edebilecek turizm göstergelerinin belirlenmesi ve bölge illerinin bu göstergeler doğrultusunda değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

ÖZET

Ekonomik kalkınmanın en dinamik unsurlarından biri olan turizm sektörü, günümüzde kitle turizminin yarattığı çevresel ve kültürel tahribatlar nedeniyle sürdürülebilirlik ekseninde bir dönüşüm yaşamaktadır. Doğal kaynakların korunması ve yerel halkın refahının artırılmasını merkezine alan ekoturizm, özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi gibi özgün ekosistemlere sahip alanlar için stratejik bir kalkınma modeli sunmaktadır. Bu çalışmada; Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane ve Bayburt illerini kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki ekoturizm faaliyetlerinin bölgesel kalkınma, gelir artışı ve istihdam üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın metodolojik çerçevesi, Türkiye'de ekoturizme yönelik spesifik bir veri izleme altyapısının bulunmaması gerçeğinden hareketle, nicel ağırlıklı ve senaryo temelli bir tahminleme modeline dayandırılmıştır. TÜİK ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2024 yılı resmi verileri kullanılarak Doğu Karadeniz Bölgesi illerine yönelik düşük (%10), orta (%20) ve yüksek (%30) katılım oranlarını içeren üç farklı ekoturizm senaryosu oluşturulmuştur. İllere göre ekoturist sayısı ve ekoturizm gelirlerinin hesaplanmasının yanı sıra, turizm sektöründeki toplam istihdamın turist sayısına oranlanmasıyla elde edilen 0,019 istihdam katsayısı üzerinden bölgedeki iş gücü piyasasına yönelik projeksiyonlar yapılmıştır.

Elde edilen bulgular, ekoturizmin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde makroekonomik göstergeler üzerinde güçlü bir çarpan etkisine sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Elde edilen sonuçlar Trabzon ve Ordu illeri özelinde ziyaretçi hacmi ve gelir üretme kapasitesi bakımından bölgenin lokomotif konumunda olduğunu; orta senaryo verileri bağlamında bölgenin ulusal turizm gelirlerine önemli bir katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca ekoturizmin, yerel iş gücünün yerinde istihdam edilmesini sağlayarak bölgenin en temel yapısal sorunlarından biri olan göç olgusuna karşı stratejik bir koruma kalkını oluşturduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak çalışma, bölgedeki turizm planlamasının sadece doğal bir miras alanı olarak değil, aynı zamanda ölçülebilir bir ekonomik değer olarak yönetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Ekoturizm, Doğu Karadeniz Bölgesi, Bölgesel Kalkınma, İstihdam Tahmini

ABSTRACT

The tourism sector, one of the most dynamic drivers of economic development, is currently undergoing a transformation centered on sustainability due to the environmental and cultural damage caused by mass tourism. Ecotourism, which focuses on the conservation of natural resources and the improvement of local communities' well-being, offers a strategic development model, particularly for areas with unique ecosystems such as the Eastern Black Sea Region. This study aims to examine the effects of ecotourism activities in the Eastern Black Sea Region—encompassing the provinces of Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane, and Bayburt—on regional development, income growth, and employment.

Given the lack of a specific data monitoring infrastructure for ecotourism in Turkey, the methodological framework of the study is based on a quantitative and scenario-based forecasting model. Using official 2024 data from the Turkish Statistical Institute (TÜİK) and the Ministry of Culture and Tourism, three distinct ecotourism scenarios were developed for the provinces of the Eastern Black Sea Region, incorporating low (10%), medium (20%), and high (30%) participation rates. In addition to calculating the number of ecotourists and ecotourism revenues by province, projections for the region's labor market were made using an employment multiplier of 0.019, derived by dividing total employment in the tourism sector by the number of tourists.

The findings demonstrate that ecotourism has a strong multiplier effect on macroeconomic indicators in the Eastern Black Sea Region. The results indicate that, specifically for the provinces of Trabzon and Ordu, the region serves as a driving force in terms of visitor volume and revenue-generating capacity; within the context of the medium-scenario data, the region makes a significant contribution to national tourism revenues. Furthermore, it has been determined that ecotourism creates a strategic protective shield against the phenomenon of migration—one of the region's most fundamental structural issues—by ensuring the local workforce is employed locally. Consequently, the study highlights that tourism planning in the region must be managed not only as a natural heritage area but also as a measurable economic asset.

Keywords: Sustainability, Ecotourism, Eastern Black Sea Region, Regional Development, Employment Forecast.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1
1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE EKOTURİZM KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	3
1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı.....	3
1.1.1.Sürdürülebilir Kalkınmanın Tanımı ve Kapsamı	3
1.1.2.Sürdürülebilir Kalkınmanın Turizm ile İlişkisi.....	4
1.2. Ekoturizm Kavramı ve Temel İlkeleri.....	6
1.2.1.Ekoturizmin Tanımı ve Kapsamı	6
1.2.2.Ekoturizmin Temel İlkeleri.....	10
1.2.3.Ekoturizmin Diğer Turizm Türlerinden Farkı	11
1.3. Ekoturizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkileri	13
1.3.1.Ekoturizmin Ekonomik Kalkınmaya Katkıları.....	13
1.3.2.Ekoturizmin Sosyal Etkileri	14
1.3.3.Ekoturizmin Çevresel Etkileri ve Sürdürülebilirlik	15
2. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE EKOTURİZM VE BÖLGESEL KALKINMA	17
2.1. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Genel Turizm Profili.....	17
2.1.1.Bölgenin Coğrafi ve İklimsel Özellikleri	17
2.1.2. Turizm Potansiyeli ve Mevcut Durum.....	19

2.2. Doğu Karadeniz Bölgesi İllerinin Ekoturizm Potansiyeli ve Kalkınmaya Katkıları	20
2.2.1. Artvin.....	20
2.2.2. Rize	23
2.2.3. Trabzon.....	28
2.2.4. Giresun	38
2.2.5. Ordu.....	39
2.2.6. Gümüşhane	41
2.2.7. Bayburt.....	42
2.3. Ekoturizmin Bölgesel Kalkınmaya Katkıları	45
2.3.1. Yerel Halkın Ekonomik Refahına Etkisi	45
2.3.2. Bölgesel Eşitsizliklerin Azaltılması	46
2.3.3. Yeni İş Alanları ve Girişimcilik Fırsatları	47
2.4. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Ekoturizmin Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri	49
2.4.1. Altyapı ve Ulaşım Sorunları	49
2.4.2. Çevresel Sürdürülebilirlik Problemleri.....	50
2.4.3. Politika ve Destek Mekanizmalarının Eksiklikleri.....	51
3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA EKOTURİZMİN DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİ	54
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	54
3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	55
3.3. Araştırmanın Yöntemi	55
4. BULGULAR	58
4.1. İllere Göre Ekoturizm Verilerinin Hesaplanması.....	59
4.1.1. Artvin.....	59
4.1.2. Rize	60

4.1.3. Trabzon.....	62
4.1.4. Giresun	63
4.1.5. Ordu.....	65
4.1.6. Gümüşhane	66
4.1.7. Bayburt.....	67
4.2. Doğu Karadeniz Bölgesi İllerine Yönelik Bütünleşik Bulgular.....	68
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	73
KAYNAKÇA.....	76

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Kitle Turizmi ile Ekoturizmin Temel Farklılıkları.....	12
Tablo 2. Yıllara Göre Yerli Yabancı Toplam Turist Sayısı.....	58
Tablo 3. 2024 Yılı Artvin İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı	59
Tablo 4. 2024 Yılı Artvin İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri.....	59
Tablo 5. 2024 Yılı Artvin İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı.....	60
Tablo 6. 2024 Yılı Rize İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı	60
Tablo 7. 2024 Yılı Rize İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri	61
Tablo 8. 2024 Yılı Rize İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı.....	61
Tablo 9. 2024 Yılı Trabzon İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı	62
Tablo 10. 2024 Yılı Trabzon İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri.....	62
Tablo 11. 2024 Yılı Trabzon İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı	63
Tablo 12. 2024 Yılı Giresun İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı.....	63
Tablo 13. 2024 Yılı Giresun İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri	64
Tablo 14. 2024 Yılı Giresun İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı	64
Tablo 15. 2024 Yılı Ordu İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı	65
Tablo 16. 2024 Yılı Ordu İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri.....	65
Tablo 17. 2024 Yılı Ordu İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı.....	66
Tablo 18. 2024 Yılı Gümüşhane İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı	66
Tablo 19. 2024 Yılı Gümüşhane İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri.....	66
Tablo 20. 2024 Yılı Gümüşhane İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı	67
Tablo 21. 2024 Yılı Bayburt İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı.....	67
Tablo 22. 2024 Yılı Bayburt İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri.....	68
Tablo 23. 2024 Yılı Bayburt İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı	68
Tablo 24. Doğu Karadeniz Bölgesi İllerine Yönelik Bütünleşik Bulgular	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. İl Bazlı Ekoturizm Hesaplamalarına Yönelik Zihin Haritası.....	71

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

COVID-19	:	Koronavirüs Hastalığı 2019
IUCN	:	Uluslararası Doğa Koruma Birliği
KTKGB	:	Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri
TIES	:	Uluslararası Ekoturizm Topluluğu
TM	:	Turizm Merkezleri
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNWTO	:	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
TL	:	Türk Lirası

GİRİŞ

Doğu Karadeniz Bölgesi, zengin biyolojik çeşitliliği, yaylaları, milli parkları ve kültürel mirasıyla ekoturizm açısından yüksek potansiyele sahiptir. Nitekim buna rağmen, bu potansiyelin sürdürülebilir kalkınma aracı olarak yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Bu bağlamda halihazırda mevcut kaynakların korunarak kullanılması ve sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Turizm sektörü hizmet sektörünün gelişim ve cari açığın kapatılmasında çok önemli bir role sahiptir. Türkiye, 2025 yılında yaklaşık 64 milyon ziyaretçi ve 65 milyar ABD doları turizm geliriyle önemli bir başarı elde etmiştir. Ancak bu büyümede ağırlıklı olarak kıyı odaklı kitle turizmi üzerine yoğunlaşmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde doğal kaynakların korunması, yerel ekonomilerin güçlendirilmesi ve bölgesel eşitsizliklerin azaltılması açısından ekoturizm, sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımın, çevresel taşıma kapasitesini aşmadan ekonomik katkı sağlamak, istihdam yaratmak ve yerel toplulukların refahını artırmak bakımından önemli katkılar sağlayacağı iddia edilmektedir. Bu nedenle, bu tez çalışmasında, sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde ekoturizm faaliyetlerinin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bölgesel kalkınmaya sağlayacağı etkileri sistematik olarak incelenmiştir.

Tezin temel amacı, ekoturizmin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla bölgesel kalkınmaya katkılarını belirlemek, sürdürülebilir turizm göstergelerini ortaya koymak ve bölge illerini bu göstergeler doğrultusunda değerlendirmektir. Tezin kapsamı, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane ve Bayburt illerini içermektedir. Konuya ilişkin geçmişte uygulanan bazı projeler (Gürcistan Kafkas Dağları, Romanya-Bulgaristan Karadeniz Havzası, Küre Dağları ve Ayder Yaylası) ve bazı ülke (Costa Rica, Kenya, Nepal ve Bhutan) uygulamalarına yer verilmiştir.

Tez literatür taramasına dayanmakla birlikte, bu çerçevede yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiş, ulusal politikalar, alternatif finansman modelleri ve yenilikçi teknolojiler incelenmiştir. 2024 yılı resmi turizm verileri temel alınarak üç farklı senaryo (düşük %10, orta %20, yüksek %30 ekoturizm oranı) altında ekoturist sayısı, gelir ve istihdam etkileri nicel olarak hesaplanmıştır.

Tez kapsamında bölgede ekoturizmin stratejik planlamasına bilimsel bir temel oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda politika yapıcılara ve turizm paydaşlarına rehberlik edilmesi, yenilikçi teknolojiler ile finansman modelleri önerileri sunulması ve sürdürülebilir bölgesel kalkınma literatürüne katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bunların yanında sürdürülebilir bölgesel kalkınma kapsamında teorik ve uygulamalı olarak katkı sağlaması da diğer amaçlar arasındadır.

Tezde ilk olarak konuya ilişkin kavramsal çerçeve, kavramlar, tanımlar ve ilkeler; ikinci bölümde Doğu Karadeniz Bölgesi'nin genel turizm profili, illerin ekoturizm potansiyeli ve bölgesel kalkınmaya katkıları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Doğu Karadeniz Bölgesinde ekoturizm ve bölgesel kalkınma, bu çerçevede bölge profili, illerin potansiyeli ve kalkınmaya katkıları incelenmiştir. Dördüncü bölümde, sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin bölgesel kalkınmaya etkileri, tezin amacı, yöntemi, bulguları ve bütünlük değerlendirmeler sunulmuştur.

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE EKOTURİZM KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

1.1.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tanımı ve Kapsamı

Sürdürülebilirlik, ekolojik sistemlerin işleyişinin sadece şimdiki nesil için değil, gelecek nesiller için de korunması gerekliliğine dayanan bir yaklaşım olarak kavramsallaştırılmaktadır (Chapin vd. 1996). Kalkınma kavramı ise 1940’larda ağırlıklı olarak ekonomik büyüme ile eşanlamlı olarak kullanılmasına rağmen, bu iki kavram arasında da belirgin ve önemli farklılıklar bulunmaktadır (Han ve Kaya, 2015). Ekonomik büyüme, bir ulusun ekonomik yapısında, öncelikle milli gelirdeki artışlarla kanıtlanan niceliksel değişiklikleri ifade ederken, kalkınma kavramı daha kapsamlı bir çerçeveyi kapsamaktadır. Kalkınma sadece ekonomik ilerlemeyi değil, aynı zamanda sosyal ve toplumsal alanlardaki gelişmeleri de kapsamaktadır (Parasız, 2005).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, çevresel sorumluluğun ekonomik ilerleme ile bütünleştirilmesi gerekliliğinin altını çizmektedir. Akademik ve siyasi söylemlerde 1970’li yıllarda öne çıkan sürdürülebilir kalkınma, günümüzde yaygın kabul gören bir kalkınma modeline dönüşmüştür (Yalçın ve Yalçın, 2013). Jafari tarafından geliştirilen platform modeli çerçevesinde turizm gelişimi ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki kesişimler bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, “Cautionary Platform” olarak adlandırılan 1960 ve 1970 yılları arasındaki dönem, sürdürülebilirlikle ilgili ilk açık tartışmaların ortaya çıkışına işaret etmektedir. Kavram ilk olarak 1975 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı bağlamında ortaya çıkmış, daha sonra 1987 yılında Brundtland Raporu’nun yayınlanmasının ardından önemli ölçüde küresel kabul görmüş ve o zamandan beri akademik literatürde kapsamlı bir şekilde tartışılmaktadır (Szopik-Depczyńska vd, 2018).

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetine zarar vermeden mevcut nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan bir kalkınma stratejisi olarak tanımlanmaktadır (Han ve Kaya, 2015). Uzun bir dönem boyunca kalkınma ve büyüme kavramları ağırlıklı olarak gelir düzeyi gibi ekonomik göstergeler üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak bu bakış açısı, 1970’lerin sonlarında maddi verilerin yanı sıra çevresel göstergeler ve bireysel yetkinliklerin de kalkınma ölçütlerine dahil edilmeye başlanmasıyla değişmiştir. Bu paradigmatik dönüşüm, sürdürülebilir kalkınmanın ortaya çıkışının temel dayanağını oluşturmaktadır. Buna göre; bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin değerlendirilmesi, yalnızca ekonomik ve sosyal sermayenin dikkate alınmasını değil, aynı zamanda doğal kaynakların ve

mevcut refahın günümüz ve gelecek nesiller arasında adil dağılımının eleştirel bir değerlendirmesini de gerektirmektedir (Yıkılmaz, 2011).

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1987) sürdürülebilir kalkınmayı, bir yandan şimdiki neslin ihtiyaçlarını karşılarken diğer yandan da gelecek nesillerin ihtiyaçlarını hesaba katan bir ilerleme süreci olarak tanımlamaktadır. Bu çok boyutlu kavram üç temel sütun etrafında yapılandırılmıştır; ekonomik, ekolojik ve sosyal bileşenler. Bu boyutların entegrasyonu, ekonomi ve çevre alanlarının birbirini dışlamadığını, aksine birbirine bağlı ve etkileşimli olduğunu göstermektedir (Kılıç, 2012).

1.1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Turizm ile İlişkisi

Küresel ölçekte en yüksek büyüme ivmesine sahip endüstriler arasında yer alan turizm sektörü, gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomilerde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde belirleyici bir parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Sektörün yarattığı çarpan etkisi, çevresel koruma ve toplumsal refah odaklı kalkınma modellerinin temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Sayıştay Başkanlığı'nın 2020 yılında yayımladığı "Değerlendirme Raporu'nda", TUIK tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının gerçekleşen göstergelerine ait verilerinin yayınlandığı "mevcut veri yayımlama platformunun"; erişilebilirlik şeffaflık ve güvenilirlik konularında yeterli görüldüğü açıklanmıştır (Akpınar ve Tuba, 2024). Ancak bu potansiyelin olumlu sonuçlar doğurabilmesi için turizmle ilgili faaliyetlerin planlı ve bilinçli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, turizmin sadece yerel topluluklar için değil, aynı zamanda sektörün bağlı olduğu doğal ve kültürel çevre için de fayda üretmesi büyük önem taşımaktadır (World Tourism Organization, 2013). Turizmde sürdürülebilir kalkınma ilkesi, günümüz turistlerinin ve ev sahibi toplumların ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda gelecek nesiller için fırsatları korumayı ve geliştirmeyi gerektirmektedir. Bu yaklaşım benimsendiğinde doğal kaynakların, ekolojik sistemlerin, biyolojik çeşitliliğin ve kültürel mirasın korunması mümkün hale gelmektedir (Küçükaslan, 2007).

Turizm sadece ekonomik bir katalizör olarak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel kalkınmayı teşvik eden bir araç olarak da hizmet vermektedir. Özellikle turizm faaliyetlerinin kırsal bölgelere yayılması, özgün yerel kültürel özelliklerin korunmasına katkıda bulunmakta, istihdam yaratarak ve daha adil gelir dağılımını teşvik ederek kırsal kalkınmayı desteklemektedir (Kuter ve Ünal, 2009). Ancak turizm sektörünün düzensiz ve hızlı büyümesi doğal ve kültürel kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler yaratarak uzun vadeli sürdürülebilirliği

tehdit edebilmektedir. Turizmin çevresel kaynaklara olan doğrudan bağımlılığı nedeniyle, bu kaynakların korunması ve yönetimi için sürdürülebilir uygulamalar zorunlu hale gelmiştir (Tellioğlu, 2019).

Tüketici talebinin yönlendirdiği turizmin katkıları genellikle olumlu görülse de bu büyüme olumsuz çevresel sonuçlara da yol açabilmektedir. Dolayısıyla; yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları bu olumsuz etkileri azaltmak ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini destekleyen dengeleyici politikalar geliştirmek için çaba sarf etmektedir. Uluslararası Yerel Çevre İnisiyatifleri Konseyi'ne göre, turizm faaliyetleri doğal ve kültürel yapılar üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler arasında geleneksel yaşam tarzlarının ve adetlerin bozulması, bulaşıcı hastalıkların potansiyel yayılımı, demografik değişimler ve yerel işgücü piyasalarındaki dalgalanmalar yer almaktadır. Etkileri en aza indirmek ve turizmin yerel kalkınmaya katkısını artırmak için sürdürülebilir turizm ilkelerini uygulamak esastır. Yaklaşım, çevre yönetimi ve atık kontrolü gibi konulara öncelik verirken yerel sakinlerin, işletmelerin ve ziyaretçilerin ortak çevresel ihtiyaçlarını dikkate alan pratik bir çerçeve sunmaktadır. Turizm sektörünün yerel kalkınma üzerinde doğrudan etkileri olan küresel ölçekte önemli bir endüstri olarak rolünü güçlendirmektedir. Uluslararası Yerel Çevre İnisiyatifi Konseyi, yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik üç temel hedefin ana hatlarını çizmektedir:

1. Yerel toplulukların sosyal refahının artırılması,
2. Daha büyük ve daha adil dağıtılmış yerel ekonomik zenginlik yaratılması
3. Yerel ekosistemlerin bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi.

Bu hedeflere ulaşmanın en etkili yollarından biri sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Sürdürülebilir turizm modeli, doğal kaynakların korunmasına ve çevresel sürdürülebilirliğe önem verirken aynı zamanda yerel ekonomileri de canlandırmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, doğaya duyarlı turizm uygulamalarının yaygınlaşması, turizm sektörünün uzun vadeli sürdürülebilirliğinin sağlanması ve doğal varlıkların korunması açısından kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizmin bu kalkınma hedeflerine ulaşılmasında çok önemli bir rol oynadığı ve bu süreçte tüm paydaşların katılımının vazgeçilmez olduğu ortaya çıkmaktadır (Ekinci, 2018).

1.2. Ekoturizm Kavramı ve Temel İlkeleri

1.2.1. Ekoturizmin Tanımı ve Kapsamı

“Ekoturizm” terimi Yunanca oikos (‘ev’ anlamına gelir) ve logos (‘kelime’ anlamına gelir) kelimelerinden türetilmiştir ve kavramsal olarak organizmalar ile çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkileri inceleyen ekoloji disiplinine dayanmaktadır. Diğer canlılar gibi insanlar da kendilerini çevreleyen doğal ortamla sürekli etkileşim halindedir. Bir alan olarak ekoloji sadece biyolojik çeşitliliğin korunmasını amaçlamaz, aynı zamanda kültürel duyarlılığın ve yerel geleneklere saygının geliştirilmesini de teşvik etmektedir. Bu kavramsal çerçeve içerisinde ekoturizm, ev sahibi bölgenin doğal ve kültürel özelliklerine en az zarar verecek şekilde gerçekleştirilen turizm uygulamalarını ifade etmektedir (Kuter ve Ünal, 2009).

Ekoturizm kavramı ilk kez 1987 yılında Ceballos-Lascrain tarafından tanımlanmıştır. Bu tanıma göre ekoturizm; doğal manzaraları, flora ve faunayı, ayrıca tarihi ve kültürel değerleri incelemek veya bunlardan keyif almak amacıyla, insan müdahalesinin asgari düzeyde olduğu alanlara yapılan araştırma ve eğitim odaklı seyahatleri kapsamaktadır (Öztürk,2005). Benzer bir yaklaşımla Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES) 1990 yılında kavramı kurumsallaştırarak; doğal ekosistemleri korumayı amaçlayan, çevre bilinciyle gerçekleştirilen ve aynı zamanda yerel halkın refahını artırmayı hedefleyen seyahatler olarak nitelendirilmiştir (Tetik,2012; Kuter ve Ünal,2009).

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), 1996 yılında ekoturizmi; ekolojik ve kültürel varlıkların korunmasını merkezine alan, ziyaretçi etkisini asgari düzeyde tutan ve yerel topluluklara somut sosyo-ekonomik faydalar sağlayan, bozulmamış doğal alanlara yönelik çevresel açıdan sorumlu seyahatler olarak tanımlanmıştır. Literatürde ekoturizm; genellikle alternatif turizm, yeşil turizm, doğa, macera ve deneyim turizmi gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Söz konusu kategoriler kendi içlerinde özgün dinamiklere sahip olsalar da ekoturizm, bu türlerin tamamıyla güçlü bir kavramsal zemin paylaşmaktadır (Demir ve Çevirgen,2006).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından bu yana turizm sektörü, ekonomik faaliyetlerin önemli bir itici gücü olarak büyük önem kazanmıştır. Mevcut veriler bu büyümenin öngörülebilir gelecekte de devam edeceğini göstermektedir. Sektörün artan önemine konaklama, yeme-içme hizmetleri, ulaşım, tur rehberliği ve etkinlik organizasyonu gibi alanlardaki gelir artışı eşlik etmiş ve tüm bunlar yerel toplumların yaşam standartlarını olumlu yönde etkilemiştir. Bu gelişmeler aynı zamanda çevreye duyarlı turizm alternatiflerine olan

ilgiyi de artırarak sürdürülebilir turizm ve ekoturizm gibi kavramların daha net bir şekilde gündeme gelmesine yol açmıştır. Bunların sonucunda, turizm ürünleri ve destinasyonları çeşitlenmiş ve turistlerin beklentileri önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Günümüz ekoturistleri artık yalnızca konaklama konforuyla ilgilenmemekte ve bunun yerine otantik yerel deneyimlerle giderek daha fazla ilgilenmektedir. Bunlar arasında bölgesel kültürel uygulamaları gözlemlemek ve bunlara katılmak, yerel yaşam biçimlerini anlamak, geleneksel mutfağın tadına bakmak, yerel kıyafetleri ve zanaat ürünlerini incelemek ve bölgesel geleneklerle etkileşim kurmak yer almaktadır. Ayrıca turistler, flora, fauna, eşsiz ekosistemler ve koruma altındaki doğal yaşam alanları da dahil olmak üzere bölgenin biyolojik çeşitliliği hakkında bilgi edinmeye heveslidir. Dolayısıyla, modern ekoturist turizm sürecinde sosyal ve çevresel açıdan sorumlu bir katılımcı olarak işlev görmektedir (Güneş vd., 2008).

Ekoturizm, doğa temelli faaliyetlere ve çevreye duyarlı bir felsefeye dayanan bir dizi turizm türünü kapsamaktadır. Bu turizm türleri, bireyler ile doğal çevre arasında daha derin bir bağ kurulmasını teşvik ederken aynı zamanda yerel toplulukların ekonomik kalkınmasına da katkıda bulunmak üzere tasarlanmıştır. Doğa turizminin önemli bir bileşenini oluşturan dağcılık bu türlerden biridir. Bu faaliyet, temiz hava ve yüksek irtifa koşullarının sağladığı sağlık ve rekreasyonel faydalardan yararlanmaktadır. Dağcılık tırmanma ve yürüyüş olmak üzere iki temel biçimde yapılabilmekte ve bazı durumlarda bu iki tür birleştirilmektedir (Kozak vd., 2015). Başka bir bakış açısına göre, dağcılık tamamen doğal arazilere bağlıdır ve buz tırmanışı, kaya tırmanışı ve dağlık alanlarda trekking gibi faaliyetlerden oluşmaktadır (Pomfret, 2011).

Termal turizm, sağlıklarını korumak ya da iyileştirmek isteyen bireyler tarafından takip edilen ekoturizmle ilgili bir başka faaliyettir. Bu turizm türü, mineral bakımından zengin termal suların, şifalı çamurların veya doğal buhar bacalarının belirli sıcaklık ve iklim koşulları altında yeryüzüne çıktığı coğrafi alanlarda uygulanmaktadır. Bu doğal tedavi kaynakları, bu tür destinasyonlara yönelik turistik ilginin temelini oluşturmaktadır (Gustavo, 2010).

Yaylacılık turizmi, genellikle dağlık bölgelerin yüksek kesimlerinde yer alan yayla çayırlarında gerçekleştirilen eğlence ve dinlence faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu alanlar, serin iklimleri nedeniyle özellikle yaz aylarında tercih edilmektedir. Geleneksel olarak tarım ve hayvancılık için kullanılan bu yaylalar, geçici veya kalıcı insan yerleşimini de desteklemektedir. Son zamanlarda bu alanlar temiz hava solumak, kamp yapmak veya kültürel deneyimlere katılmak gibi doğa odaklı rekreasyonel faaliyetler için giderek daha popüler hale gelmiştir (Albayrak, 2013). Günümüzde yaylaların işlevi yalnızca tarımsal kullanımdan, özellikle kamp

ve piknik içeren hafta sonu kaçamakları için çok işlevli rekreasyonel kullanıma dönüşmüştür (Doğanay, 2011).

Yamaç paraşütü, doğal manzaradan doğan ve insanın uçuş arzusunu yansıtan bir spordur. Belirli meteorolojik ve topografik koşullar altında gerçekleştirilmekte, uygun rüzgâr akımları ve yükseklik gerektirmektedir (Şahin, 2009). Bireysel olarak yapılabilen yamaç paraşütü hem fiziksel dayanıklılık hem de teknik yeterlilik gerektirmektedir (Batman ve Demirel, 2015). Kırsal alanlarda yapıldığında yamaç paraşütü, konaklama ve yiyecek hizmetleri gibi yan sektörlerle olan talebi artırarak yerel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadır (Costa ve Chalip, 2005).

Çiftlik turizmi olarak da adlandırılan agro-turizm, küçük ölçekli tarımsal peyzajları turistik deneyime entegre etmektedir. Bu modelde ziyaretçiler tarlalar, üzüm bağları, meyve bahçeleri ve kümes hayvanları çiftlikleri gibi tarım alanlarını keşfetmeye davet edilmektedir. Ayrıca geleneksel gıda üretim yöntemlerini gözlemlemekte, rutin çiftlik işlerine katılmakta ve eğitim veya kültürel faaliyetlere katılırken çiftlik evlerinde ikamet edebilmektedirler (Türkben vd., 2012). Agro-turizm, sürdürülebilir tarım uygulamalarının teşvik edilmesinde yerel kültürel değerlerin korunmasında ve çevredeki doğal ortamın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, yerel nüfusun sosyoekonomik koşullarının iyileştirilmesi için bir mekanizma görevi görmektedir (Henderson, 2009).

Botanik turizmi, belirli coğrafi bölgelere özgü endemik bitki türlerinin gözlemlenmesine ve bilimsel olarak incelenmesine odaklanan bir turizm faaliyeti biçimini ifade etmektedir. Bu bağlamda, özel amaçlarla kurulmuş botanik park ve bahçelerine yapılan geziler de botanik turizmi kapsamında sınıflandırılmaktadır (Kozak ve Bahçe, 2012). Bu turizm türü, bireylerin çok çeşitli bitki türlerini deneyimlemelerine, park ve bahçeleri ziyaret etmelerine, bitkilerle ilgili çalışmalar yapmalarına ve doğal ortamların onarıcı havasından yararlanmalarına olanak tanır. Genellikle huzur ve eğitimsel zenginleşme arayan küçük gruplar tarafından tercih edilmektedir (Albayrak, 2013). Ayrıca, botanik bahçeleri çevre eğitimi ve biyolojik çeşitliliğin korunmasında önemli roller üstlenmekte hem bilimsel hem de eğitim amaçlı bitki yaşamının sergilendiği platformlar olarak işlev görmektedir. Görsel çekicilikleri de ziyaretçiler arasında çevresel duyarlılığın ve ekolojik farkındalığın artırılmasına katkıda bulunmaktadır (Ballantyne vd., 2008).

Mağaracılık ya da mağara turizmi olarak da adlandırılan mağara turizmi, tarih öncesi çağlardan beri barınak, ibadet yeri ya da depolama alanı olarak kullanılan mağaraların keşfini

kapsamaktadır. Genellikle sarkıt ve dikit gibi jeolojik yapılarla karakterize edilen ve arkeolojik önemle zenginleştirilen bu doğal oluşumlar, turistik cazibe merkezleri olarak ortaya çıkmıştır (Yozcu, 2017). Ayrıca, mağaralarda bulunan kendine özgü flora ve fauna, mağaraların hem kültür hem de sağlık turizmi açısından önemine katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu hassas ortamların yeterli düzenleme yapılmadan halkın erişimine açılması, doğal yapılarının bozulmasına neden olabilmekte ve ziyaretçi güvenliği açısından risk oluşturabilmektedir. Bu nedenle, mağaraları turizm uygulamalarına dahil ederken çevre koruma ve ziyaretçi koruma odaklı ikili bir strateji gereklidir (Arpacı vd., 2012).

Rafting, yeterli akış hızına ve eğime sahip nehirlerde yapılan bir macera sporudur. Bu aktivite, önceden belirlenmiş rotalar boyunca şişme botlarla suda gezintiye çıkılmasıdır (Emniyet, 2018). Yetenekli rehberler ve uygun ekipman eşliğinde yapıldığında rafting, uygun koşullar altında son derece güvenli kabul edilmektedir. Rafting, özellikle orta ve üst gelir grubundan genç, eğitilmiş bireyler arasında popülerdir ve bu bireyler heyecan ve yenilik için bu spora yönelmektedir. Katılımcılar bu deneyimi genellikle maceracı eğilimlerini keşfetmenin ve kendilerini rutin deneyimlerden ayırmanın bir yolu olarak tanımlamaktadır (Albayrak, 2013).

Kuş gözlemciliği ya da kuşçuluk, kuş türlerini doğal yaşam alanlarında bireysel ya da toplu olarak gözlemlemeyi içeren rekreasyonel bir faaliyettir. Etkinlik çıplak gözle yapılabildiği gibi, daha sık olarak dürbün veya teleskop gibi optik aletlerin kullanımını da kapsamaktadır (Kaymaz, 2018). Fotoğrafçılık gibi tamamlayıcı faaliyetlerle birleştirildiğinde kuş gözlemciliği, seyahat, konaklama ve diğer hizmetler için yapılan harcamalar yoluyla turizm ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Ekolojik ayak izinin az olması ve yerel topluluklar için ekonomik fayda sağlaması nedeniyle kuş gözlemciliği çevre bilincinin gelişmesini de teşvik etmektedir (Çakıcı ve Harman, 2006).

Bisiklet turizmi, ekoturizmin küresel ölçekte yaygınlaşmasına paralel olarak Türkiye’de de önem kazanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın öncülük ettiği girişimler çerçevesinde bisiklet turizmi, bölgesel kalkınmayı teşvik etmek ve turizm olanaklarını çeşitlendirmek için bir strateji olarak teşvik edilmektedir (Taş, 2014). Bu turlar, bisiklet etkinliklerinin pasif gözlemine ya da aktif katılımı içermektedir. Katılımcılara doğal manzaraları takdir etme, kültürel etkileşimlerde bulunma ve çeşitli destinasyonlarda yerel turizm hizmetlerinden yararlanma fırsatları sunulmaktadır. Bisiklet turları hem rekreasyonel deneyim hem de ulaşım aracı olarak hizmet vermekte, konaklama ve yemek gibi turizmle ilgili ihtiyaçlara talep yaratmaktadır (Özdemir, 2015).

Doğa yürüyüşü olarak da bilinen doğa gezileri, dağlık bölgelerde belirlenmiş patikalar boyunca yapılan uzun mesafeli yürüyüşleri kapsamaktadır. Dağcılığın aksine, bu yürüyüşler teknik tırmanma becerileri gerektirmez ve özellikle dik veya zorlu arazilerden kaçınmaktadır (Haberal, 2015). Doğa yürüyüşleri katılımcılara rutin hayattan bir kaçış ve kendilerini doğal çevreye kaptırma fırsatı sunmaktadır. Fiziksel dayanıklılığı ve zihinsel esnekliği artırmanın yanı sıra, bu faaliyetler düşük yaralanma riski, asgari beceri gereksinimi ve maliyet etkinliği nedeniyle yaygın katılım görmektedir (Durmuş vd., 2007).

1.2.2. Ekoturizmin Temel İlkeleri

Kavramsal çerçevesi farklı akademik disiplinlerce farklı şekillerde yorumlanan ekoturizm, tanım çeşitliliğine rağmen, sürdürülebilirlik ekseninde birleşen evrensel ilkeler etrafında şekillenmektedir. Bu temel ilkeler, ekoturizm girişimlerinin hem kapsayıcı amacını hem de pratik uygulamasını yansıtmaktadır ve kapsamlı düzenleyici kılavuzlardan oluşmaktadır (Demir, 2011).

Ekoturizm olgusu; ekonomik canlılık, toplumsal fayda ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda, sürdürülebilir turizm paradigmasının bir izdüşümü niteliğindedir. Bununla birlikte, daha yerel, katılımcı ve koruma odaklı yaklaşımları vurgulayarak sürdürülebilir kalkınmanın daha geniş çerçevesinden farklılaşan bazı ilkeleri de bünyesinde barındırmaktadır. Ekoturizmin temel ilkeleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Çakır, 2011):

- Doğal ve kültürel miras varlıklarının korunmasını ve muhafaza edilmesini kolaylaştırmak.
- Yerel halkın yaşam kalitesini artırmak amacıyla turizmle ilgili faaliyetlerin planlanması, geliştirilmesi ve işletilmesine aktif katılımının teşvik edilmesi.
- Ziyaretçileri keşfettikleri bölgelerin doğal ve kültürel önemi hakkında bilgilendiren eğitim içeriklerinin sağlanması.
- Hem küçük grup turlarına hem de bireysel seyahat edenlere yüksek kaliteli ve kişiselleştirilmiş hizmetler sunulmasını sağlamak.
- Turizmden elde edilen gelirin ekolojik açıdan hassas alanların korunması ve sürdürülebilir yönetimine tahsis edilmesi.
- Turizm gelişiminin, ev sahibi destinasyonların çevresel veya sosyal taşıma kapasitelerini aşmadan, sürdürülebilir büyüme ve mekânsal planlama ilkeleriyle uyumlu olması gerektiğinin vurgulanması.

- Yerel olarak işletilen tesisler ve hizmetler aracılığıyla elde edilen gelirlerin önemli bir kısmının ev sahibi toplumlarda kalmasının garanti edilmesi ve böylece yerel ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi.
- Altyapı yatırımlarının çevresel etkilere duyarlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, yenilenemeyen enerji kaynaklarına bağımlılığın en aza indirilmesi, yaban hayatının ve endemik türlerin korunması ve tüm bu boyutların doğal ekosistemle bütünleşik bir şekilde ele alınması.
- Yerel gelenek ve göreneklerin desteklenmesi ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasının desteklenmesi.
- Karşılıklı anlayış ve takdiri teşvik etmek için ziyaretçiler ve ev sahibi topluluklar arasında kültürel ve sosyal alışverişi kolaylaştırmak.
- Uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlayan uygulamalar yoluyla biyolojik çeşitliliğin korunmasının desteklenmesi.
- Ekoturizmin planlanma aşamasında, çevresel koruma ve sosyo-kültürel değerlerin korunması ilkelerinin hem turistler hem de bölge halkı tarafından benimsenmesi teşvik edilmelidir.
- Yenilenemeyen ve ikame edilemeyen doğal kaynakların tüketimini en aza indirmeyi hedeflemek.
- Turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini düzenli olarak değerlendirmek ve olası olumsuz etkileri proaktif olarak azaltmak için uzun vadeli izleme ve değerlendirme mekanizmaları uygulamak.

1.2.3. Ekoturizmin Diğer Turizm Türlerinden Farkı

Gelişmekte olan ülkelerde özellikle yaygın olan büyük ölçekli kitle turizmi uygulamaları, genellikle dış pazarlara ve ihracata ekonomik bağımlılıkla sonuçlanmaktadır. Bu bağımlılık, dış müdahale ve dış baskı olasılığını artırarak turizm sektöründeki yerel özerkliği zayıflatmaktadır. Bu bağlamda ekoturizm, dışa bağımlılığı en aza indirmeyi amaçlayan, turizmde sürdürülebilirliğin temel ilkelerine bağlı kalarak yerelliklerin kendi çevresel ve kültürel varlıklarından faydalanmalarını sağlayan alternatif bir turizm geliştirme modeli olarak ortaya çıkmaktadır. Ekoturizm uygun bir şekilde planlandığında ve sistematik olarak uygulandığında, kitle turizmiyle ilişkili birçok yapısal soruna potansiyel bir çözüm olarak görülmektedir (Khan, 1997).

Kitle turizmi, ağırlıklı olarak büyük gruplar halinde organize edilen ve belirli destinasyonlara yönelik seyahat faaliyetleri ile karakterize edilmektedir. Bu model, genellikle yabancı sermaye ile finanse edilen kapsamlı altyapı ve üstyapı yatırımlarını gerektirmektedir. Dolayısıyla destinasyon bölgeleri büyük ölçüde dış finansal kaynaklara ve uluslararası turist talebine bağımlı hale gelmektedir. Ayrıca, kitle turizminin hâkim olduğu bölgelerde yerel gelenek ve göreneklerin aşınması, aile yapılarının zayıflaması ve yerel kültürel kimliğin bozulması gibi çeşitli sosyo-kültürel bozulmalar gözlemlenmiştir. Bu sosyal sonuçlara ek olarak, kitle turizmi, doğal ekosistemlerin önemli ölçüde bozulması da dahil olmak üzere olumsuz çevresel etkileriyle yaygın olarak tanınmaktadır (Soyak, 2013).

Buna karşın ekoturizm, flora, fauna ve ekolojik dengelerin korunmasını vurgulayarak çevresel bütünlüğe öncelik vermektedir. Doğal çevre ile sorumlu etkileşimi teşvik ederek çevresel sürdürülebilirlik ilkelerini ilerletmek için tasarlanmıştır. Deneyimi öncelikle turiste odaklayan kitle turizminin aksine, ekoturizm yerel toplulukların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Ekoturizmin genel amacı sadece ziyaretçilerin doğayla etkileşimini kolaylaştırmak değil, aynı zamanda yerel doğal ve kültürel kaynakların sorumlu ve sürdürülebilir kullanımı yoluyla toplumsal kalkınmayı teşvik etmektir (Demir ve Çevirgen, 2006).

Tablo 1. Kitle Turizmi ile Ekoturizmin Temel Farklılıkları (Swarbrook, 1999)

Karşılaştırma Ölçütü	Kitle Turizmi	Ekoturizm
Uygulama Ölçeği	Büyük ölçeklidir ve genellikle bölgenin özgün yapısıyla örtüşmez.	Küçük ölçeklidir, çevresel zararları en aza indirmeyi amaçlar.
Çevresel Yapıya Etkisi	Estetikten uzak ve bölgeye uyumsuz yapılar inşa edilir.	Yeni ve doğayla uyumlu küçük yapılar tercih edilir.
Altyapı Üzerindeki Baskı	Trafik yoğunluğu ve altyapı yetersizlikleri yaratır.	Altyapıya sınırlı düzeyde ve dengeli talep getirir.
Yerel Halkla Etkileşim	Turizm dışında kalan halkla sınırlı ve resmi iletişim kurulur.	Tüm yerel toplulukla doğrudan ve yaygın etkileşim sağlanır.
Kültürel Etki	Yerli kültür üzerinde dönüştürücü etkiler yaratır.	Kültürel dokuya sınırlı ve saygılı etki yapar.
İşgücü Kaynağı	Dışarıdan gelen iş gücüne dayanır.	İş gücü tamamen yerel halktan sağlanır.
Ekonomik Katkı	Gelir destinasyon dışı işletmelere kayabilir; sektör ekonomiye hâkim olur.	Turizm geliri çoğunlukla yerel ekonomi içinde kalır ve geleneksel faaliyetlere katkı sağlar.
Bölge Seçimi	Herhangi bir doğal güzelliğe sahip yer yeterli olabilir.	Yalnızca özgün ve başka yerde yaşanamayacak deneyimler sunan yerler tercih edilir.
Ziyaretçi Deneyimi	Kısa süreli dinlenme ve eğlence odaklıdır.	Halkın yaşam biçimini tanımaya ve uzun süreli deneyimlere yöneliktir.
Turistlerin Tutumu	Yerel değerlere karşı kayıtsız olabilirler.	Yerel gelenek ve kültürlere duyarlı davranışlar sergilerler.

Tablo 1’de gösterildiği gibi, kitle turizmi ve ekoturizm hem yapısal hem de işlevsel özellikler açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Ekoturizm, ekolojik bozulmayı en aza indirirken yerel topluluklar ve doğal çevre için çok yönlü faydalar üretmeyi amaçlayan bir yaklaşıma dayanmaktadır. Buna karşılık, ekonomik büyümeye çevresel ve sosyal refahtan daha fazla öncelik veren kitle turizmi bağlamında bu tür olumlu sonuçlar genellikle yoktur. Çok sayıda akademik çalışma ekoturizmin çevresel ve sosyo-ekonomik açıdan faydalı etkilerini vurgulamış olsa da, birçok ulusal hükümet ve turizm paydaşı kitle turizmine öncelik vermeye ve teşvik etmeye devam etmektedir. Bu tercihin ardındaki kilit faktörlerden biri, kitle turizminin anında ve önemli ekonomik getiriler sağlayabilecek bir sektör olarak algılanmasıdır. Ayrıca, geleneksel turizm deneyimlerine yönelik olarak özellikle de doğayla etkileşime öncelik vermeyen turistler arasında süregelen talep, kitle turizmi modellerinin süregelen popülerliğini açıklamaya yardımcı olmaktadır (Khan, 1997).

Belgelenmiş çevresel ve sosyal eksikliklerine rağmen kitle turizmi, sağladığı önemli ekonomik katkılar nedeniyle sıklıkla sürdürülebilir bir model olarak algılanmaktadır. Bu olumsuz etkiler genellikle kısa vadeli finansal kazançlar uğruna göz ardı edilmektedir. Ancak ekoturizm uygulamaları dikkatli bir şekilde planlanır ve titizlikle yönetilirse, geleneksel olarak kitle turizmiyle ilişkilendirilen olumsuz sonuçların birçoğunu hafifletmek mümkün hale gelmektedir. Bu koşullar altında ekoturizm hem çevrenin korunmasına hem de toplumsal kalkınmaya yönelik uygulanabilir bir alternatif olarak hizmet edebilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006; Khan, 1997).

1.3. Ekoturizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkileri

1.3.1. Ekoturizmin Ekonomik Kalkınmaya Katkıları

Ekoturizmin sürdürülebilir kalkınmayı desteklemedeki ekonomik rolü büyük önem taşımaktadır. Özellikle uygulandığı bölgelerde ekoturizmin yerel topluluklar için somut ekonomik kazanımlar sağladığı gözlemlenmektedir. Ekoturizmden elde edilen gelirlerin önemli bir kısmı yerel halk tarafından elde tutulmaktadır. Bu durum özellikle dağlık veya ormanlık bölgelerde yer alan ve aile tarafından işletilen konaklama tesislerini işleten bireylerin turizmden elde edilen gelirden doğrudan faydalandığı kırsal alanlarda belirgindir. Bu bağlamda ekoturizm, dezavantajlı kırsal toplulukların ekonomik olarak güçlendirilmesi için potansiyel bir araç olarak görülmektedir (Kaypak, 2012).

Makroekonomik düzeyde turizm sektörü döviz çekme kapasitesi, yatırım ve tüketim üzerindeki çarpan etkisi ve vergi gelirleri yaratması nedeniyle bir gelir kaynağı olarak işlev

görmektedir. Ayrıca, nispeten düşük maliyetlerle kısa vadeli istihdam artışını teşvik etme ve bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılmasına katkıda bulunma kabiliyeti önemli bir ekonomik avantaj teşkil etmektedir. Özellikle ekoturizm, küçük ölçekli ticari girişimlerin ortaya çıkmasını teşvik etmekte ve sadece turizm sektörünün kendi içinde değil, aynı zamanda ilişkili endüstrilerde de ekonomik faaliyet yaratmaktadır. Ayrıca, döviz girişi ve artan vergi gelirleri sayesinde yerel yaşam standartları yükselmekte, bu da hem bölge sakinlerine hem de ziyaretçilere hizmet veren yemek tesisleri, rekreasyon alanları ve yerel ulaşım gibi altyapı ve kamu hizmetlerinin geliştirilmesini desteklemektedir (Benzer, 2006).

Bu modelin sürdürülebilirliği için ekoturizmin dolaylı ekonomik etkilerinin yerel ekonomi içinde kalması esastır. Yerel işletmeler mal ve hizmetleri dış kaynaklardan temin ettiğinde “ekonomik sızıntı” olarak bilinen bir olgu ortaya çıkmakta ve turizm gelirin bir kısmının bölge dışına çıkmasına neden olmaktadır. Bu da ekoturizmin yerel kalkınmaya tam olarak katkıda bulunma kabiliyetini zayıflatmaktadır. Ancak, yerel halkın sahip olduğu ve işlettiği küçük ölçekli turizm işletmelerinin yaygınlaştırılması bu kaçağı azaltarak turizmden elde edilen gelirlerin toplum içinde yeniden yatırıma dönüştürülmesi olasılığını artırmaktadır (Yücel, 2002).

1.3.2. Ekoturizmin Sosyal Etkileri

Ekoturizmin sosyokültürel sonuçları, ziyaretçiler ve yerel halk arasında çift yönlü bir etkileşime yol açmaktadır. Turizm hareketliliğinin yoğunlaştığı dönemlerde ulaşım sistemleri, altyapı, otopark mevcudiyeti ve hizmet kalitesindeki aksamalar yerel halkın gündelik yaşamını önemli ölçüde etkileyebilmekte, geleneksel yaşam biçimlerinde hem olumlu hem de olumsuz dönüşümlere yol açabilmektedir (Çalışkan, 2020). Örneğin, turizm amacıyla bölgeye gelen mevsimlik işçilerin kullandığı üretim yöntemleri, yerel halkın geleneksel üretim pratiklerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, ekoturizm temelde doğal kaynakların korunmasına yönelik olsa da korunan alanların düzensiz ve bilgisiz kullanımı doğal çevrenin bütünlüğüne yönelik ciddi tehditler oluşturabilmektedir (Ankaya vd., 2018).

Ekoturizmin sosyokültürel etkileri, geleneksel sosyal yapıları ve günlük uygulamaları etkileyerek toplum yaşamının çeşitli boyutlarına yayılmaktadır. Yerel halk ve turistler arasındaki sürekli etkileşimin yerel geleneklerde kültürel normlarda ve yaşam tarzı kalıplarında dönüşümlere yol açabildiği gözlemlenmiştir. Bu olgu, özellikle turistlerin sosyoekonomik koşulları ile yerel halkın sosyoekonomik koşulları arasında önemli farklılıkların bulunduğu az

gelişmiş bölgelerde yaygındır. Buna karşılık, bu tür kültürel etkiler, bu eşitsizliklerin daha küçük olduğu daha gelişmiş bölgelerde daha az belirgin olma eğilimindedir (Baştan, 2020).

Ekoturizmin kavramsal çerçevesinin iyi anlaşılmadığı veya düzgün bir şekilde uygulanmadığı bağlamlarda, sosyokültürel sonuçlar olumsuz olma eğilimindedir. Örneğin, kültürel festivallerin, performansların veya diğer yerel etkinliklerin yalnızca turist çekmek amacıyla düzenlenmesi, otantikliklerini tehlikeye atabilir ve kültürel erozyona katkıda bulunabilmektedir. Bu uygulamalar kültürün metalaştırılmasıyla sonuçlanabilmekte ve yerel halkları kendi miras ve değerlerine yabancılaştırabilmektedir (Sungur, 2012).

Sosyal sistem üzerindeki diğer olumsuz etkiler arasında, yoğun turizm sezonlarında konaklama tesislerinin bölge sakinleri ve turistler arasında paylaşılması, turizm sektöründeki yönetici pozisyonları için dışarıdan profesyonellerin -genellikle orantısız derecede yüksek ücretlerle- işe alınması ve yerel bireylerin bu tür fırsatlardan dışlanması yer almaktadır. Bu koşullar sosyal eşitsizliği beslemekte ve yasadışı faaliyetlerin ortaya çıkması, kültürel parçalanma ve yerel dil kullanımının bozulmasıyla da bağlantılı olabilmektedir.

Bu zorluklara rağmen, ekoturizm çok sayıda olumlu sosyal sonuç da sağlayabilmektedir. Ekoturizm, kırsal kesimdeki kadınların işgücüne katılımının artmasına katkıda bulunmakta ve aile dinamikleri içindeki etkilerini güçlendirmektedir. Ayrıca, kentleşmiş bölgelerden gelen turistler ile kırsal topluluk sakinleri arasında karşılıklı öğrenme süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bu tür etkileşimler, farklı yaşam tarzlarına maruz kalma yoluyla ziyaretçilerin dünya görüşlerini genişletebilmektedir. Ayrıca, ekoturizm yerel bölgelerin tanıtımına katkıda bulunmakta, sosyal farkındalığı güçlendirmekte ve kültürel miras ve değerlere ilişkin kamu bilincini yükseltmektedir (Çakır ve Çakır, 2012).

1.3.3. Ekoturizmin Çevresel Etkileri ve Sürdürülebilirlik

Çevresel kaynaklar, turizm faaliyetlerinin üzerine kurulduğu başlıca temellerden birini oluşturmaktadır. Bu kaynaklardaki herhangi bir bozulma, turistik destinasyonların çekiciliğini ve işlevselliğini kaybetmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda, ekoturizmin çevresel sonuçları hem olumlu hem de olumsuz şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Ekoturizm, sürdürülebilirlik ilkelerine bağlı ve ekolojik farkındalık sergileyen bireyler tarafından yürütüldüğünde olumlu çevresel etkiler üretme eğilimindedir. Ancak, planlama ve yönetimin yetersiz olduğu durumlarda, ekoturizm çevresel bozulmaya da katkıda bulunabilmektedir. Bununla birlikte, ekoturizm faaliyetlerinin genellikle doğal ekosistemler üzerinde asgari düzeyde olumsuz etkiye sahip olduğu kabul edilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006).

Ekoturizm, sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanması için en uygun yaklaşımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bazı olumsuz çevresel sonuçlara yol açabilmesine rağmen, turizm uygulamaları ekosistemin korunmasına öncelik veren ilkelerle uyumlu hale getirildiğinde bu etkiler büyük ölçüde önlenebilmektedir. Bu özellik ekoturizmin önemini vurgulamaktadır (Çevirgen, 2003). Kitle turizminin aksine, ekoturizm büyük ölçekli altyapı gerektirmemekte, bunun yerine doğal çevreye uyumlu bir şekilde entegre olan daha küçük ölçekli yatırımları içermektedir. Dolayısıyla ekoturizmin ekolojik ayak izi nispeten düşük kalmaktadır. Bu nedenle, genellikle milli parklar gibi koruma altındaki doğal alanlarda yürütülen ekoturizm faaliyetlerinin yeterli kaynaklarla ve titiz bir planlamayla gerçekleştirilmesi esastır. Bu tür hususların dikkate alınmaması durumunda, aşırı kullanım, çevresel zarar ve potansiyel faydaların azalması riskleri yüksek olasılık haline gelmektedir (Yücel, 2002). Buna ek olarak, turistlerin ekolojik açıdan hassas alanlarda sık sık bulunması, yabancı fauna ve floranın doğal davranışlarını bozabilmektedir (Kuter ve Ünal, 2009).

Ekoturizmden kaynaklanan potansiyel çevresel zararı azaltmak için çeşitli önleyici tedbirler uygulanabilmektedir. Bu önlemler arasında ekoturizm alanlarına erişimi düzenlemek için giriş ücretlerinin uygulanması, bölgenin ekolojik özelliklerinin planlama süreçlerine entegre edilmesi, nesli tükenmekte olan türlerin korunması ve yenilenmesi, koruma alanlarında izin zorunluluğu getirilmesi ve turizmle ilgili inşaatların sadece temel ziyaretçi ihtiyaçlarına hizmet eden tesislerle sınırlandırılması yer almaktadır (Tosun ve Şahin, 2006).

Ekoturizm uygulamaları kontrollü ve iyi düzenlenmiş bir şekilde uygulandığında, çevresel bozulmayı önlemek mümkün hale gelmektedir. Aslında, ekolojik olarak bozulmuş alanların restorasyonu ve rehabilitasyonu, yeni doğa rezervlerinin kurulması ve mevcut milli parkların genişletilmesi ekoturizmin doğrudan veya dolaylı katkılarıyla sağlanabilmektedir. Ancak, stratejik planlama, denetim ve düzenlemenin yokluğunda durum tersine dönebilmekte ve çevreye verilen zararın artmasına yol açabilmektedir. Bu zararların yoğunluğu, kapsamı ve sonuçları, yürütülen turizm faaliyetinin niteliğine bağlı olarak önemli ölçüde değişmektedir (Newsome vd., 2013).

Bunun yanı sıra, çevresel zarar bir kez ortaya çıktıktan sonra, önemli finansal yatırımlarla bile etkilerini tersine çevirmenin her zaman mümkün olmadığı unutulmamalıdır. Bu nedenle, ekolojik sürdürülebilirliği korumanın en temel stratejisi, bu tür bir zararı oluşmadan önce önlemek ve çevresel zararı en başından itibaren en aza indirmektir (Kahraman ve Türkay, 2014).

2. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE EKOTURİZM VE BÖLGESEL KALKINMA

2.1. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Genel Turizm Profili

2.1.1. Bölgenin Coğrafi ve İklimsel Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin coğrafi yapısı, kıyı şeridinde paralel uzanan sıradağların diziliminden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu topografik yapı, engebeli ve yüksek bir kıyı manzarasıyla birlikte ortaya çıkmaktadır. Birkaç istisna dışında, kıyı şeridi dik ve yüksek uçurumlarla karakterize edilmektedir. Örneğin, Hopa-Sarp hattı boyunca falezlerin yüksekliği genellikle 20 ila 30 metreyi aşmaktadır. Bu dik kıyı oluşumlarının önünde dar, uzun ve çakıllı plaj şeritleri uzanırken, küçük nehir vadileri zaman zaman yüksek kayalıkları keserek koylar ve çakıllı-kumlu körfezler oluşturmaktadır (Doğaner, 2001). Pazar kasabası çevresinde kıyı ovası hafifçe genişlerken, Trabzon çevresindeki alanda daha belirgin kıyı girintileri görülmektedir. Ordu'nun doğusunda, Kretase flüvyal ve volkanik kayalar, dalga erozyonunun etkilerini azaltan sağlam bir jeolojik oluşum meydana getirmiştir. Ayrıca, Üçüncü Zaman'ın sonunda ve Dördüncü Zaman'ın başında meydana gelen tektonik yükselme süreçleri ve Karadeniz havzasının çökmesi, bükülmüş ve kıvrılmış bir kıyı morfolojisine yol açmıştır. Bu koşullar, kıyı turizmi için uygun olan plajların kapsamını toplu olarak kısıtlamaktadır (Atalay, 1987).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin turizm cazibesi, Türkiye'nin diğer bölgelerinde görüldüğü gibi güneş-deniz-kum turizmine odaklanmamaktadır. Bunun yerine ormanlık alanlar, dağlık araziler ve deniz arasındaki estetik uyuma dayanmaktadır. Bölgenin kültür turizmi potansiyeli, özellikle Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin gibi kıyı illerinde bulunan farklı yerleşim şekilleri, tarihi mimari yapılar, doğal manzaralar ve folklorik geleneklerle güçlenmektedir. Kıyı boyunca rekreasyonel uğraşlar ve iç turizm faaliyetleri daha yaygındır. Bölgede, başta kıyı şeridindeki yerleşim birimlerinde ikamet edenler olmak üzere, ülke genelinden ve yurt dışından gelen yerel halkın katılım sağladığı yayla turizmi stratejik bir öneme sahiptir. Günümüzde bu kıyı bölgelerinde, genellikle yazlık dinlenme ihtiyacını karşılamaya yönelik, çevre illerin talebiyle şekillenen belirgin bir hareketlilik ve yapılaşma süreci gözlemlenmektedir. Çalışma alanı bu bağlamda daha çok Trabzon ve diğer şehirlerden etkilenmektedir (Özgüç, 1998). Gerek kıyı özellikleri gerekse zengin bitki örtüsü nedeniyle yat turizmi için de çekici bir doğal görünüm sunar (Doğaner, 2001). Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyı kuşaklarıyla karşılaştırıldığında deniz turizmindeki gelişme sınırlıdır. Bu nedenle bölgedeki turizm, doğal

ve tarihi alanlara geziler, gezi turları, fotoğraf safarileri, termal turizm ve bölgesel alışveriş faaliyetlerine odaklanma eğilimindedir (Özgüç, 1998).

Yayla turizmi bölgenin turizm profilinde önemli bir yer tutmaktadır. Yaz aylarında yaylalara yapılan mevsimsel hareket, yerel kıyı nüfusunun yanı sıra Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ve yurtdışında ikamet eden bölge kökenli bireyleri de kapsayan köklü bir gelenektir. Büyük ölçüde kültürel ve rekreasyonel motivasyonlarla gerçekleşen bu mevsimlik göç, Trabzon ve çevre iller gibi kent merkezlerinden büyük ölçüde etkilenmektedir (Özgüç, 1998). Bölgenin gür bitki örtüsü ve doğal kıyı yapısı yat turizmi için cazip bir zemin sunarken, uygun doğal limanların bulunmaması bu tür turizmi kolaylaştırmak için dalgakıran gibi yapay yapıların inşa edilmesini gerektirmektedir (Doğaner, 2001).

Bölgedeki turistik faaliyetler son yıllarda sürekli bir artış göstermiştir. Özellikle 1988 yılında Hopa-Sarp sınır kapısının açılması, özellikle Kafkasya ve Rusya Federasyonu'ndan gelen ziyaretçi sayısında belirgin bir artışa neden olmuştur (Güçlü, 2010). Orta Asya ile Türkiye arasındaki karşılıklı hareketlilikte bireyler, ortak dil birliği sayesinde iletişimsel bir engelle karşılaşmamaktadır. Söz konusu dilsel yakınlık, tarafların birbirini kolayca anlamasını sağlayarak bölgeler arası bağların güçlenmesinde temel bir kolaylaştırıcı rol oynamaktadır. (Koday, 1994)

İklimsel olarak, Karadeniz Bölgesi'nin Türkiye'deki en yüksek yıllık yağış seviyelerini aldığı bilinmektedir ve Doğu Karadeniz kıyıları yılda 2000 milimetrenin üzerinde yağış kaydetmektedir. Bu nemli iklim rejimine rağmen, tarihsel ve yakın tarihli veriler, zaman zaman kuraklıkla sonuçlanan önemli yıllar arası değişkenliği ortaya koymaktadır. Dendrokronolojik kayıtlar, Karadeniz Bölgesi'nin son üç buçuk yüzyılda otuzdan fazla kurak dönem yaşadığını ve bunların çoğunun yaklaşık bir yıl sürdüğünü göstermektedir (Akkemik vd., 2005). 1946, 1874 ve 1887 gibi önemli kuraklık yıllarının bölgesel tarımsal verimlilik üzerinde zararlı etkileri olmuştur (Ünlü, 2012). Meteorolojik veriler, kuraklık olaylarının farklı alt bölgelerde hem yıllık hem de aylık ölçeklerde meydana geldiğini doğrulamaktadır. Örneğin, Batı Karadeniz 1974, Şubat 1994 ve 2006 ve 2007 yaz aylarında şiddetli kuraklıklar yaşamıştır. Benzer şekilde 1990 ve 2000 yılları arasında gözlemlenen kuraklıklar bölgedeki birçok ilde olumsuz etkiler yaratmıştır (Akbaş, 2014).

2.1.2. Turizm Potansiyeli ve Mevcut Durum

Arslan (2005), bir ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların kapsamı ve çeşitliliğinin turist tercihlerinin temel belirleyicisi olduğunu ve böylece turizm destinasyonlarının çekiciliğini önemli ölçüde artırdığını ileri sürmektedir. Türkiye önemli bir zenginlik ve çeşitliliğe sahip geniş bir ekoturizm kaynakları yelpazesi sergilemektedir. Ulusal bağlamda Doğu Karadeniz Bölgesi, doğal varlıkların yoğunluğu nedeniyle coğrafi açıdan önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır. Son yıllarda bölge, özellikle nispeten bozulmamış doğal manzaraları, eşsiz yayla kültürel mirası ve geniş yeşil bitki örtüsü nedeniyle turistler arasında artan bir ilgi görmektedir. Bu özellikleri sayesinde Doğu Karadeniz Bölgesi, ekoturizm için diğer bölgelere kıyasla daha elverişli koşullar sunmakta ve fiziki coğrafyasının sağladığı çeşitli doğa temelli turizm fırsatları sunmaktadır (Kaya ve Yıldırım, 2020).

Doğu Karadeniz Bölgesi, topografik olarak Karadeniz havzasının en dağlık kesimini oluşturmakta ve en yüksek yağış ve atmosferik nem oranına sahip bölgedir. Yerel nüfus birincil geçim kaynağı olarak tarım ve balıkçılıkla uğraşmaktadır. Çay, mısır ve fındık gibi ürünlerin yetiştirilmesi temel ekonomik faaliyetleri temsil etmektedir. Ancak arazinin engebeli ve engebesiz olması tarımsal mekanizasyonun uygulanabilirliğini sınırlamaktadır. Bölgeyi oluşturan idari birimler arasında Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane ve Bayburt yer almaktadır. Alpin çayırların ve yüksek dağlık bölgelerin varlığı, bölgeyi ekoturizmin gelişimi için büyük bir potansiyele sahip olarak konumlandırmaktadır (Kaya ve Yıldırım, 2020).

Kaya ve Yıldırım (2020) tarafından yapılan bir çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesi'ni oluşturan illerde çiftlik temelli turizm dışında neredeyse tüm ekoturizm faaliyetlerinin ya aktif olarak uygulandığını ya da uygulama için uygun koşullara sahip olduğunu göstermektedir. Her ilin doğal özelliklerine bağlı olarak aşağıdaki ekoturizm faaliyetleri özellikle dikkat çekmektedir:

- Artvin'de at arabaları ile doğa yürüyüşleri;
- Rize'de dağcılık ve fotoğraf safarileri;
- Trabzon'da jeep safarileri ve yamaç paraşütü;
- Giresun'da akarsu turizmi ve kuş gözlemciliği;
- Ordu'da av turizmi;
- Gümüşhane'de botanik turları ve mağara ziyaretleri;
- Bayburt'ta mağara keşif turizmi.

2.2. Doğu Karadeniz Bölgesi İllerinin Ekoturizm Potansiyeli ve Kalkınmaya Katkıları

2.2.1. Artvin

Artvin İli, sahip olduğu olağanüstü doğal zenginlikler, biyolojik çeşitlilik ve kültürel miras nedeniyle Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ekoturizm açısından en zengin alanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Milli parkların, koruma bölgelerinin ve yayla manzaralarının varlığı, sadece trekking, kampçılık ve fotoğraf safarileri gibi rekreasyonel faaliyetler için değil, aynı zamanda bilimsel keşifler ve gözlemsel saha çalışmaları için de bir temel oluşturmaktadır. İl, kendine özgü dağlık topografyası, farklı bitki örtüsü, zengin yaban hayatı popülasyonu ve çeşitli iklim koşulları ile ilgi çekmektedir. Bu ekolojik unsurlar bölgenin biyolojik çeşitliliğini artırmakta ve çok sayıda endemik tür için yaşam alanı oluşturmaktadır. Artvin, yalnızca turistik bir cazibe merkezi olarak değil, aynı zamanda ekolojik ve bilimsel açıdan önemli bir ulusal varlık olarak da işlev görmektedir (Surat, 2016).

İlin doğal peyzajları aynı zamanda hem bilimsel araştırmalara hem de ekonomik kalkınmaya katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Başta yayla yerleşimlerinde görülen ahşap ve taş yapılar olmak üzere geleneksel mimari formlar kültürel hafızanın korunmasında rol oynamakta ve ekoturizmin kültürel boyutunu güçlendirmektedir. Geniş orman varlığı ve alpin çayır ekosistemleriyle karakterize edilen bölge, kampçılık faaliyetleri açısından yüksek potansiyele sahip destinasyonları bünyesinde barındırmaktadır. İlin sahil şeridindeki rekreasyon alanlarından iç kesimlerdeki milli parklara ve orman içi dinlenme tesislerine kadar geniş bir yelpazede konaklama imkânı mevcuttur. Söz konusu kamp alanlarının büyük bir bölümünde temel altyapı hizmetleri tamamlanmış durumdadır. Bölgedeki başlıca kamp ve turizm merkezleri arasında; Kafkasör Turizm Merkezi, Borçka Karagöl, Şavşat Karagöl, Hatila Vadisi Milli Parkı, Sahara Yaylası, Çurusbil Yaylası, Kılıçkaya Aros Yaylası ve Yusufeli Kaçkar Turizm merkezi ile rafting kamp merkezi olan Yusufeli Çevreli Köyü öne çıkmaktadır. Bu bölgelerdeki orman ve otlak ekosistemleri kampçılar için erişilebilir ve uygun ortamlar sağlamaktadır. Ayrıca, kıyı plajları, ormanlık rekreasyon alanları ve milli parklar da altyapı eksiklikleri nedeniyle kampçılık faaliyetlerine engel teşkil etmemektedir. İl geneline yayılmış yayla ve dağlık araziler trekking için elverişli rotalar sunmaktadır. Özellikle Kaçkar ve Karçal Dağları gibi yüksek bölgelerde Haziran ve Ekim ayları arasında dağ yürüyüşü yapılabilirken, ilin diğer bölgelerinde yıl boyunca doğa yürüyüşü yapılabilmektedir. Bu coğrafi çeşitlilik, bölgedeki ekoturizm olanaklarının zenginliğine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Karçal ve Arsiyan Yaylaları, çok sayıda kuş türünün göç yolları üzerinde bulunmaları ve endemik bitki

örtüsüne ev sahipliği yapmalarının yanı sıra dağ yürüyüşü için ideal yürüyüş parkurlarına sahip olmalarıyla da dikkat çekmektedir. Kaçkar Dağları, Bilbilan ve Sahara Yaylaları da atlı doğa yürüyüşleri için uygun destinasyonlar olarak öne çıkmaktadır (Surat, 2016).

Artvin'in 800 ila 2.000 metre rakımlar arasında yer alan yerleşim yerleri "sağlıklı iklim kuşağı" içerisinde yer almakta ve sağlık turizmi açısından potansiyel arz etmektedir. Köylerin, mezarların ve yaylaların bu özelliğe uygun olarak stratejik yerleşimi, bölgedeki doğal kaynakların çok yönlü kullanımına olanak sağlamaktadır. Hatila Vadisi özellikle eşsiz jeolojik ve jeomorfolojik özellikleriyle dikkat çekmekte ve ilin kendine özgü bitki örtüsüyle birlikte peyzaj ve rekreasyon değeri yüksek bir turizm destinasyonu oluşturmaktadır. Şavşat ilçesi sınırları içerisinde yer alan Karagöl-Sahara Milli Parkı, ladin ve köknar ağaçlarının hakim olduğu iğne yapraklı orman örtüsü, alpin florası ve doğal manzarası ile öne çıkmaktadır. Kocabey Yaylası ve çevresi bu alpin botanik çeşitliliğin önemli örneklerini sunmaktadır. Dağ yürüyüşü ve doğa odaklı turizm açısından öne çıkan diğer alanlar arasında Kaçkar Dağı, Altıparmak Dağı, Kafkasör Orman İçi Dinlenme Yeri, Borçka-Karagöl, Şavşat-Karagöl, Sahara Yaylası, Karçal Dağı ve Camili Bölgesi yer almaktadır. Bu bölgeler, keskin buzul oluşumları, derin gölleri, orman ekosistemleri, akarsuları ve yıl boyunca gözlemlenebilen çok çeşitli bitki ve hayvan türleriyle toplu olarak bir doğal parkı andırmaktadır. Bu özellikleriyle Artvin, ekoturizm için önemli bir destinasyon olmasının yanı sıra sürdürülebilir kalkınma ilkelerini aktif olarak destekleyen ekolojik ve kültürel bir miras alanıdır (Surat, 2016).

Artvin İli, kendine özgü doğal peyzajı ve geniş yeşil alanları sayesinde doğa fotoğrafçılığı için önemli bir potansiyele sahiptir. Özellikle Borçka Karagöl çevresi sonbahar mevsiminde çarpıcı görsel manzaralar sunmakta, değişen bitki örtüsü ve bozulmamış göl çevresi bir araya gelerek görsel açıdan etkileyici manzaralar oluşturmaktadır. Yusufeli ilçesinde yer alan Şavşat yaylaları, Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonu, Altıparmak ve Kaçkar Dağları gibi diğer doğal alanlar da doğa meraklıları için yıl boyunca görsel ve deneyimsel çeşitliliğe katkıda bulunmaktadır. Bölgenin iklimsel özellikleri ve jeomorfolojik yapısı, olağanüstü düzeyde bir biyolojik çeşitliliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artvin, 119'u endemik olmak üzere tespit edilmiş 1.268 bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır ve bu rakam Türkiye'nin toplam florasının yaklaşık yüzde on üçünü oluşturmaktadır. Artvin'de doğal yayılışa sahip endemik bitkilerden yaklaşık 22 tanesi ismini Artvin ilinden veya Çoruh Nehrinden almışlardır. Bunlar: *Alchemilla tiryalensis* (Aslan pençesi), *Allium artvinense* (Artvin yabanisarımsağı), *Alyssum artvinense* (Artvin kuduz otu), *Campanula choruhensis* (Çoruh çançiçeği), *Crocus biflorus* subsp. *artvinensis* (Çift çiçekli Artvin safranı), *Dianthus artvinensis* (Artvin karanfili),

Helichrysum artvinense (Artvin solmaz otu), *Heracleum sphondylium* subsp. *artvinense* (Artvin Çayır tavşancılotu), *Hieracium artvinense* (Artvin şahinotu), *Hieracium subartvinense* (Şahin otu), *Lamium artvinense* (Artvinballıbabası), *Lilium ponticum* var. *artvinense* (Artvin zambağı), *Linaria genistifolia* subsp. *artvinensis* (Artvin nevrüz otu), *Paracaryum artvinense* (Çarşakotu), *Muscari artvinense* (Artvin sümbülü), *Potentilla savvalensis* (Şavval beşparmakotu), *Saxifraga artvinensis* (Artvin gelinteli), *Sempervivum artvinense* (Artvin gelinparmağı), *Stachys choruhensis* (Çoruh tüylüçayırotu), *Symphytum savvalense* (Şavval kafesotu), *Verbascum artvinense* (Artvin sığır kuyruğu) ve *Viola yusufeliensis* (Yusufeli menekşesi) gibi endemik türler botanik turizmi için değerli kaynaklar oluşturmaktadır. Ayrıca Doğu Karadeniz Bölgesi'nde sadece iki yerde bulunan fıstık çamı (*Pinus pinea*) ormanlarının kalıntıları ilin botanik zenginliğini daha da artırmaktadır. Bu biyolojik çeşitlilik bölgeyi “biyogenetik rezerv” statüsüne yükseltmekte ve bilimsel doğa turları için uluslararası düzeyde önemli kılmaktadır (Surat, 2011).

Artvin, üç kıtanın kesiştiği coğrafi konumu ve önemli göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle kuş gözlemciliği turizminde de önemli bir rol oynamaktadır. Artvin ile birlikte Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt ve Erzurum illerini kapsayan Doğu Karadeniz Dağları Önemli Kuş Alanı (ÖKA), kuş göçleri için kritik bir bölge olarak kabul edilmiştir. Kaçkar Dağ silsilesinin kuzey yamaçlarında yer alan ve bir bölümü milli park statüsünde bulunan 1500 metre üzerindeki habitalar, çok sayıda avifauna türü için Türkiye'deki en kritik yaşam, göç, üreme ve beslenme koridorlarını oluşturmaktadır. Ülke genelinde yürütülen ÖKA envanter çalışmaları kapsamında tanımlanan 184 sahadan biri olan Doğu Karadeniz Dağları, kuş popülasyonlarının sürekliliği açısından stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle Çoruh Vadisi, ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde gerçekleşen yoğun kuş göçleri için küresel ölçekte değerli bir darboğaz ve konaklama alanı niteliğindedir. Özellikle Çoruh Vadisi, ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde yılda 200.000'den fazla yırtıcı kuşun hareket ettiği, bölgedeki en aktif göç koridoru olarak öne çıkmaktadır. Kafkas Kara Tavuğu (*Tetrao mlokosiewiczii*), Kafkas Sukuşu (*Phylloscopus sindianus*), Duvergagası (*Tichodroma muraria*) ve Sakallı Akbaba (*Gypaetus barbatus*) gibi nadir ve bölgesel açıdan önemli kuş türleri bu koridorda gözlemlenebilmektedir. Bölgenin, 25 milyar ABD doları olarak tahmin edilen küresel kuş gözlem turizmi ekonomisinden yararlanma potansiyeli olduğu belirtilmiştir (Bekir vd., 2005; Göktürk vd., 2008).

Bunun yanı sıra, Kaçkar Dağları'nın güney yamaçlarından doğan ve yaklaşık 260 kilometre boyunca uzanan Altıparmak (Barhal) Çayı, dört farklı bölümde rafting yapmaya

elverişlidir. Hidrolojik kaynak, bölgedeki alternatif turizm olanaklarının çeşitliliğine katkıda bulunmaktadır. Artvin'in coğrafi yapısı, iklim koşulları ve kültürel mirası yayla turizminin gelişimini desteklemektedir. Doğal güzelliklerinin ötesinde ildeki yaylalar yerel gelenekleri yansıtan etkinliklere ev sahipliği yapmasıyla da dikkat çekmektedir. Bunlar arasında şubat ayından ağustos ortasına kadar düzenlenen karakucak güreşleri ve boğa güreşi müsabakalarının yanı sıra çeşitli yöresel festivaller de yer almaktadır. Kültürel faaliyetler somut olmayan mirasın korunmasına, bölgesel tanıtıma ve yerel ekonominin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Arhavi, Şavşat, Yusufeli, Ardanuç, Borçka, Hopa gibi ilçeler ve il merkezi bu tür etkinliklerin düzenlenmesinde özellikle aktiftir. Mersivan ve Beyazsu yaylaları, Kaçkar Dağı trekking rotaları, Papart Ormanları, Gorgit Yaylası, Kafkasör Turizm Merkezi, Karçal ve Arsiyan yaylaları gibi önemli alanlar endemik bitki örtüsü, kuş göç yolları ve yürüyüş parkurları ile öne çıkmaktadır (Surat, 2016).

Alternatif turizm açısından dikkat çeken bölgeler arasında Borçka ve Camili, iyi korunmuş ekosistemleri ve folklorik miraslarıyla öne çıkmaktadır. Karagöl, Camili-Efeler ve Gorgit gibi doğa rezervleri, anıt ağaç ziyaretleri, botanik keşif, yaban hayatı gözlemi, doğa yürüyüşleri ve nehir sporları gibi turizm faaliyetleri için uygun görülmektedir. Hatila Milli Parkı kampçılık, foto safari, dağ sporları ve doğa gözlemciliği gibi faaliyetleri desteklerken, Karagöl-Sahara Milli Parkı kültür turizmi ve hem flora-fauna hem de geleneksel yaşam tarzlarının gözlemlenmesi için zengin fırsatlar sunmaktadır. Bu çok boyutlu turizm değerleri, Artvin'i sadece ekoturizm açısından önemli bir destinasyon olarak değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası çevresel, bilimsel ve kültürel öneme sahip bir alan olarak konumlandırmaktadır (Surat, 2016).

2.2.2. Rize

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin kuzey yamaçlarında yer alan Rize İli, dağlık ve engebeli yapısıyla öne çıkmaktadır. Bölgenin iklimsel özellikleri yazları serin, kışları ılık geçmekte ve yıl boyunca sürekli yağış almaktadır. Rize, coğrafi konumu gereği yıl boyunca düzenli ve yüksek miktarda yağış almaktadır. Kaçkar Dağları (Kuzey Anadolu Dağları), bölgeyi kuzeyden gelen soğuk hava kütlelerine karşı koruyan doğal bir bariyer işlevi görmektedir. Rize ikliminin temel karakteristikleri; yıllık sıcaklık ortalamalarının görece yüksek seyretmesi, mevsimlik ve günlük termal farkların düşük olması ve her mevsimin yüksek yağış rejimiyle karakterize edilmesidir. (Yurt Ansiklopedisi, 1982, s. 6345). Türkiye'nin en fazla yıllık yağış alan ili olarak bilinen Rize, tarihi, arkeolojik ve doğal zenginlikleri bir arada barındırmaktadır. İl, irili ufaklı çok sayıda yayla ile çevrili olup, yayla yerleşimleri ağırlıklı olarak Çamlıhemşin, Hemşin ve

İkizdere ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Bunlardan Ayder, Aşağı-Yukarı Kavran ve Anzer yaylaları Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm merkezi olarak belirlenmiştir (Bilici ve Işık, 2018).

Bakanlığın düzenleyici çerçevesi dahilinde Rize’de çeşitli bölgeler korunan alan olarak ilan edilmiştir. Bunlar arasında bir adet Doğal Sit Alanı, iki adet I. Derece Doğal Sit Alanı, dört adet I. Derece Arkeolojik Sit Alanı, bir adet II. Derece Doğal Sit Alanı ve iki adet III. Ayrıca Rize, I., II. ve III. Derece Doğal Sit statülerine sahip iki sit alanına ve iki adet III. Derece Tarihi Sit Alanına ev sahipliği yapmaktadır. Bölge, sahip olduğu doğal ve kültürel değerler doğrultusunda çeşitli Sit alanlarına ev sahipliği yapmaktadır. 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun 3. maddesi uyarınca; Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGB) ile Turizm Merkezleri (TM) belirlenerek koruma ve gelişim stratejileri yasal bir zemine oturtulmuştur. Bu kapsamda Rize ilinde tescilli beş turizm merkezi ve iki kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi bulunmaktadır (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016). Söz konusu alanlar tematik odaklarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Kış Turizmi Odaklı Alanlar: Artvin Kaçkar TM ve Rize İkizdere Ovit Dağı Kış TM.
- Yayla Turizmi Odaklı Alanlar: Rize Anzer TM ve Rize Anzer KTKGB.
- Kıyı Turizmi Odaklı Alanlar: Rize Çayeli TM.
- Karma Temalı (Kış, Termal ve Yayla) Alanlar: Rize Çamlıhemşin Ayder Kaplıcası TM ve Rize Çamlıhemşin Ayder KTKGB.

Rize termal turizm açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. En öne çıkan yer, il sınırları içinde yer alan Ayder Kaplıcaları’dır. Ayder Yaylası, termal sularının yanı sıra sahip olduğu zengin doğal ve kültürel değerler nedeniyle yıl boyunca ziyaretçi çekmektedir. Termal suların sıcaklığı 37°C ile 40°C arasında değişmektedir (Fettahoğlu Şahin vd., 2012). Bölgedeki termal turizmin kökeni, bu termal suların kullanılmaya başlandığı ve ilk termal tesislerin inşa edildiği 1960’lı yıllara dayanmaktadır (Somuncu, 1994). İldeki bir diğer önemli termal kaynak İkizdere ilçesinde yer almaktadır. Cimil Deresi kıyısında yer alan İkizdere Kaplıcası, ilçe merkezine 6 kilometre, Rize il merkezine ise 60 kilometre uzaklıktadır. Yaklaşık 830 metre yükseklikteki Ilıcaköy I ve Ilıcaköy II kaplıcaları derenin karşı kıyısında yer almaktadır. Sırasıyla 40 metre ve 266 metre derinliklerde 1998 yılında keşfedilen bu kaynakların sıcaklıkları 54°C ve 63°C olarak kaydedilmiştir. Bu ölçümlere dayanarak sular “çok sıcak sular” olarak sınıflandırılmıştır. Kimyasal analizler bor, sodyum, kalsiyum ve bikarbonatın varlığına işaret etmektedir. Yakın çevrede RİDOS Thermal & Spa gibi modern tesislerin geliştirilmesi

ziyaretçi sayısını önemli ölçüde artırmış ve böylece İkizdere'nin termal turizm kapsamında önemli bir destinasyon olarak konumunu güçlendirmiştir (Zaman ve Birinci, 2011).

Rize'de gelişen bir turizm alanı da çay turizmidir. Çay tarlalarına yapılan ziyaretlerin ötesine geçerek çevre koruma çalışmaları, çayla ilgili kültürel mirasın deneyimlenmesi, eğitim ve eğlence programları, yerel alışveriş ve ilgili turizm ürünlerinin tanıtımı gibi çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır. Çay turizmi, yerel çay kültürünün korunmasına ve yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Rize, Türkiye'nin toplam çay üretiminin üçte ikisinden sorumludur ve ilin tarım arazilerinin yaklaşık yüzde doksanı çay tarlaları ile kaplıdır. Bu ekonomik ve mekansal önem, Rize'yi ülkedeki çay turizminde ön plana çıkarmaktadır (Bozok ve Eröz, 2018).

Rize'de gerçekleşen ekoturizm türlerinden biri de yayla turizmidir. Yayla turizmi, bireylerin dinlenme, eğlenme ve turizmle ilgili çeşitli faaliyetlerde bulunma amacıyla alışlagelmiş yaşam ortamlarından doğayla iç içe yayla alanlarına geçici olarak yer değiştirmelerini ifade etmektedir. Türkiye bağlamında, yaylacılık geleneği tarihsel olarak süregelen ve uygulanmaya devam etmektedir. Bu olgunun en belirgin şekilde gözlemlendiği bölgeler arasında Doğu Karadeniz Bölgesi merkezi bir konuma sahiptir. Bölge, kıyı şeridine paralel uzanan dağlık arazisi sayesinde önemli sayıda yaylayı barındırmakta ve yayla turizminin gelişmesi için önemli bir alan oluşturmaktadır. Son yıllarda bu yayla alanlarının turizm odaklı kullanımında gözle görülür bir yoğunlaşma yaşanmıştır. Bu eğilim, alternatif turizm türlerine olan ilginin artmasıyla paralellik göstermiş ve yayla turizmini canlandırmayı amaçlayan çeşitli stratejik plan ve projelerin hayata geçirilmesine yol açmıştır. 1980'lerin sonlarından bu yana, Türkiye'deki turizm faaliyetlerini çeşitlendirmek, turist hareketinin yıl boyunca dağılımını sağlamak ve turizmi geleneksel ve yoğun merkezlerin ötesine taşımak için yoğun çabalar sarf edilmiştir. Turizm Bakanlığı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 17 yayla ve çevresini "turizm merkezi" olarak belirlemiş, daha sonra sayı 25'e çıkarılmıştır (Sezer, 2015).

Bakanlık tarafından yayınlanan sınıflandırmaya göre Rize İli dört turizm merkezi ve iki kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesini kapsamaktadır. Belirlenen turizm merkezleri Anzer, Çamlıhemşin Ayder Kaplıcası, Çayeli ve İkizdere Ovit; iki koruma ve gelişim bölgesi ise Anzer ve Çamlıhemşin Ayder'dir. Her merkez tipik olarak birden fazla plato alanından oluşmaktadır. Sadece Çamlıhemşin bölgesinde otuzdan fazla farklı yayla bulunmaktadır ve bunların arasında en bilinenleri Ayder, Pokut, Samistal, Sal, Elevit, Polovit, Verçenik, Gito ve Kavron'dur. Benzer şekilde İkizdere de yüksek yayla yoğunluğuyla dikkat çeken bir diğer ilçedir ve Anzer, Ovit, Çağrankaya ve Petran en önemlileri olmak üzere yirmiden fazla yaylayı

kapsamaktadır. İlin diğer önemli yayla alanları arasında Güneysu ilçesindeki Handüzü, Ardeşen'deki Golezana, Fındıklı'daki Çatak ve Çayeli'ndeki Ambarlı sayılabilir (Tekin, 2021).

Yayla turizminin özel bir biçimi olarak ortaya çıkan heliski turizmi, kayakçıların pist dışı kayak yapmak amacıyla helikopterle dağ zirvelerine taşınmasını gerektirmektedir. Bu faaliyetin başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için önemli ve istikrarlı bir kar örtüsü gerekmektedir. Uluslararası alanda hem elit hem de yüksek riskli bir kayak türü olarak kabul edilen heliski, genellikle geleneksel kayak merkezlerinin ya da işaretlenmiş parkurların bulunmadığı dağlık bölgelerde gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de heliski sporu Kaçkar Dağları'nda yapılmaktadır ve dünya çapında bu faaliyetin gerçekleştirildiği az sayıdaki destinasyondan biridir. İlk keşif çalışmaları 2003-2004 kışında başlamış ve 2009 yılına gelindiğinde heliski düzenli ve organize etkinliklerle kurumsallaşmıştır. Ayder Yaylası'nın yanı sıra İkizdere ilçesinde yer alan Anzer, Demirdağ ve Ovit yaylalarında da heliski atlayışları yapılmaktadır. Açılış etkinliklerinin ardından helikopter ve katılımcı sporcu sayısındaki artış, bu turizm segmentinin büyüyen potansiyeline işaret etmektedir (Zaman ve Birinci, 2009).

Rize'de yaygınlaşan bir diğer turizm türü de çevreye duyarlı “yeşil” turizme doğru küresel değişimle uyumlu olan bisiklet turizmidir. Bu turizm türü Türkiye'de de dikkat çekmeye başlamış ve Rize bisiklet yarışları ve festivallerine ev sahipliği yaparak önemli bir destinasyon olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle 2015 yılında İstanbul Çekmeköy Belediyesi'nin sponsorluğunda düzenlenen “Kültürlerin Kardeşliği İçin Pedallıyoruz” başlıklı etkinlik Rize'de gerçekleştirilmiştir. Ardından 2016 yılında Rize Belediyesi'nin desteğiyle Güneysu ilçesi Handüzü Yaylası'nda dağ bisikleti yarışları gerçekleştirilmiştir. 2014-2023 Doğa Turizmi Master Planı'nın bir parçası olarak, yaylalarda turizmi geliştirmek için bisiklet rotalarının belirlenmesine ve oluşturulmasına özel önem verilmiştir. Belirlenen bisiklet rotaları arasında şunlar yer almaktadır: Çamlıhemşin-Sal-Pokut (orta derecede zor), Çamlıhemşin-Ayder-Aşağı ve Yukarı Kavron (orta derecede kolay), İkizdere-Anzer-Dipsiz Göl (orta derecede kolay) ve Kalkandere-Çağlayan Şelalesi (orta derecede kolay) (Karasu, 2016).

Rize ilinin yüksek yağış miktarı ve engebeli topografik yapısı, geniş yeraltı ve yerüstü su şebekelerinin gelişimine olanak sağlamıştır. İl sınırları içerisinde uzunluğu beş kilometrenin üzerinde olan yirmi üç akarsu ve yaklaşık her 250 ila 300 metrede bir görülen dereler bulunmaktadır. Özellikle Kaçkar Dağları civarındaki nehirler yüksek debilere sahiptir ve suya dayalı rekreasyonel faaliyetler için en uygun koşulları sunmaktadır. Akarsu sporlarına uygunluk açısından öne çıkan akarsular arasında Fırtına Deresi, Taşlıdere, İkizdere, Karadere ve İyidere yer almaktadır (Yüksek vd., 2012).

Bölgenin doğal yapısından kaynaklanan mağara oluşumları da Rize'nin ekoturizm potansiyelinin bir bileşenini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Pileki Mağarası önemli bir örnek teşkil etmektedir. İl sınırları içerisinde yer alan ve mağara turizmi kapsamında sınıflandırılan Pileki Mağarası, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde nadir bulunan bir doğal alan olarak dikkat çekmektedir. Mağara adını, geleneksel mısır ekmeği pişirme aletlerinin yapımında kullanılan ve ısıya dayanıklılığı ile bilinen yerel taştan almaktadır. Benzer taşlar coğrafi olarak İyidere ve Çayeli ilçelerinde bulunurken, İyidere'de yer alan Pileki Mağarası şu anda turistik ziyaret için erişilebilir tek yerdir (Yıldırım ve Kaya, 2020; Saklı ve Eroğlu, 2017).

Rize, dağ sıraları, ormanlık araziler ve yayla alanlarından oluşan zengin doğal çevresinden kaynaklanan trekking turizmi için de önemli bir potansiyele sahiptir. Verçenik, Fırtına, Senoz, İyidere, Çat, Taşlıdere, Hemşin ve Melyat gibi vadiler ile Altıparmak ve Kaçkar Dağları gibi dağlık bölgeler, üst ve alt kanyonlarıyla birlikte hem amatör hem de deneyimli trekkingciler için uygun yürüyüş parkurları sunmaktadır. Ayrıca, Anzer ve Ayder Turizm Koruma Alanları ile Ovıt Dağı Turizm Merkezi gibi belirlenmiş bölgeler de ilin trekking turizmi altyapısına katkıda bulunmaktadır. İlin coğrafi yapısı, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin genelinde yaygın olan dağcılık turizmi için de elverişlidir. Bölge, topografik yapısı itibarıyla dağcılık turizmi için elverişli bir ortam sunmaktadır. Kaçkar Dağları, sahip olduğu özgün jeomorfolojik yapı ve beşerî yaşam dinamikleri nedeniyle bilimsel araştırmalar için de stratejik bir merkez niteliğindedir. Özellikle flora ve fauna çeşitliliği (biyoçeşitlilik) bakımından sunduğu zengin veriler, akademisyenler ve ilgili disiplinlerdeki araştırmacılar için bölgeyi bir cazibe noktası haline getirmektedir (Somuncu 1989). Rize'de Kaçkar Dağı, Anzer ve Ayder Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Ovıt Dağı, dağcılık faaliyetlerini destekleyen önemli alanlar olarak özellikle vurgulanmaktadır (Yıldırım ve Kaya, 2020).

Türkiye yaklaşık 466 kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır ve bu durum ülkeyi kuş gözlem turizmi için önemli bir konuma getirmektedir. Bunun nedeni, hem önemli göç yolları üzerinde yer alması hem de uygun doğal yaşam alanlarının varlığıdır. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki çok sayıda koruma alanı kuş gözlemciliğini desteklemektedir. Rize özelinde İkizdere Kuş Gözlem Merkezi bu tür etkinliklerin düzenlendiği ve teşvik edildiği merkezi bir alan olarak belirlenmiştir (İslamoğlu vd., 2014; Yıldırım ve Kaya, 2020).

2.2.3. Trabzon

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Trabzon, sahip olduğu çeşitli doğal ve kültürel kaynaklar sayesinde ekoturizm potansiyeli açısından önde gelen illerden biri olarak kabul edilmektedir. İl, ekoturizm gelişimine uygunluğunu örnekleyen çok sayıda doğal cazibe merkezine ev sahipliği yapmaktadır. Uzungöl, Düzköy (Haçka Obası) Yaylası, Şikkıranı ve Kır Yaylaları, Beypınarı, Güzelyayla ve Büyükoba Yaylaları, Ayraksu, Kurugöl, Maçka-Mavura Yaylası, Çatma Obası Yaylası, Sultan Murat Yaylası, Hırsafa, Taşlıoba Yaylaları, Limonsuyu Yaylası, Armutluk, Kırantaş, Mesaros Yaylaları, Sera Gölü, Altındere Vadisi Milli Parkı, Çal Mağarası, Maçka-Şolma Yaylası Turizm Merkezi, Maçka-Kiraz Yaylası, Lapazan Yaylası, Karadağ Yaylası Turizm Merkezi, Hıdırnebi ve Kuruçam Yaylaları, Erikbeli Yaylası Turizm Merkezi, Sisdağı Yaylası, Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi ve Araklı Yeşilyurt-Yılantaş Yaylası Turizm Merkezi önemli alanlardır. Ekolojik ve doğal değerler açısından zengin olan bu alanlar, Trabzon'un ekoturizm faaliyetleri için önde gelen bir destinasyon olma konumunu pekiştirmektedir (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023a).

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın istatistiksel verileri, ilin artan cazibesini vurgulamaktadır. 2023 yılında Trabzon'da toplam 1.319.299 turist ağırlanmıştır. Aynı yılın Ocak-Ekim döneminde uluslararası ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre yüzde 59 artarak 684.130'a, yerli turist sayısı ise yüzde 21 artarak 531.907'ye ulaşmıştır. Toplamda turist sayısı yüzde 40 oranında artmıştır. Yabancı ziyaretçiler arasında 279.902 turistle Suudi Arabistan ilk sırada yer alırken, onu Umman (59.754), Kuveyt (42.147), Birleşik Arap Emirlikleri (42.060) ve Ürdün (36.219) takip etmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023a).

Ekoturizm altyapısı açısından en önde gelen illerden biri olan Trabzon, turist sayısındaki artışa bağlı olarak turizm sektöründe kayda değer bir büyüme yaşamıştır. Uzungöl, ilin simgesel ekoturizm destinasyonu olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, diğer yayla ve doğal alanlar da ekoturizm odaklı bir yaklaşımla geliştirilmiştir. Özellikle Orta Doğu ülkelerinden gelen belirgin ilgi, Trabzon'un ekoturizm çevrelerindeki popülaritesini önemli ölçüde artırmıştır. İlde faaliyet gösteren seyahat acentelerinin sayısının 2024 yılı itibarıyla 294'e ulaşması da bu artan ilginin kurumsal olarak da desteklendiğini göstermektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023b).

Turizme yönelik artan talep, ekoturizm bölgelerinde hedeflenen yatırımları da teşvik etmiştir. Özellikle Uzungöl, ilin tanıtımı için bir katalizör işlevi görmüş ve ilave doğal alanların turizm peyzajına dahil edilmesine katkıda bulunmuştur. Ekoturizme atfedilen önemin artması, seyahat acentelerinin hem yerel hem de uluslararası düzeyde sundukları hizmetlerin kapsamını

genişletmelerini sağlamıştır. Trabzon'un turizm sektöründeki konumu, çeşitlendirilmiş hizmet sunumu ve artan bölgesel görünürlük sayesinde pekişmiştir (Karakoç ve Akyurt 2024).

Trabzon İli, sahip olduğu zengin doğal kaynakları ve çok çeşitli doğa temelli aktiviteleri destekleyen topografik yapısı nedeniyle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde öne çıkan bir ekoturizm destinasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sera Gölü ve Uzungöl, ilin ekoturizm potansiyeline örnek teşkil eden en önemli doğal alanlar arasında yer almaktadır. Kentin batı yakasında Sera Çayı boyunca uzanan ve kıyı şeridinden yaklaşık bir kilometre içeride yer alan Sera Gölü, 1950 yılında meydana gelen bir heyelanın ardından doğal bir baraj oluşturmuştur. Zamanla bu toprak barajın aşınması gölün su seviyesinin düşmesine neden olmuştur (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023b). Göl, yaklaşık 150 ila 200 metre genişliğinde olup hem ekoturizm hem de günlük rekreasyon faaliyetleri için çift amaçlı bir alan olarak işlev görmektedir. Trekking, amatör balıkçılık, doğa fotoğrafçılığı ve kampçılık gibi çeşitli doğa odaklı uğraşları desteklemektedir. Piknik ve diğer gayri resmi boş zaman etkinlikleri için de bir mekân olarak hizmet vermektedir. Alan yıl boyunca erişilebilir olsa da en aktif turizm dönemi Mayıs'tan Kasım'a kadar uzanmaktadır. Gölün batısında yer alan ve 443 metre yüksekliğe ulaşan Yeşil Tepe, göl yüzeyine kıyasla yaklaşık 350 metrelik göreceli bir yükseklik farkı sunarak yamaç paraşütü için elverişli koşullar sağlamaktadır (Çavuş, 2014). Çevredeki Sera Gölü Tabiat Parkı, göl yüzeyine yansıyan ağaç siluetleriyle alanın görsel çekiciliğini artırmakta ve yürüyüş parkurları, günübirlik geziler ve bisiklet turları için olanaklar sağlamaktadır (Karadeniz Kültür Envanteri, 2023a).

Trabzon'daki bir diğer önemli ekoturizm alanı olan Uzungöl, şehir merkezine 99 kilometre, Çaykara ilçesine ise 19 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Uzungöl, 1090 metre yükseklikte yer almaktadır ve Haldizen Deresi'nin akışını engelleyen kaya molozlarının birikmesiyle oluşan heyelan set gölüdür. Jeomorfolojik açıdan bir heyelan set gölü niteliğinde olan Uzungöl, doğa temelli turizm faaliyetleri açısından bölgenin öncelikli destinasyonlarından biri olarak kabul edilmekte; bu bağlamda hem yerli hem de yabancı turistler için yüksek bir cazibe merkezi oluşturmaktadır. Bölgede trekking (doğa yürüyüşü), ornitoloji (kuş gözlemciliği) ve botanik turları gibi rekreasyonel olanakların yanı sıra, yüksek irtifadaki buzul göllerine ve çevredeki şekersu, Demirkapı ve Yaylaönü gibi otantik yayla yerleşimlerine yönelik tematik gezi rotaları düzenlenmektedir (T.C. Çevre, şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023). Turizm olanaklarını çeşitlendirmek ve mevsimsel kısıtlamaları hafifletmek için Uzungöl ve Çaykara bölgesinde jeep safarileri, rafting ve yamaç paraşütü gibi çeşitli spor odaklı girişimler başlatılmıştır. Uzungöl'ün yanı sıra, çevredeki yüksek rakımlı göller ve

yaylalar da ekoturizm güzergahlarına entegre edilmiş ve bu alanlarda doğa gezilerinin genişletilmesine olanak sağlanmıştır (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023c).

Uzungöl bölgesindeki yaban hayatı çeşitliliği, ekoturizm değerinin bir diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır. Bölge ayı, kurt, tilki, yaban keçisi ve Kafkas dağ horozu gibi çeşitli yaban hayatı türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Çalışma alanı, sahip olduğu zengin biyoçeşitlilik ile ekolojik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Bölge genelinde; 311 cinse ait 658 bitki taksonu (125 alt tür ve 68 varyete dahil), 90 memeli, 8 amfibi (iki yaşamlı), 7 sürüngen ve 250 kuş türü kayıt altına alınmıştır. Tespit edilen bitki türlerinin 41 tanesi endemik statüsündedir. Özellikle, literatürde ilk kez bu bölgede tanımlanan Uzungöl çuha çiçeği (*Primula x uzungolensis*), sahanın endemizm ve botanik değerini simgeleyen kritik türlerden biridir. Uzungöl çuha çiçeği gibi eşsiz floranın varlığı, bölgenin biyolojik çeşitliliğini önemli ölçüde artırmakta ve bir ekoturizm destinasyonu olarak çekiciliğine katkıda bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023).

Trabzon ili idari sınırları içerisinde yer alan ve 4.468 hektarlık bir alanı kapsayan Altındere Vadisi Milli Parkı, bölgenin en önemli doğal varlıklarından birini oluşturmaktadır. Park, Trabzon il merkezine 48 kilometre, Maçka ilçesine 18 kilometre, Altındere köyüne 1 kilometre ve Coşandere köyüne 16 kilometre mesafede yer almaktadır. Doğu sınırı Trabzon merkez ilçe ve Yomra ile, batı sınırı Düzköy, Akçaabat ve Tonya ilçeleriyle, kuzey sınırı yine Trabzon merkez ilçeyle, güney sınırı ise Gümüşhane iliyle komşudur (Düzgüneş, 2015). Park içindeki en önemli cazibe merkezi, önemli tarihi ve dini önemiyle tanınan Sümela Manastırı'dır. Ayrıca, parkın çeşitli flora ve faunayı, jeomorfolojik özellikleri, doğal manzaraları ve rekreasyon potansiyelini içeren ekolojik zenginliği de genel değerinin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır (Doğanay, 2003). Saha, bünyesinde barındırdığı 102 bitki familyasına ait 339 cins, 535 tür, 30 alt tür ve 9 varvete ile taksonomik açıdan oldukça zengin bir flora yapısına sahiptir. Bu çeşitlilik içinde yer alan 10 endemik tür, bölgenin yaban hayatı ve biyolojik değerini koruma önceliği olan stratejik bir konuma taşımaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2014). Bu özellikler park içerisinde dağcılık, doğa yürüyüşü, yamaç paraşütü, yaban hayatı gözlemciliği, doğa fotoğrafçılığı, piknik ve inanç turizmi gibi çok çeşitli aktivitelerin yapılmasına olanak sağlamaktadır (Düzgüneş ve Demirel, 2016).

Trabzon'un turistik cazibesini artıran doğal oluşumlar arasında mağaralar da yer almakta olup Çal Mağarası bu kategorideki en seçkin mağaradır. Düzköy ilçesinin beş kilometre güneybatısında, Çalköy Belediyesi'nin idari sınırları içinde yer alan mağara, deniz seviyesinden

1.050 metre yükseklikte bulunmaktadır. Girişi Kulaklı Deresi üzerinden sağlanan mağaranın Akçaabat'a uzaklığı 32 kilometre, Trabzon şehir merkezine uzaklığı ise 45 kilometredir. Mağara, gerekli altyapı çalışmalarının tamamlanmasının ardından 2003 yılında turizme açılmıştır. Mağara, sarkıt, dikit, yeraltı su akıntıları ve şelaleler gibi çarpıcı doğal unsurlar barındırmaktadır (Zaman vd., 2011). Mağara içerisindeki hava sirkülasyonunun ve mikroklimatik özelliklerin, astım ve sinüzit gibi solunum yolu rahatsızlıkları üzerinde rehabilite edici bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir(trabzon.net.tr). Girişten yaklaşık 200 metre sonra mağara iki ayrı kola ayrılır. Sol kol 150 metre uzanır ve su tahliye bacası içeren bir odada sonlanır. Sağ kol ise yaklaşık 400 metre uzanmakta ve 60 metrelik noktada bir şelale ve göl bulunmaktadır (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023d).

Çal Mağarası ve çevresi, doğal ve kültürel zenginlikleri sayesinde ekoturizm için önemli bir merkez haline gelmiştir. Bölgede mağara turizminin yanı sıra yayla turizmi, kırsal ve botanik turizmi, kampçılık ve karavancılık, foto safari, bisiklet, jeep safari, rekreasyonel balıkçılık, yamaç paraşütü, kuş gözlemciliği ve yaban hayatı gözlemciliği gibi çeşitli aktiviteler yapılabilmektedir (Zaman vd., 2011).

Bölgede bulunan bir diğer mağara ise Maçka ilçesi sınırları içerisinde yer alan Akarsu Köyü Mağarası'dır. Arkeolojik bulgular bu mağaranın daha önce insan yerleşimi olarak kullanıldığını göstermektedir. Henüz kapsamlı bilimsel çalışmalar yapılmamış olsa da yerel sözlü tarih mağaranın yetmiş iki odaya ev sahipliği yaptığını iddia etmektedir. Mağara içerisinde bol miktarda sarkıt ve su bulunduğu da tespit edilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2023a).

Trabzon'un turizm potansiyeli, bölgenin yoğun bitki örtüsü, doğal güzelliği ve kıyı şeridi nedeniyle Karadeniz Bölgesi'nin önemli rekreasyon alanları arasında sayılan rekreasyon bölgeleri ile daha da güçlenmektedir. Bu rekreasyon bölgeleri kanunla A Tipi, B Tipi ve C Tipi olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. A tipi bölgeler yüksek sayıda ziyaretçi ile karakterize edilmekte ve çadır ve karavan alanları, bungalovlar, restoranlar ve kafeler gibi konaklama seçeneklerinin yanı sıra çevresel olarak sürdürülebilir olanaklar sunmaktadır. Piknik alanları, çardaklar ve yerel ürünler için satış noktaları gibi tesisler de bulunmaktadır. B tipi bölgeler benzer altyapıyı sağlar ancak yalnızca gündüz kullanımı için tasarlanmıştır ve konaklama hizmetleri sunmamaktadır. C tipi bölgeler, sınırlı kaynaklara ve ziyaretçi kapasitesine sahip daha küçük ölçekli günlük kullanım alanlarıdır ve öncelikle yerel rekreasyonel ihtiyaçları karşılamayı amaçlamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023).

Trabzon ilinin önemli doğal varlıklarından birini oluşturan yayla bölgeleri, ekoturizm ve çeşitli doğa temelli turizm faaliyetleri için önemli bir potansiyele sahiptir. Maçka ilçesi sınırları içerisinde yer alan Şolma Yaylası, deniz seviyesinden yaklaşık 1.600 metre yükseklikte, ormanlık alanlar ile otlaklar arasında uzanmaktadır. Yayla, Trabzon merkeze 50 kilometre, Maçka ilçe merkezine ise 22 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Şolma Yaylası'nın yanı sıra Kulindağı, Maura ve Güzelyayla yayla alanları da resmi olarak turizm merkezi olarak belirlenmiştir. Bu bölge ladin, köknar ve gürgen gibi ağaç türlerinin hâkim olduğu ormanlık alanlarla öne çıkmaktadır. Yaylada elektrik, içme suyu ve telefon bağlantısı da dahil olmak üzere altyapı hizmetleri tamamlanmıştır. Yaz sezonu boyunca bakkal, manav ve kasap gibi geçici ticari işletmeler faaliyet göstermektedir. Ancak bölgede resmi konaklama tesisleri bulunmamaktadır ve bu nedenle ziyaretçilere kamp malzemeleri getirmeleri tavsiye edilmektedir (Köse, 2001; Türkiye Cumhuriyeti Maçka Kaymakamlığı, 2023'a).

Maçka ilçesinin batı kesiminde yer alan Mavura Yaylası, ilçe merkezine yaklaşık 18,5 kilometre uzaklıktadır. Yaz döneminde özellikle minibüsler aracılığıyla toplu taşıma hizmetleri mevcuttur. Bu dönemde bakkal, kasap, kahvehane ve manav gibi mevsimlik işletmeler faaliyet göstermektedir. Altyapı açısından, elektrik ve su mevcuttur, ancak konaklama hizmetleri mevcut değildir. Bölgeyi ziyaret eden turistlerin yanlarında kamp malzemeleri getirmeleri tavsiye edilmektedir. Mavura ve Şolma yaylaları arasında yaklaşık 3,5 kilometre uzunluğunda, ormanlık araziden geçen ve trekking meraklıları için manzaralı bir rota sunan asfaltsız bir yol bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Maçka Kaymakamlığı, 2023b).

Maçka ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kiraz Yaylası, deniz seviyesinden 1.850 metre yüksekliktedir. Yaz sezonu boyunca yaylaya erişim ticari ulaşım hizmetleriyle kolaylaştırılmaktadır. Bölge, elektrik, kamu telekomünikasyon tesisleri ve su çeşmeleri gibi temel altyapı unsurlarıyla donatılmıştır. Yaz aylarında bakkal, kahvehane, kasap ve restoran gibi yerel işletmeler ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yayladan geçen derede alabalık avlamak mümkündür. Her yıl temmuz ayında düzenlenen "Ayeser Şenlikleri" daha fazla ilgi görmektedir. Yaylada konaklama tesisi bulunmaması nedeniyle ziyaretçiler genellikle Hamsiköy ve Gürgenağaç gibi yakın köylerdeki pansiyon ve restoranlardan yararlanmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2023b). Lapazan Yaylası da Maçka ilçesi sınırları içerisinde Gürgenağaç köyünün doğusunda yer almakta ve 2.200 metre rakıma kadar yükselmektedir. Bölgede ziyaretçilere yiyecek ve içecek hizmeti sunan ticari işletmeler bulunmaktadır (Köse, 2001).

Karadağ Yaylası, Trabzon'un önde gelen yayla turizmi destinasyonlarından biri olarak kabul edilmektedir ve 1.800 metre yükseklikte yer almaktadır. Yaylaya Vakfıkebir ve Düzköy güzergahları üzerinden ulaşım mümkündür. Yayla, adını 1.946 metre yüksekliğe ulaşan Karadağ Tepesi'nden almaktadır. Elektrik ve telefon altyapısına sahip olan bölgede restoran, market, fırın, kahvehane, kasap ve pansiyon gibi yerel işletmeler çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bölgede Serta ve Fango adında iki büyük barınak bulunmaktadır. Karadağ Yaylası aynı zamanda bir turizm merkezi olarak belirlenmiştir. Önemli cazibe merkezlerinden biri, yerel halk tarafından iyileştirici özelliklere sahip olduğuna inanılan "Ayeser Suyu" dur. Karadağ Yaylası, ormanlık peyzajı, geleneksel el sanatları, yerel üretim ürünleri ve yaban hayatı varlığı ile doğal karakterini koruyan bir yayla turizmi merkezi olmaya devam etmektedir (Köse, 2001; Mor, 2006).

Pazarcık Yaylası, Araklı ilçesinin 43 kilometre güneyinde Karadere güzergahı üzerinde yer almaktadır. Yağmurdere güzergahı üzerinden Gümüşhane'ye, Aydındere güzergahı üzerinden Bayburt'a ulaşmak da mümkündür. Yaylada telefon hizmetleri ve temel alışveriş olanakları mevcuttur. Ormanlık alanlarla çevrili olan Pazarcık Yaylası, trekking, botanik turizmi ve bisiklet turları için uygun koşullar sağlamaktadır (T.C. Trabzon Valiliği, 2023'a).

Bölgede yer alan Yeşilyurt-Yılantaş Yaylası da resmi olarak bir turizm merkezi olarak kabul edilmektedir. Trabzon il merkezine 64 kilometre, Araklı ilçe merkezine ise 33 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Yaylayı Yeşilyurt beldesine 10 kilometrelik bir yol bağlamaktadır. Bu yayla alanı Ağaçbaşı, Taşbaşı, Arabinyurdu ve Çukuryaylası gibi diğer yaylalarla çevrilidir. Zengin bitki örtüsü sayesinde bu bölgede trekking, botanik gezileri, kuş gözlemciliği ve bisiklet turları gibi çeşitli doğa temelli turizm faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023c).

Trabzon şehir merkezine yaklaşık 44 kilometre uzaklıkta bulunan Hıdırnebi Yaylası, 1.742 metre yükseklikte yer almaktadır. Yaylaya erişim, 34 kilometrelik asfalt yolun ardından gelen düşük kaliteli toprak yol kesiminden oluşan bir ulaşım güzergahı üzerinden sağlanmaktadır. Bu son bölümün durumuna rağmen, yol yıl boyunca erişilebilir kalmaktadır. Hıdırnebi Yaylası'nın yaklaşık 1 kilometre uzağında, daha küçük bir yüzölçümüne sahip olmasına rağmen daha geniş bölgesel bağlamla bütünleşmiş bir turizm potansiyeli sergileyen Kuruçam Yaylası yer almaktadır. Her iki yaylada da bakkal, kasap, manav, fırın, restoran ve kafe gibi hem yerel halkın hem de ziyarete gelen turistlerin ihtiyaçlarını karşılayan ticari kuruluşlar bulunmaktadır. Temmuz ayında düzenlenen şenliklerin odak noktalarından biri olan Hıdırnebi Tepesi, sahip olduğu manzara sayesinde önemli bir seyir alanı olarak işlev

görmektedir. Bölge, kültürel öneminin yanı sıra başta yaban hayatı gözlemciliği ve fotoğraf safarileri olmak üzere çeşitli doğa turizmi faaliyetleri için de elverişlidir. Bölgede pansiyon tarzı konaklama tesislerinin bulunması turistlerin konaklamasını desteklemekte, Hıdırnebi Yaylası kamp turizmi için de tercih edilen yerlerden biri haline gelmektedir (Mor, 2006; T.C. Trabzon Valiliği, 2023b).

Trabzon ve Giresun il sınırları boyunca uzanan Sisdağı Yaylası, bölgenin önemli dağlık ve yayla sistemlerinden birini oluşturmaktadır. Trabzon ilinin sahil ilçesi Beşikdüzü'nden yaklaşık 40 kilometre içeride yer alan bu masif, Trabzon'un mülki sınırları içerisinde 2.100 metre yüksekliğe ulaşmaktadır. Giresun il sınırı açısından bakıldığında ise, Aladağ silsilesinin de en yüksek noktasını oluşturan Sisdağı zirvesi 2.182 metreye yükselmektedir. Yükseklikteki bu farklılık, dağın iki ilin idari sınırlarını birleştiren konumundan kaynaklanmaktadır. Dağ silsilesi güneyden kuzeye doğru uzanmakta ve zaman zaman ovalara inerek 1.750 ila 2.200 metre yükseklikler arasında yer alan çok sayıda plato bölgesi oluşturmaktadır. Bunlar arasında Sisdağı Yaylası hem deniz seviyesine en yakın hem de rakım olarak en yüksek olmasıyla dikkat çekmektedir. Eşsiz coğrafi özellikleri ve ekolojik değeri nedeniyle yayla, "C Statülü Milli Park" sınıflandırması çerçevesinde koruma altına alınmıştır. Sisdağı Yaylası, yaz aylarında yoğun bir nüfusa sahip olmakta ve doğa sporları için çok sayıda uygun alan sunmaktadır. Bölge özellikle dağcılık başta olmak üzere açık hava rekreasyon faaliyetlerine elverişlidir. Ayrıca yayla, her yıl düzenlenen ve çevre köy ve ilçelerden katılımcıları çeken "Sis Dağı Şenlikleri" ne ev sahipliği yapmaktadır (Giresun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023).

Trabzon ilinin önemli ekoturizm alanlarından biri olarak kabul edilen Erikbeli Yaylası, çevresindeki bölgelerle birlikte Turizm Merkezi olarak belirlenmiştir. Bu belirlemede Tonya, Şalpaazarı, Akçaabat, Kürtün ve Kadirga yönlerinden gelen ulaşım yollarının kesişme noktasındaki stratejik konumu etkili olmuştur. Tonya ilçesine 24 kilometre mesafede 1.800 metre yükseklikte yer alan yayla, elektrik, su ve telefon hatları gibi temel altyapı ile donatılmıştır. Yaylada turistler için konaklama tesislerinin yanı sıra bakkal, kasap, manav, fırın ve kahvehane gibi günlük ihtiyaçları karşılayan ticari işletmeler de bulunmaktadır (Köse, 2001). Erikbeli Yaylası, dönemsel olarak düzenlenen şenlikler ve toplu etkinliklerle bölge halkının sosyal yaşamında yer almaktadır. Yaylada gerçekleştirilen bu etkinlikler sırasında kamu kurumları çeşitli farkındalık faaliyetleri de yürütmektedir. Bu kapsamda, özellikle güvenlik ve toplumsal bilinçlendirme çalışmaları Jandarma Genel Komutanlığı tarafından desteklenmektedir. Yayla şenlikleri hem geleneksel değerlerin yaşatılması hem de yaz aylarında bölge nüfusunun hareketliliği açısından önem taşımaktadır.

Haka Obası olarak da bilinen Düzköy Yaylası, Düzköy ilçe merkezinin 12 kilometre güneyinde yer almakta ve yaklaşık 1.780 metre yükseklikte bulunmaktadır. Ulaşım konusunda herhangi bir sorunu bulunmayan yayla, elektrik, su ve telefon altyapısı ile destekleniyor. ay ocakları, kafe ve restoran gibi hizmet birimleri de mevcuttur. Ayrıca yayla, yakınındaki “Haçkalı Baba Türbesi” ile anılan manevi bir mekânı da içermekte ve her yıl Kadırğa ve Karaabdal şenlikleri gibi önemli etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır (Mor, 2006).

Çatma Obası Yaylası, Erikbeli Yaylası’nın 14 kilometre doğusunda ve Kadırğa Yaylası’nın 9 kilometre güneyinde yer almaktadır ve 2.200 metre yüksekliğe ulaşmaktadır. Diğer yaylalara kıyasla daha küçük ölçekli olsa da atma Obası, zellikle Erikbeli, Kadırğa ve atma Obası’nı birbirine bağlayan ve Zigana Kayak Merkezi’ne doğru uzanan aks boyunca trekking rotaları için elverişli bir arazi sunmaktadır. Bölge ayrıca Mızraklı Su, şehitler Tepesi ve ıngıraklı Kuyu gibi mitolojik öneme sahip yerlere de ev sahipliği yapmaktadır (T.C. Trabzon Valiliği, 2023c).

Çaykara ilçesine bağlı Ataköy mevkiine 105 kilometre mesafede bulunan Sultan Murat Yaylası, deniz seviyesinden 2.000 metre yükseklikte yer almaktadır. Yaylanın geniş otlakları, zengin bitki örtüsü ve su kaynakları, geleneksel tarım ve hayvancılık faaliyetlerine olanak tanımaktadır. Bölgede yaz aylarında iklimin serin ve nem oranının düşük olması, yaylacılığın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Yaylanın evresi ormanlık alanlar, dağ sırtları ve akarsularla çevrili olup, bölgenin doğal ekosistemi bu şekilde korunmaktadır. Yayla, elektrik, su ve telefon altyapısıyla desteklenmektedir. Ek olanaklar arasında umumi tuvaletler, bakkallar, fırınlar, köy tarzı kahvehaneler ve camiler bulunmaktadır. Çeşitli konaklama tesisleriyle konaklama imkânı sunan yayla, her yıl 20 Ağustos’ta düzenlenen “Orta Yayla şenlikleri” ve 23 Haziran’da düzenlenen “şehitleri Anma Günü” gibi etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. nemli bir tarihi mekân olarak, Sultan 4. Murat’ın 1635 yılında burada bir Cuma namazı kıldırđıęı ve buna ilişkin hutbe taşının hala bölgede muhafaza edildiği belirtilmektedir (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023d).

Trabzon bölgesinin en yüksek yaylalarından biri olan Kadırğa Yaylası, 2.300 metre yükseklikte yer almaktadır. Yüksekliğine rağmen yaylaya bakımlı toprak yollarla ulaşılabilmektedir. Yaylaya ulaşımda kullanılan dört ayrı yn bulunmaktadır: şalpazarı-Sazalanı, Tonya-Erikbeli, Akçaabat-Düzköy-Haka Yaylası ve Zigana Geçidi’nden ayrılan batı güzergahları. Yayla merkezinde marketler, oteller, kasaplar, fırınlar ve restoranlar gibi çok sayıda ticari kuruluş bulunmaktadır. Her cuma günü geleneksel bir pazar kurulmakta ve yaz aylarında artan ziyaretçi sayısına paralel olarak ulaşım hizmetleri yoğunlaşmaktadır. Yaylanın

çevresinde en önemlileri Eskala ve Çatma Obaları olmak üzere çok sayıda “oba” yerleşimi bulunmaktadır (Köse, 2001).

Kayabaşı Yaylası 1.800 metre yükseklikte yer almaktadır ve ladin ormanlarıyla çevrili doğal peyzajıyla öne çıkmaktadır. Akçaabat’ın Işıklar Mahallesi’nden geçen 16 kilometrelik asfalt yol, Düzköy Yaylası’nın ormanlık bölgesinden geçen 2 kilometrelik bağlantı ile Maçka Şolma ve Lişer yaylalarıyla kesişen güzergahlar olmak üzere yaylaya giden üç alternatif ulaşım yolu bulunmaktadır. Yayla, canlı bitki örtüsü, festival kültürü, doğa yürüyüşü ve jeep safari olanaklarını da içeren doğaya dayalı turizm potansiyeli ile önemli bir çekim noktası olarak ortaya çıkmıştır. Trabzon Valiliği ikinci bir yayla kentinin gelişimini üstlenmiş ve bu alanda Milli Park standartlarına uygun orman içi dinlenme tesisleri kurmuştur (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023’e).

Çakırgöl Yaylası, 2.500 metre yükseklikte yer almakta ve bölgenin yüksek dağ yaylaları arasında sınıflandırılmaktadır. Yaylaya Altındere Vadisi Milli Parkı’ndan başlayan 20 kilometrelik bir toprak yolla ulaşılmaktadır. Erişim yolu Armutluk, Kırantaş, Akarsu, Ayraksa, Livayda, Kurugöl, Mesaraş, Furnoba, Kasapoğlu, Camiboğazı, Ortaoba ve Deveboynu gibi diğer birçok yayladan geçmektedir. Bu yaylalar birlikte, bölgesel ölçekte yayla turizminin sürekliliğine ve sürdürülebilirliğine önemli katkı sağlamaktadır (T.C. Trabzon Valiliği, 2023ç).

Trabzon’da bulunan manastırlardan Sümela Manastırı, Trabzon ili Maçka ilçesi idari sınırları içerisinde Altındere Vadisi Milli Parkı sınırları içerisinde yer almaktadır. Altındere Vadisi’nden yaklaşık 300 metre yükseklikteki sarp kayalıklar üzerine inşa edilen manastır, Trabzon şehir merkezine 47 kilometre, Maçka ilçe merkezine ise 17 kilometre uzaklıktadır. Manastır yapılarının ormanlık arazilerde doğal mağaralarda ve su kaynaklarına yakın yerlerde kurulması mimari geleneğini örneklemektedir. Meryem Ana adına kutsanmış olan manastır, yerel halk tarafından “Meryemana Manastırı” olarak da anılmaktadır. “Sümela” isminin ‘siyah’ anlamına gelen “melas” kelimesinden türediği ve manastırın bulunduğu Karadağ Dağları’na atıfta bulunduğu düşünülmektedir (Türkiye Kültür Portalı, 2023; Zaman, 2005).

Manastıra ulaşım, Trabzon-Erzurum karayolu üzerinden Maçka ilçe merkezinden güneye, Altındere Köyü’ne doğru sapılarak Altındere Vadisi Milli Parkı’na girilmesiyle sağlanmaktadır. Park sınırları içinde yaklaşık beş kilometre yol kat ettikten sonra manastıra varılır. Manastırın mülkiyeti Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı’na aittir. Sümela Manastırı kompleksinin başlıca bileşenleri Ana Kaya Kilisesi, bir şapel, bir mutfak, öğrenciler için ayrılmış odalar, bir misafirhane, bir kütüphane ve bir ayazmadan oluşmaktadır. Mimari

birimler geniş bir alana yayılmıştır. Kompleksin girişinde önemli bir kısmı şu anda harap durumda olan, çok sayıda kemerle karakterize edilen belirgin bir su kemeri yer almaktadır. Manastıra giriş, iki tarafı güvenlik odalarıyla çevrili dar ve uzun bir merdivenle mümkün olmaktadır. Bu noktadan ikinci bir merdivenle iç avluya geçiş sağlanmaktadır. Sol tarafta, kiliseye dönüştürülmüş doğal bir mağaranın önünde yer alan çeşitli manastır yapıları bulunurken, kütüphane sağ tarafta yer almaktadır. Bu tarafta bulunan balkonlu binalar tarihsel olarak keşişler ve misafirler için konaklama yeri olarak kullanılmıştır. Bahçeye açılan odalarda Türk sanatının etkilerini yansıtan unsurlar görülmektedir. Manastırın en önemli bölümü olarak kabul edilen kaya kilisesinin ve bitişiğindeki şapelin duvarları fresk resimlerle süslenmiştir. Kaya kilisesinin içinde manastırın bahçeye bakan duvarında Aleksios III dönemine tarihlenen freskler tespit edilmiştir. Şapelde her biri on sekizinci yüzyılın başlarındaki farklı zaman dilimlerine ait üç ayrı fresk katmanı belgelenmiştir. Bu fresklerde İsa Mesih ve Meryem Ana'nın hayatlarından kesitlerin yanı sıra İncil'den bölümler de tasvir edilmiştir. Bu sanatsal temsiller zaman içinde önemli ölçüde bozulmaya uğramış ve bazı bölümler ya kaldırılmış ya da tahrip edilmiştir (Sümela Manastırı, 2023).

Vazelon Manastırı, Trabzon ilinin Maçka ilçesinin Kiremitli mahallesinde ilçe merkezine yaklaşık on dört kilometre mesafede yer almaktadır. 270 yılında kurulan bu manastır, dini, kültürel, toplumsal ve ekonomik katkıları açısından Trabzon'daki en önemli manastır kurumlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bazı kaynaklar, manastırın kuruluşunun Sümela Manastırı'ndan elde edilen gelirlerle finanse edilmiş olabileceğini öne sürmektedir. "Vazelon" adının, üzerinde bulunduğu ve "Zouvalon" ya da "Zabulon" olarak bilinen dağın adından türetildiği düşünülmektedir. 644 ve 702 yılları arasında manastıra çeşitli yapısal eklemeler yapılmış ve bu dönemde kapsamlı bir restorasyon geçirmiştir. Manastır 1923'teki nüfus mübadelesine kadar kullanımda kalmış ve ormanlık bir araziyle çevrili bir vadiye bakan yüksek bir kaya oluşumunun üzerinde konumlandırılmıştır. Manastıra erişim kuzeyden yükselen bir merdivenle sağlanmakta ve yüksek çevre duvarlarıyla korunan bir girişe ulaşılmaktadır. Giriş, bu duvarların içine gömülü dikdörtgen bir açıklıktan sağlanmaktadır (Düzgüneş ve Demirel, 2013).

Kompleksin doğu tarafında, yuvarlak kemerli pencereleriyle ayırt edilen öğrenci odaları ve misafir konaklama birimleri yer almaktadır. Şöminelerin ve duvar nişlerinin bazı kısımları günümüze kadar korunmuştur. Manastır, bir şapel, bir kilise, keşişler için odalar, bir mutfak, yemek salonları ve bağlantı koridorları dahil olmak üzere çeşitli amaçlara hizmet eden çeşitli mimari bölümlerden oluşmaktadır. Girişten hemen sonra ulaşılan şapel, batıdan girilen tek nefli,

tek eksenli bir yapıdır. Şapel içerisinde İsa Mesih ve çeşitli azizleri tasvir eden freskler korunmuştur. Moloz taş kullanılarak inşa edilen kilisenin özellikle dış sıvasında önemli bozulmalar yaşanmıştır. Manastırın çeşitli duvarları, cennet, cehennem ve Kıyamet Günü tasvirleri de dahil olmak üzere eskatolojik sahneleri gösteren fresklerle süslenmiştir (Karadeniz Kültür Envanteri, 2023b).

Kuştul Manastırı, Maçka ilçesine bağlı Şimşirli Köyü'nün idari sınırları içerisinde Galyan Vadisi'nin doğu yamaçlarında, Esiroğlu Belediyesi'ne yaklaşık on üç kilometre mesafede yer almaktadır. Manastırın inşasına 752 yılında, vadi tabanından yaklaşık 250 metre yükseklikteki bir kaya formasyonu üzerinde başlanmıştır. Yapı, bir balkonu andıran ve aşağıdaki vadinin panoramik manzarasına hâkim olan dağın yamacından yükseltilmiştir. Batı tarafından yükselen bir merdivenle ulaşılan yapı, kilise ve oda kalıntıları da dahil olmak üzere çeşitli yapısal kalıntıların dağıldığı bir avluya açılmaktadır. İç avluya girildiğinde her iki tarafta da iki ila üç kat arasında değişen odalarla karşılaşılır. Kuzeydeki binalar misafir odaları olarak hizmet verirken, güney tarafındakiler keşişler için hücreler olarak işlev görmüştür. Cumont tarafından 1903 yılında çekilen arşiv fotoğrafları, ana kiliseye bitişik haç planlı ek bir kilisenin varlığına dair kanıtlar sunmaktadır. Vadiye doğru uzandığı düşünülen koridorlar günümüzde orijinal işlevlerini yitirmiştir (T.C. Maçka Kaymakamlığı, 2023c).

Kaymaklı Manastırı, Trabzon şehir merkezine yaklaşık üç kilometre uzaklıkta, Boztepe'nin Değirmendere Vadisi'ne bakan yamaçlarında yer almaktadır. 1423-1424 yılları arasında inşa edilen manastır, Trabzon'daki beş ana manastırdan biri olarak kabul edilmektedir. Yapı, 1914-1918 yılları arasında meydana gelen bir yangın nedeniyle kısmen tahrip olmuştur. Manastır, kiliseyi ve beraberindeki mimari bileşenleri çevreleyen duvarlarla çevrili bir avludan oluşmaktadır. Keşişlerin hücrelerini barındıran güney cephesi ve şapelin doğu cephesi, bu çevreleyen duvarların tamamlayıcı unsurlarını oluşturmaktadır. Manastır beş ayrı mimari birimden oluşmaktadır: keşiş hücreleri, kilise, şapel, çan kulesi ve batı tarafında yer alan tanımlanamayan bir yapı. Keşiş hücreleri kompleksin güney kısmında, kilisenin avlusunun kuzeydoğu köşesinin yakınında yer almaktadır. Çan kulesi kilisenin kuzeybatısında, şapel ise doğu tarafında yer almaktadır (Karadeniz Kültür Envanteri, 2023c).

2.2.4. Giresun

Yemyeşil doğal peyzajı ve Karadeniz kıyı şeridi boyunca uzanan topografik özellikleriyle öne çıkan Giresun İli, çeşitlendirilmiş turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için son derece uygun bir ortam sunmaktadır. Doğal kaynakların bolluğu, sürdürülebilir kullanım

potansiyeli ve nispeten bozulmamış ekosistem, Giresun'u ekoturizm gelişimi için cazip bir destinasyon haline getirmektedir. İlin rakım değişkenliği ve bu rakımlarda yer alan yaylaların ve tabiat parklarının varlığı, geleneksel yaşam tarzlarının bu doğal ortamlara entegrasyonu ile birleştiğinde ekoturizm alanındaki karşılaştırmalı avantajını daha da güçlendirmektedir. Ayrıca, son yıllarda bireyler ya da küçük gruplar tarafından gerçekleştirilen turizm eğiliminin artması, bölgenin ekoturizm potansiyelini güçlendirmiştir (Yiğit, 2020).

Giresun ilinde toplam yirmi dokuz konaklama tesisi resmi turizm işletme belgesine sahiptir. Bu tesislerin çoğu merkezi kentsel alanda yoğunlaşmakla birlikte, çevre ilçelerde de bir dizi tesis faaliyet göstermektedir. Konaklama tesislerinin toplam kapasitesi 866 oda ve 1.710 yataktır. Bu rakamlar, Giresun'un turizm altyapısı açısından, özellikle üst yapı kriterlerine göre değerlendirildiğinde, orta ila düşük düzeyde yeterlilik gösterdiğine dair somut bir temel oluşturmaktadır. Konaklama kapasitesindeki yetersizlik, şehrin artan turizm talebini tam olarak destekleyememesi ve bundan yararlanamaması için önemli bir engel teşkil etmektedir. Konaklama hizmetlerinin yanı sıra, il içindeki seyahat acentelerinin faaliyetleri de nispeten sınırlıdır. Giresun'da kayıtlı tüm acenteler, tüm seyahat hizmetlerini sunmaya yetkili A Grubu seyahat acenteleri sınıfına girmektedir. Bu acenteler bölgeye eşit dağılmamıştır: biri Tirebolu ilçesinde, üçü Görele'de, biri Bulancak'ta ve on tanesi il merkezinde faaliyet göstermektedir. Ekoturizm gelişimi için uygun doğal ve kültürel varlıklarına rağmen, Giresun, bölgesel turizm ekonomisinin genel bağlamında yeterince değerlendirilmemektedir. Turizmi yerel ekonomik büyümenin bir aracı olarak daha başarılı bir şekilde kullanan komşu iller Rize, Ordu ve Trabzon ile karşılaştırıldığında, Giresun'un performansı yetersiz kalmaktadır. Bu eşitsizlik, ilin turizm sektöründeki rekabet gücünü artırmak için altyapıda stratejik iyileştirmeler, hizmet kalitesine yatırım ve daha etkili tanıtım girişimlerinin gerekliliğini vurgulamaktadır (Yiğit, 2020).

2.2.5. Ordu

Ordu ili, yemyeşil bitki örtüsü, geniş yeşil alanları, yaylaları, şelaleleri ve doğal güzellikleriyle ekoturizm için önemli bir potansiyele sahiptir. Bu zenginliğe rağmen, ilin ekoturizm kapasitesinin büyük bir kısmının henüz keşfedilmemiş ve yeterince değerlendirilmemiş olduğu gözlemlenmektedir. Saraçoğlu ve Kanca (2022) tarafından belirtildiği gibi, bu sınırlamaların üstesinden gelmek için yerel paydaşların hizmet kalitesini artırmak ve belirlenen alanlarda ekoturizmle ilgili faaliyetlerin kapsamını ve çeşitliliğini geliştirmek için iş birliği yapması zorunludur. Ordu'nun ekonomisi geleneksel olarak sanayi faaliyetleri, fındık yetiştiriciliği, orman ürünleri ve tarıma dayalı olsa da, turizm sektörü büyüme ve çeşitlendirme açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle, turizmi

canlandırmak amacıyla Çambaşı Platosu'nda bir kış sporları merkezi ve çikolata temalı bir parkın geliştirilmesi gibi girişimler başlatılmıştır. 2012 yılında büyükşehir statüsüne kavuşan Ordu'nun nüfusu şu anda 728.949'dur. İl içindeki en önemli ekoturizm destinasyonları arasında Kabakdağı ve Kayabaşı köyleri bulunmaktadır (Karadeniz vd., 2018).

Saraçoğlu ve Kanca (2022) tarafından yapılan araştırma, Ordu'nun yaylaları, doğal manzaraları, kıyı turizm potansiyeli ve kültürel zenginliği nedeniyle doğa turizmi, ekoturizm, kültür turizmi ve tarihi turizm için elverişli bir destinasyon olduğunu göstermektedir. Ekoturizm açısından bölgenin başlıca güçlü yönleri arasında zengin doğal ve kültürel kaynakları, ekoturizm deneyimlerinin çeşitliliği, avantajlı coğrafi konumu, turizm destinasyonu olarak genel olarak olumlu imajı, yerel gastronomisinin benzersizliği ve ekoturizmden elde edilebilecek ekonomik faydalar bulunmaktadır. Öte yandan, ulaşım ağları, konaklama tesisleri ve sosyal olanaklar gibi altyapı ve üst yapı unsurlarında önemli eksiklikler tespit edilmiştir. Yazarlar, bu yapısal yetersizlikleri gidermek için turizm altyapısına yatırımın artırılması, eski tesislerin yenilenmesi ve daha sürdürülebilir bir kurumsal çerçeve oluşturulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Ordu'da ekoturizme ayrılan sınırlı bütçe, altyapı yatırımlarına yönelik mali ve kurumsal desteğin eksikliği, ekoturizm gelişimine yönlendirilen sermayenin yetersizliği, devam eden mali kısıtlamalar ve yerel paydaşlar ile kamu otoriteleri arasında sağlam iş birliği mekanizmalarının bulunmaması da zayıf yönler arasında yer almaktadır (Saraçoğlu ve Kanca, 2022).

Yerel ekoturizm gelişiminin bir örneği, 2001 yılında organik tarım ve ekoturizm girişimlerinin başladığı Kabakdağı Köyü'nde görülmektedir. Köyde bal, yumurta, sebze ve meyve gibi tarım ürünlerinin organik sertifika ile yetiştirildiği bilinmektedir. Ekoturizm faaliyetlerinin resmi olarak başlaması, 2004 yılında Kabakdağı Festivali'nin düzenlenmesiyle işaret edilmiştir. Köy sakinleri, konukevi yönetimi ve hijyen eğitim programlarına katılmış ve ardından sektörde faaliyet gösterebilmek için gerekli sertifikaları almıştır. Köydeki ekoturizmin sürdürülebilirliği, turizm acenteleri tarafından düzenlenen "oksijen turları" ve "sarı turlar" gibi girişimlerle desteklenmiştir. Kabakdağı'nın ulusal ve uluslararası düzeyde model bir ekoturizm köyü olarak tanınmasını sağlarken, aynı zamanda daha geniş bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına da katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, temel amaçlardan biri, köyün yerel kültürel ve çevresel değerlerini daha geniş kitlelere tanıtmak ve turizm sektöründe ulusal görünürlük kazanmaktır. Bu süreç boyunca, ekoturizmin temel ilkeleri köy sakinleri tarafından içselleştirilmiş ve aktif yerel katılıma öncelik verilmiştir. Bireysel girişimlerin tek başına yetersiz olduğu ve topluluk liderlerinin, sakinler arasında farkındalık ve kolektif katılımın

geliştirilmesinde kritik bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Kabakdağı'nda ekoturizmin kurumsallaşması hem yerel köylüler hem de diasporanın üyeleri tarafından sağlanan destekle kolaylaştırılmıştır (Karadeniz vd., 2018).

Bir başka dikkat çekici örnek, Ordu şehir merkezine yaklaşık yedi dakika uzaklıkta bulunan Kayabaşı Köyü'dür. Köy sakinlerinden Pervin Hanım, 2012 yılında "Ekolojik Tarım Turizmi" konulu bir konferansa katıldıktan sonra ekoturizm kavramına ilgi duymaya başlamıştır. Etkinlikte yapılan tartışmalardan ilham alan Pervin Hanım, farklı yaş ve meslek gruplarından kişilerle iş birliği yaparak Ordu Ekoturizm Köyü Derneği'ni kurmuştur (Karadeniz vd., 2018).

2.2.6. Gümüşhane

Gümüşhane ili, zengin doğal güzellikleri ve kültürel zenginlikleriyle dikkat çeken önemli bir ekoturizm destinasyonu olarak öne çıkmıştır. Kaleler, mağaralar ve doğal göller gibi çeşitli özelliklerinin yanı sıra, ilin geniş bitki örtüsü de ekoturizm gelişimi için uygunluğunu daha da artırmaktadır. Uluslararası turistlerin bu doğal alanlara olan ilgisinin artmasının, sadece Gümüşhane'nin yerel ekonomik kalkınması açısından değil, aynı zamanda yabancı para girişinin artmasıyla ulusal ekonomiye de katkı sağlayacağı öngörülmektedir (Zeybek ve Çalık, 2019). Coğrafi olarak, il Harşit Nehri çevresinde yer almakta ve yaklaşık altmış altı kilometre genişliğinde geniş bir doğal araziye kapsamaktadır. Arazinin önemli bir kısmı ormanlık ve yarı doğal alanlarla karakterize olup, ekoturizm girişimlerinin genişlemesinin bölge için önemli ekonomik etkileri olabileceğini göstermektedir (Şirin ve Fatih, 2020).

Gümüşhane'de şu anda ekoturizmle ilgili faaliyetler arasında yayla turizmi, mağara keşfi, av turizmi, yürüyüş ve dağ trekkingi, olta balıkçılığı, kampçılık ve karavan turizmi, yaban hayatı gözlemciliği ve doğa fotoğrafçılığı bulunmaktadır. Bölgesel turizm haritaları, bu faaliyetlerin yaygınlığını ve çeşitliliğini doğrulamaktadır (Kahyaoğlu, 2019). Ayrıca, Gümüşhane, 213 farklı türe ev sahipliği yaparak kelebek biyolojik çeşitliliği açısından Türkiye'nin önde gelen illeri arasında yer almaktadır. Artabel Gölü çevresi, kelebek türleri için önemli bir habitat olarak özellikle öne çıkmakta ve doğa yürüyüşleri için popüler bir yer olarak hizmet vermektedir (Ödemiş ve Hassan, 2019).

Dağ turizmi, Gümüşhane'de ekoturizmin en önemli segmentlerinden birini oluşturmaktadır ve Kürtün ilçesi bu konuda özellikle öne çıkmaktadır. Bölgenin topografik özellikleri, dağcılık, doğa yürüyüşü ve manzara fotoğrafçılığı için ideal koşullar sunmaktadır.

Bu aktiviteler, Güvende Erikbeli, Kazıkbeli ve özellikle Kadırğa Platosu gibi yerlerde düzenlenen yerel festivallerle canlanmaktadır (Ekşioğlu ve Zeybek, 2021).

Zigana Dağı'nda bulunan kayak merkezi, bölgedeki kış turizminin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Karaca Mağarası, mağara turizmi için önemli bir yer iken, yaban keçileri ve yaban domuzları gibi yaban hayatı türlerinin varlığı av turizminin devamını sağlamaktadır. Torul ve Kürtün'de bulunan baraj gölleri spor balıkçılığı için uygun mekanlar sunarken, Harşit ve Kelkit nehirleri rafting gibi rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlamaktadır (Kahyaoğlu, 2019). İl, botanik çeşitliliği açısından da zengindir, bu da onu botanik turizmi için cazip hale getirmekte ve yamaç paraşütü meraklıları arasında popülerlik kazanmaktadır. Taşköprü, Kadırğa ve Kazıkbeli gibi yaylalar yamaç paraşütü aktiviteleri için en uygun yerler olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Şiran ilçesinde bulunan Tomara Şelalesi, fotoğrafçılıkla ilgilenen turistler tarafından sıkça ziyaret edilmektedir (Kaya ve Yıldırım, 2020).

Ekoturizmde sürdürülebilirlik açısından doğal alanların korunması büyük önem taşımaktadır. Artebel Gölleri, Limni Gölü, Tomara Şelalesi, Çağlayandibi Şelalesi, Örümcek Ormanı ve Gümüşhane Karşıyaka gibi yerler hem yerli hem de yabancı turistler tarafından sıkça ziyaret edilmektedir. Bu da bu destinasyonların uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak için koruma çabalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Çalık ve Pir, 2019). 2018 yılında açılan Torul Kalesi Manzaralı Teras, her yıl çok sayıda ziyaretçiyi çeken önemli bir cazibe merkezi haline gelmiş ve hem il hem de yerel ekonomiye olumlu katkı sağlamaktadır. Satala Antik Kenti, Krom Kenti, Santa Harabeleri ve Süleymaniye Mahallesi gibi tarihi yerler de zengin kültürel ve tarihi deneyimler sunarak bölgenin turistik cazibesini artırmaktadır. Canca, Kov (Esenyurt), Keçikale, Kalecik, Torul, Süme ve Kürtün kaleleri, bölgenin mimari ve kültürel mirasını yansıtan önemli tarihi simgeler olarak kabul edilmektedir (Ekşioğlu ve Zeybek, 2018).

2.2.7. Bayburt

Bayburt ili, Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer birçok bölgesi gibi, çeşitli ekoturizm türleri için uygun hale getiren çok çeşitli doğal ve kültürel varlıklara sahiptir. Dağlık coğrafyasıyla karakterize edilen Bayburt, önemli ekoturizm bölgeleri olan Kop ve Soğanlı Dağları ile özellikle dikkat çekmektedir. 2008 yılında yayınlanan bir rapora göre, il tarihi ve kültürel zenginliklerin yanı sıra yayla turizmi, kış sporları ve rafting gibi çeşitli turizm faaliyetleri için elverişli koşullar sunmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nin iç kesimlerinde yer alan ve yeni gelişen bir turizm destinasyonu olarak tanınan Bayburt, turizm odaklı kalkınma girişimlerine sahne olmuştur. Özellikle, kapsamlı planlama çalışmalarının ardından Kop Dağı Kayak ve Kış

Sporları Merkezi'ne ve doğal kayak pistlerine yatırımlar yapılmıştır. Bu yatırımlar, ilin ekoturizm potansiyelini artıran önemli unsurlardır. Uluslararası alanda rafting ve kano sporlarının önde gelen merkezlerinden biri olarak tanınan Çoruh Nehri, Bayburt'un turizm değerini daha da artırmaktadır. İlçenin sayısız yayla alanıyla öne çıkan yayla turizmi, Kop ve Soğanlı Dağları'nın önemli lokasyonları ile bölgenin en uygun ekoturizm türü olarak kabul edilmektedir (T.C. Bayburt Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

Çoruh Vadisi, ornitologların ilgisini çeken ekolojik açıdan önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır. Zengin su kaynakları, yaban hayatındaki biyolojik çeşitlilik ve yoğun bitki örtüsü ile vadi, fotoğraf safarileri, trekking ve binicilik gibi ekoturizm faaliyetleri için ideal koşullar sunmaktadır. Doğal kaynakların kullanımı bağlamında, vadi ve kolları spor balıkçılığı için uygunken, Kop Dağı bölgesi bisiklet turizmi için de potansiyel sunmaktadır (Sezen vd., 2012).

Bayburt'ta önemli bir ekoturizm alanı olan Çımağıl Mağarası ve çevresi yerel ekonomiyi desteklerken aynı zamanda çevresel ve kültürel varlıkları koruyan bir turizm modeli olan ekoturizm için özellikle uygun bir alan olarak tanımlanmaktadır. Çımağıl Mağarası, sarkıtlar, dikitler, damlataş sütunlar, perde şeklindeki oluşumlar, traverten basamaklar ve çok renkli kaya oluşumları gibi çarpıcı doğal özellikleriyle dikkat çekmektedir. Mağara içinde bulunan küçük su havuzları da bölgenin doğal cazibesine katkıda bulunmaktadır. 2007 yılında İl Özel İdaresi, gerekli altyapı ve aydınlatma iyileştirmelerini tamamladıktan sonra mağarayı turizme açtı. Ancak, yetersiz tanıtım ve altyapı eksiklikleri nedeniyle ziyaretçi sayısı beklentileri karşılamamıştır. Mağara turizminin gelişmesinin önündeki en önemli engel, turistlerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak sosyal tesislerin bulunmamasıdır (Birinci, 2015).

Mağara turizmi için cazip olmasının yanı sıra, Çımağıl Mağarası çevresi dağ yürüyüşü, kampçılık, dağ bisikleti, balıkçılık, kuş gözlemciliği ve yaban hayatı gözlemciliği gibi çeşitli rekreasyonel ekoturizm faaliyetleri için de elverişlidir. Mağaradan yaklaşık otuz kilometre uzaklıkta, Bayburt ve Erzurum illeri sınırında bulunan Kop Dağı hem kış turizmi hem de yaz trekkingi için önemli bir potansiyele sahiptir. 1991 yılında Turizm Bakanlığı tarafından turizm merkezi ilan edilen dağ, daha sonra 17 Ekim 1993 tarihli ve 21731 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararıyla kış turizm merkezi olarak resmen tescillenmiştir (Zaman, 2007). Bayburt şehir merkezine 36 kilometre, Erzurum'a 90 kilometre uzaklıkta bulunan bu turizm merkezi, yaklaşık 346 hektarlık bir alanı kapsamaktadır (Zaman, 2010). Rakımı 1.980 ile 2.350 metre arasında değişen kayak merkezi, 1.220 metre uzunluğunda ve saatte 600 kişi taşıma kapasiteli bir telesiyej ile hizmet vermektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1.700 metre uzunluğunda ve saatte 1.000 kişi taşıma kapasiteli bir telesiyej daha inşa etme planlarını

açıklamıştır. Pist uzunluğu, yükseklik farkları ve eğim çeşitliliği, bölgeyi Alp kayağı, serbest stil kayağı, Kuzey disiplini kayağı ve snowboard gibi çeşitli kış sporları disiplinlerinde ulusal ve uluslararası yarışmalara ev sahipliği yapmak için uygun hale getirmektedir. 110 yatak kapasiteli Kop Kayak Evi, Bayburt İl Özel Yönetimi tarafından işletilmesi için özel sektöre devredilmiştir (Erol ve Özök, 2011).

Kış sporları için elverişli iklim ve coğrafi koşullara sahip olmasına rağmen, Kop Dağı Kış Turizmi Merkezi henüz istenen turist sayısına ulaşamamıştır. Bu eksikliğin başlıca nedenlerinden biri, Palandöken Kayak Merkezi gibi ulusal ve uluslararası üne sahip kış turizm destinasyonlarıyla etkili bir şekilde rekabet edememesidir. Kop Dağı'nın turizm potansiyeli, hedef odaklı tanıtım ve pazarlama stratejileriyle daha etkili bir şekilde gerçekleştirilebilir. Çımağıl Mağarası'nı çevreleyen bozkır bitki örtüsü, özellikle mayıs sonlarından itibaren çiçek açan bitki örtüsü, bölgeye önemli bir görsel çekicilik katmaktadır. Mağaranın bulunduğu dağlık bölge, yaklaşık üç bin metre yüksekliğe ulaşmaktadır. 2.500 metre rakımın üzerinde bazıları endemik olan alpin ve subalpin bitki türleri yaygın olarak görülmektedir. Bölgenin ekosistemi, kartal, şahin ve keklik gibi kuş türlerinin yanı sıra kurt, ayı, çakal, tilki ve tavşan gibi çeşitli yabani memelilere de ev sahipliği yapmaktadır. Mağaranın çevresi, özellikle mayıs sonu ile temmuz başı arasında doğa yürüyüşleri, kampçılık, dağ bisikleti, fotoğraf safarileri, kuş ve yaban hayatı gözlemciliği gibi ekoturizm faaliyetleri için idealdir. Ekoturizm potansiyelinden tam olarak yararlanmak için, yerel yetkililerin koordinasyonunda trekking parkurları belirlenmesi, kamp alanları kurulması ve tanıtım etkinlikleri düzenlenmesi gerekmektedir. Girişimler hem mağara bölgesi hem de Bayburt ilinin genelinde turizm gelirlerinin artmasına önemli katkı sağlayacaktır (Birinci ve Zaman, 2016).

Bölgedeki bir diğer önemli ekoturizm cazibe merkezi, Çımağıl Mağarası'na giden yol üzerinde bulunan Dede Korkut Türbesi'dir. Bayburt şehir merkezine yaklaşık otuz üç kilometre uzaklıkta, Masat köyünün idari sınırları içinde bulunan bu yer, tarihi ve kültürel öneme sahiptir ve ziyaretçiler için önemli bir ilgi odağıdır. Dede Korkut'un bu bölgede yaşadığına dair inanç, mezarının varlığı ve her yıl temmuz ayının üçüncü haftasında düzenlenen Uluslararası Dede Korkut Kültür ve Sanat Festivali, ilin kültürel tanıtımına büyük katkı sağlamaktadır. Hafta boyunca çeşitli kültürel, sosyal ve sanatsal etkinliklerin yer aldığı geleneksel cirit oyunları, yöresel yemek sunumları, resim ve el sanatları sergileri, mehter marşları ve tasavvuf müziği konserleri, folklor gösterileri, şiir dinletileri, konferans ve paneller düzenlenmektedir. Festival hem yerli hem de yabancı katılımcıların büyük ilgisini çekmekte ve il genelindeki turistik

yerlere rehberli geziler düzenleyerek Bayburt'un daha geniş turizm potansiyelini sergilemektedir (Zaman ve Birinci, 2014).

2.3. Ekoturizmin Bölgesel Kalkınmaya Katkıları

2.3.1. Yerel Halkın Ekonomik Refahına Etkisi

Ekoturizmin bölgesel kalkınma üzerindeki temel etkilerinden biri, yerel toplulukların ekonomik refahını artırmadaki rolüyle ilgilidir. Ekoturizmin temel amaçları arasında çevreye duyarlı işletmeler için karlılığın artırılması, bölge sakinleri için istihdam olanaklarının yaratılması ve korunan alanların bakımına yönelik gelir yoluyla mali kaynak yaratılması yer almaktadır. Bu hedefler, sınırlı ekonomik kaynaklar, küçük nüfus büyüklükleri ve kısıtlı istihdam alternatiflerinin her bir iş fırsatını son derece değerli kıldığı az gelişmiş kırsal alanlarda özellikle önemlidir. Ekoturizmin sağladığı ekonomik getiriler yalnızca bireysel refaha değil, aynı zamanda koruma girişimleri için hem mali hem de siyasi destek sağlamaya yönelik daha geniş hedeflere de katkıda bulunmaktadır (Lindberg, 1996).

Tisdell'in (1996) çalışmasında belirtildiği gibi, ekoturizm stratejilerini etkin bir şekilde uygulayan bölgeler genellikle kayda değer ekonomik katkılar göstermektedir. Bunlar arasında, konaklama hizmetleri, yiyecek ve içecek işletmeleri, hediyelik eşya satıcıları ve tur operatörleri gibi turizmle ilgili işletmelerin faaliyete geçmesiyle bölgesel ekonomilerin canlandığı görülmektedir. Bu gelişme, tarımın hâkim olduğu ve alternatif iş seçeneklerinin eksikliğiyle karakterize edilen kırsal ortamlarda özellikle önemli bir faktör olan istihdam yaratmayı doğrudan teşvik etmektedir. Ayrıca, ekoturist harcamalarından elde edilen mali kaynaklar hem yerel nüfusa hem de destinasyonun kendisine doğrudan ekonomik destek sağlamaktadır (Tisdell, 1996).

Ekoturizm, tüketicilerin yerel ürünlere olan ilgisini de artırmaktadır. Geleneksel giysilerin, el sanatlarının ve bölgeye özgü kültürel öğelerin satışı sayesinde yerel halk yeni pazarlara erişim sağlayarak somut olmayan kültürel mirasın korunmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda, ekoturistler otantik yöresel yemekler sunan ve yerel kaynaklı malzemeler kullanan yemek işletmelerini tercih etmektedir; bu da yerel tarım üreticilerinin ve restoran işletmecilerinin kazançlarını artıran bir eğilimdir. Tarım dışı arazi kullanımına getirilen düzenleyici kısıtlamalar, doğal bitki örtüsünün korunmasını ve daha sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını teşvik ederek çevre koruma hedefleriyle uyumludur. Ekoturizm kültürlerarası diyalogun gelişmesine katkıda bulunmakta ve uluslararası iletişim ağlarının gelişmesini teşvik etmektedir. Olumlu ekonomik sonuçlara rağmen, ekoturizmin tek başına kapsamlı bir bölgesel

kalkınma için yeterli bir ekonomik mekanizma oluşturmadığını vurgulamak zorunludur. Demir ve Çevirgen'in (2006) de belirttiği gibi, ekoturizm, ekolojik bozulmaya yol açmadan diğer ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir bir şekilde uygulanmasını desteklemek üzere tasarlanmış tamamlayıcı bir çerçeve olarak ele alınmalıdır (Demir ve Çevirgen, 2006).

2.3.2. Bölgesel Eşitsizliklerin Azaltılması

Bölge terimi, her biri mekansal, ekonomik, siyasi ve kültürel kriterlere dayalı farklı yorumlar sunan çeşitli teorik yaklaşımlarla ele alınmıştır. Geleneksel yaklaşımlarda bölge, tek bir ulus-devlet tarafından yönetilen ve açıkça tanımlanmış bölgesel sınırlarla belirlenmiş komşu yerleşimlerden oluşan mekansal bir birim olarak anlaşılmaktadır. Buna karşılık, küreselleşmiş yorumlar bölgeyi dinamik ve ilişkisel bir yapı olarak görmekte, sabit coğrafi koordinatlarla sınırlı olmak zorunda olmadığını, bunun yerine ağa bağlı etkileşimlerle şekillendiğini belirtmektedir. Bu tür bölgeler mekansal süreklilik gerektirmemekte ve uluslararası ilişkiler alanında doğrudan ilişkiler kurabilmektedir. Bu daha geniş çerçevede bölge, farklı ekonomik, sosyal ve kültürel özellikler sergileyen, bir şehirden daha büyük ancak bir ulusun tamamından daha küçük bir ara mekansal birim olarak da tanımlanmaktadır (Gündüz, 1990).

Bölge kavramı, kaynak kıtlığının hedefli ve etkin kalkınma stratejileri gerektirdiği gelişmekte olan ülkeler bağlamında özel bir önem kazanmaktadır. Bölge tanımları değişkenlik gösterse de hâkim görüş bölgeyi bütünsel olarak analiz edilebilen ve değerlendirilebilen mekansal bir varlık olarak kabul etmektedir (Hoover ve Giarratani, 1993).

Bölgesel eşitsizlik, tek bir ülke içindeki farklı coğrafi alanlar arasında ortaya çıkan sosyoekonomik, kültürel ve mekânsal farklılıkları kapsamaktadır. Bu eşitsizlikler; eğitim, sağlık hizmetleri, ulaşım altyapısı, gelir dağılımı ve üretim kapasitesi dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere çok çeşitli alanlarda kendini göstermektedir. Bugün hemen her ülkede az ya da çok, ama mutlaka bölgesel eşitsizlik vardır. Bu yönüyle bölgesel eşitsizlik aynı alanın farklı yerlerinde görülen her çeşit eşitsizlik olarak görülebilir (Bayraktutan, 1994: 184). Bu tür eşitsizlikler gelişmiş ülkelerde kapsamlı politika önlemleri ve altyapı yatırımları yoluyla azalma eğilimi gösterirken, gelişmekte olan birçok ülkede genişlemeye devam etmektedir. Hükümetler bu dengesizlikleri azaltmayı amaçlayan stratejilerin tasarlanmasına ve uygulanmasına giderek daha fazla öncelik vermektedir (Tutar ve Demiral, 2007).

Çağdaş kalkınma söyleminde istihdam olanaklarının merkezi olmayan bir şekilde yaratılmasına, yerel üretimin teşvik edilmesine ve kişi başına düşen gelirin artırılmasına vurgu yapılmaktadır. Paradigmaya göre, ekonomik kalkınma sadece makroekonomik genişleme ile

ilişkili değildir; aynı zamanda mikro düzeyde ekonomik fırsatların adil dağılımını da içermektedir. Bu kavramsallaştırma çerçevesinde bir bölgenin doğal, ekonomik, kültürel ve teknolojik kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, yerel potansiyelin harekete geçirilmesi için esastır. Bölgesel ilerlemenin uzun vadede yaşayabilirliğini sağlayan, kendi kendini idame ettiren bir kalkınma yörüngesinin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır (Tekin ve Kasalak, 2014).

2.3.3. Yeni İş Alanları ve Girişimcilik Fırsatları

Turizm, doğrudan gelir ve döviz elde edilmesini kolaylaştıran bir sektör olarak, ülkeler için ekonomik kalkınmanın önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Seyahat ve tüketici harcamalarının turist davranışının ayrılmaz bir parçası olduğu göz önüne alındığında, turizmin genişlemesi sadece gelir kaynaklarını artırmakla kalmayıp, istihdam üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır. Dolayısıyla, bu sektördeki büyüme, ulusal ekonomilerde daha geniş kalkınma süreçlerini başlatabilmektedir. Küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişmelerin etkisiyle, günümüzde turizmin sınırları ve özellikleri önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Geleneksel güneş, deniz ve kum turizmi anlayışının ötesine geçen yeni trendlerin ortaya çıkışı, turizmin çekiciliğinin temel bileşenleri olarak doğal manzaraların, biyolojik çeşitliliğin ve kültürel mirasın değer kazanmasını yansıtmaktadır (Tekin ve Kasalak, 2014).

Bu dönüşüm, turizm kaynaklarının korunması ve uzun vadede sürdürülebilir kullanımının sağlanmasına verilen önemin artmasıyla yakından ilgilidir. Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kapasitesinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılama yeteneği olarak tanımlanan sürdürülebilirlik kavramı, bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. İlkeye uygun olarak, doğa odaklı turizm faaliyetleri yaygınlaşmış ve çeşitli ekoturizm modellerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ekolojik turizm, doğa turizmi, yumuşak turizm, özel ilgi turizmi, yeşil turizm, alternatif turizm, yabanıl turizm, sorumlu turizm, kültür turizmi, eğitim turizmi ve macera turizmi gibi isimlerle anılan bu alternatif turizm biçimleri, çevre koruma ve ekonomik canlılığın aynı anda ilerlemesini öngörmektedir. Turizm endüstrisi girişimcilik için verimli bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Turizm sektörünün dinamik ve sürekli gelişen yapısı, girişimcilere önemli uyum talepleri getirmektedir (Kuter ve Ünal, 2009).

Girişimcilik hem küresel hem de bölgesel ölçekte turizm gelişiminin kritik bir belirleyicisidir. Turizm arzını yaratma konusunda girişimcilik kapasitesi, sektörün sürdürülebilirliği için merkezi öneme sahiptir. Girişimcilik girişimi olmadan, turizm ürünlerinin yaratılması, tanıtımı ve pazarlanması ve dolayısıyla turizm talebinin canlandırılması mümkün

olmayacaktır (Kozak ve Yılmaz, 2010). Turizm arzı, turizm girişimciliği önderliğinde yaratılabilmektedir. Turizm girişimcileri olmaksızın turistik gelişmeden, turistik üründen, tanıtımdan ve turizm talebinden bahsedebilmek oldukça zordur (Kozak ve Yılmaz, 2010:86). Turizm girişimcileri de genellikle ürün yaşam kalitesinden çok kâr maksimizasyonunu düşünürler. Ancak bazı turizm girişimcileri, girişimci davranışı olarak yerleşmiş kalıpları (müşteri memnuniyeti, kalite vb.) kabul etmektedir (Hallak vd., 2012:144).

Genel olarak, turizm girişimcileri, bazen ürün kalitesinden ödün vererek karın maksimizasyonuna öncelik vermektedir. Girişimcilerin bir kısmı, müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesi gibi değerleri iş stratejilerine entegre etmiştir. Bu çerçevede ekoturizm, ekolojik bütünlüğü korumakla kalmayıp, aynı zamanda bölgesel ekonomik kalkınmayı da katalize eden çok yönlü bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle kullanılmamış doğal ve kültürel sermayeye sahip bölgelerde yeni istihdam kanalları ve girişimcilik fırsatlarının yaratılmasını teşvik ederek başarmaktadır (Hallak vd., 2012).

Ekoturizm, çevresel değerlerin korunmasının ötesine geçen çok boyutlu bir potansiyele sahiptir. Yeni istihdam kanalları ve girişimcilik faaliyetlerinin oluşturulmasını kolaylaştırarak bölgesel ekonomik kalkınmanın katalizörü görevi de görmektedir. Kırsal turizm, önemli bir alternatif gelir kaynağı ve bölgesel kalkınma hedeflerini güçlendiren stratejik bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal turizm, bireylerin doğal ortamlarda rekreasyon, farklı kültürel bağlamlarla etkileşim ve yerel gelenek ve uygulamalara katılım gibi amaçlarla kırsal yerleşim yerlerini günübirlik geziler veya geceleme ile ziyaret ettikleri turizm türüdür. Birçok bölgede tarım ekonomisinin gerilemesinin ardından, kırsal turizm alternatif bir geçim stratejisi olarak öne çıkmış ve kırsal alanlarda yaygın olan sosyo-ekonomik sorunları çözme kapasitesi ile giderek daha fazla tanınmıştır. Buna bağlı olarak hem kamu kurumları hem de sivil toplum kuruluşları bu sektöre artan bir destek göstermiştir. Kırsal turizm faaliyetlerinde yer alan bireyler genellikle kırsal girişimciler veya ekoturizm girişimcileri olarak adlandırılmaktadır. Kırsal turizme uygulanabilir girişimcilik modelleri çeşitlidir ve hobi bahçeleri, yerel işletilen restoranlar, binicilik merkezleri, macera ve paintball parkları, rafting gibi doğa sporları tesisleri, kırsal konukevleri, ekolojik oteller, agroturizm işletmeleri, spor balıkçılığı alanları ve lisanslı av rezervleri gibi örnekleri içermektedir. Bunlar arasında kırsal konukevleri, eko-otel yönetimi ve çiftlik turizmi işletmeleri son yıllarda özellikle ilgi görmüş ve bu tür girişimlerin sayısında belirgin bir artış olmuştur (Zurnacı, 2012).

Kırsal toplulukların sakinleri ile farklı coğrafi ve kültürel geçmişlere sahip ziyaretçiler arasındaki etkileşim, karşılıklı kültürel anlayışı ve empatiyi artırarak sosyal uyumu

güçlendirmektedir. Ziyaretçilerin yerel kültürel ve çevresel varlıklara ilişkin farkındalığının artması, yerel halkın aidiyet duygusunun güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Hizmet sunumunda, özellikle çevre dostu konaklama tesislerinde kadınların katılımı hem kadın istihdamını hem de girişimciliği artırarak sosyal içme ve kültürel güçlenme açısından daha geniş kapsamlı olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Kırsal alanlardan kentsel alanlara göç ve bölgesel kalkınma eşitsizliklerinin devam etmesi, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en acil yapısal sorunlar arasında yer almaktadır. İç göçün temel nedenlerinden biri, ekonomik olarak az gelişmiş bölgelerdeki istihdam olanaklarının yetersizliğidir. Kırsal turizm ve ekoturizme dayalı girişimcilik, istihdam yaratmanın yanı sıra, kırsal alanlarda nüfusun kalmasını teşvik ederek göç baskısını hafifleten bir mekanizma işlevi de görmektedir. Bu sektörlerin doğasında bulunan girişimcilik dinamizmi, bölgesel istihdam oranlarını yükseltme ve yaşam standartlarını iyileştirme potansiyeline sahiptir, böylece daha geniş ulusal gelir yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Ekoturizm kapsamında girişimcilik potansiyelinin değerlendirilmesi ve harekete geçirilmesi, kırsal ekonomik faaliyetleri canlandırmak, nüfus göçünü frenlemek ve daha geniş kapsamlı sürdürülebilir ve kapsayıcı bölgesel kalkınma hedefini desteklemek için hayati önem taşımaktadır (Tekin ve Kasalak, 2014).

2.4. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Ekoturizmin Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri

2.4.1. Altyapı ve Ulaşım Sorunları

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizmin gelişmesinin önündeki başlıca engellerden biri, birçok potansiyel ekoturizm destinasyonunda altyapı ve üst yapı unsurlarının yetersizliğidir. Bölgenin engebeli yapısı, virajlı ve dar yollarla öne çıkmakta ve özellikle arazi aracı olmayan ziyaretçilerin ulaşımını önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Zemin kalitesinin kötülüğü ve yön levhaları, yol aydınlatması ve güvenlik tesisleri gibi temel özelliklerin bulunmaması nedeniyle standartların altında olan stabilize ve toprak yollar, ulaşımı daha da zorlaştırmaktadır (Yiğit, 2020). Bu eksiklikler, hareketliliği engellemekle kalmayıp, özellikle tehlikeli patikalarda somut güvenlik tehditleri de oluşturmaktadır. Ekoturistlerin bu doğal alanları daha güvenli bir şekilde keşfedebilmeleri için gerekli güvenlik önlemlerinin alınması zorunludur (Demircan, 2022).

Bölgesel ekoturizmin büyümesinin önündeki bir diğer engel, konaklama tesisleri, yemek mekanları ve ekoturizm rotaları boyunca belirlenmiş kamp alanları gibi turizm altyapısının yetersizliğidir. Bu tür tesislerin olmaması, kampçılık ve karavanla seyahat gibi

alternatif turizm türlerinin tanıtımında önemli bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, iyi donanımlı kamp alanları, dinlenme alanları ve içme suyu erişim noktaları ve sıhhi tesisler gibi temel olanakların acilen kurulması gerekmektedir. Eksikliklerin giderilmesi, turistlerin memnuniyetini artıracak ve aynı zamanda bölgenin ekoturizm pazarlarındaki rekabet avantajını artıracaktır (Yiğit, 2020).

Giresun gibi bölgedeki bazı illerde kış aylarında olumsuz hava koşulları mevcut ulaşım zorluklarını daha da artırarak sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin yıl boyunca devamlılığını engellemektedir. Ulaşım altyapısında hedefe yönelik iyileştirmeler ve transit seçeneklerin çeşitlendirilmesi yoluyla bu mevsimsel zorlukların giderilmesi, ekoturizm faaliyetlerinin kesintiye uğramasını azaltacaktır. Ayrıca, ulaşım alternatiflerinin genel olarak yetersizliği, yol standartlarının yetersizliği, seyahat sürelerinin uzunluğu ve toplu taşıma hizmetlerinin sınırlı olması, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizmin yaygınlaşmasının önündeki başlıca altyapı sorunları arasında yer almaktadır (Zamanov, 2023).

Karadeniz bölgesinde yapılan araştırmalar, ziyaretçilerin bölgenin tanıtımının yetersizliği ve ulaşım ağlarının sınırlı gelişmişliği gibi birçok lojistik ve altyapı sorunuyla karşılaştığını ortaya koymuştur. Bu eksiklikler, yüksek kaliteli konaklama tesislerinin yetersizliği ve hizmet standartlarının düşüklüğü ile birleşerek turistlerin memnuniyet düzeyini olumsuz etkilemektedir. Bunun nedeni, altyapı ve üst yapı eksikliklerinin çevredeki doğal çevreye zarar vermeden giderilmesidir. Mevcut rekreasyon alanları yeniden geliştirilmeli ve özellikle yaz ayları gibi turizm yoğunluğu yüksek dönemlerde artan ziyaretçi talebini karşılayabilecek yeni tesisler kurulmalıdır. Bu iyileştirmelerin uygulanması, bölgenin turizm destinasyonu olarak cazibesini ve ziyaretçilerin genel konforunu artırması beklenmektedir (Taş, 2012).

2.4.2. Çevresel Sürdürülebilirlik Problemleri

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki ekoturizm girişimlerinin uzun vadeli uygulanabilirliği, bölgenin çevresel değerlerinin korunmasıyla yakından ilgilidir. Bu çerçevede konaklama tesislerinin bölgenin kültürel ve mimari özelliklerine uygun olarak geliştirilmesi ve olası ekolojik bozulmaların en aza indirilmesi esastır. Ekolojik çiftlikler ve konuk evleri gibi küçük ölçekli, çevreye duyarlı konaklama seçeneklerine öncelik verilmesi, yerel halk için ekonomik avantajlar sağlamanın yanı sıra, bölgede sürdürülebilir turizm uygulamalarının yaygınlaşmasını da teşvik edecektir (Demircan, 2022).

Uygulanacak en önemli çevresel önlemler arasında, hava kirliliğine neden olan emisyonların azaltılmasının yanı sıra, ekolojik açıdan hassas bölgelere motorlu araçların erişiminin kısıtlanması yer almaktadır. Uygunsuz şekilde atılan turistik atıkların neden olduğu çevre kirliliğini ortadan kaldırmak için, verimli bir atık yönetim altyapısının kurulması da aynı şekilde zorunludur. Ayrıca, doğa parkurları boyunca belirlenen gözlem noktalarının oluşturulması hem ziyaretçilerin hem de yerel yaban hayatın korunmasına yardımcı olabilir. Ekolojik bilinci yüksek personel ve rehberlerin istihdamı ile turistlerin çevre ve kültürün korunmasının önemi konusunda eğitilmesi, uzun vadeli sürdürülebilirliğin sağlanması için eşit derecede önemli unsurlardır (Demircan, 2022).

Doğu Karadeniz bölgesinde özellikle yol yapımı ve beton temelli gelişme ile ilgili birçok altyapı projesinin sürdürülebilir turizm ilkelerine aykırı olduğu ve olumsuz ekolojik sonuçlara yol açtığı bildirilmiştir. Gelecekteki altyapı gelişimi, bölgenin doğal peyzajı ve geleneksel mimari dokusu ile uyumu sağlamak için dikkatlice planlanmalıdır. Korunan ekosistemler üzerindeki insan baskısını azaltmak ve aynı zamanda atık kirliliğini azaltma, kalıcı çevre tahribatını önleme ve endemik flora ve faunayı koruma çabalarını desteklemek için orman rekreasyon alanlarının kurulması önerilmektedir. Ekolojik bütünlüğün korunması ve bölgenin ekoturizm potansiyelinin sürdürülebilir bir şekilde büyümesi için, büyük ölçekli turizm yatırımlarının teşvik edilmesi yerine, çevreye duyarlı, küçük ölçekli girişimlerin desteklenmesi savunulmaktadır (Taş, 2012).

Doğu Karadenizin ekoturizm bölgelerinde tüm inşaat ve yatırım süreçlerinin ekolojik sürdürülebilirliğe sıkı bir bağlılıkla yürütülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Düzenlenmemiş gelişme ve plansız kentleşmeyi önlemek için yasal ve idari mekanizmalar proaktif olarak kullanılmalıdır. Turist sayısının artmasıyla birlikte çevresel bozulma riski de artmaktadır. Tutarlı bilgilendirme kampanyaları ve uygun şekilde dağıtılmış çöp kutuları gibi yeterli atık bertaraf altyapısının kurulması yoluyla ziyaretçilerin bilinçlendirilmesi önemlidir. Bunlara ek olarak, bölgedeki kontrolsüz turizm faaliyetleri ve düzensiz yerleşim modelleri, doğal ortamların taşıma kapasitesi üzerinde önemli baskı yaratan ve böylece ekolojik bozulmayı hızlandıran ve uzun vadeli sürdürülebilirliği tehlikeye atan önemli yapısal sorunlar teşkil etmektedir (Zamanov, 2023).

2.4.3. Politika ve Destek Mekanizmalarının Eksiklikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizmin sürdürülebilir gelişimi, politika oluşturma sürecinin iyileştirilmesi ve etkili destek mekanizmalarının kurulmasına büyük ölçüde bağlıdır.

Bu bağlamda, yerel halkın ev konaklama hizmetlerine katılmasını teşvik etmek ve sektörde iyi eğitilmiş ve nitelikli personelin istihdamını sağlamak, ekoturizm uygulamalarının topluluk düzeyinde benimsenmesini teşvik etmek için temel stratejilerdir (Yiğit, 2020; Demircan, 2022). Ayrıca, üniversiteler tarafından yapılandırılmış rehberlik programlarının uygulanması ve kamu eğitim müdürlükleri, il valilikleri ve milli park yetkilileri gibi kurumlar tarafından saha rehberliği eğitim kurslarının düzenlenmesi, yerel topluluğun turizmle ilgili faaliyetlere aktif olarak katılma kapasitesini güçlendirecektir (Yiğit, 2020).

Tanıtım açısından, bölgedeki tüm ekoturizm destinasyonlarını kapsayan geniş kapsamlı pazarlama girişimleri, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin görünürlüğünü artırmak için çok önemlidir. Doğa sporlarına yapılan yatırımlar, bu stratejilerin tamamlayıcısı olarak görülmelidir. Buna göre, rafting, off-road sürüş, bisiklet ve yamaç paraşütü gibi çeşitli açık hava etkinliklerini desteklemek ve geliştirmek için ilgili ulusal federasyonlarla iş birliği yapılması gerekmektedir (Yiğit, 2020). Rize özelinde kapsamlı bir ekoturizm alanı envanterinin oluşturulması, karar alma süreçlerine tüm paydaşların katılımının sağlanması ve bölgenin ekolojik taşıma kapasitesinin belirlenmesi ve bu kapasiteye saygı gösterilmesi için önlemlerin alınması gibi öneriler öne çıkmaktadır. Yerel mirası sergilemeye yönelik mekanlar oluşturulması ve bölgesel festivallerin tanıtım potansiyelinin değerlendirilmesi ile kültürel tanıtım çalışmaları güçlendirilmelidir (Demircan, 2022).

Benzer şekilde Trabzon ve çevre illerde bölgenin doğal, tarihi ve kültürel varlıklarını yansıtan basılı ve dijital materyallerin yaygınlaştırılması yoluyla tanıtım faaliyetleri güçlendirilmelidir. Festivaller, sadece kültürel tanıtım araçları olarak değil, aynı zamanda ekonomik getiri sağlayan mekanizmalar olarak da kullanılmalıdır. Turizm yatırımlarının, trekking, dağcılık, jeep safarileri ve kuş gözlemciliği gibi çeşitli ekoturizm türlerini içerecek şekilde çeşitlendirilmesi de önerilmektedir. Yüksek dağ turizmi ve inanç turizmi faaliyetlerini entegre eden bütüncül bir ekoturizm modelinin geliştirilmesi özellikle avantajlı görülmektedir (Taş, 2012).

Yerel yönetimlerin tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile iş birliği yaparak çevreye duyarlı işletmeleri ödüllendirmeleri, toplumu kapsayan turizm projeleri başlatmaları ve yükseköğretim kurumları ile ortak eğitim ve tanıtım programları düzenlemeleri teşvik edilmelidir (Taş, 2012). Giresun'da, yerel halk ve turistler arasındaki iletişimi geliştirmek için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Bu, ziyaretçi deneyimini iyileştiren rekreasyon hizmetlerine yatırımların yanı sıra eğitim programları ve seminerler yoluyla sağlanabilir. Ayrıca, tanıtım amaçlı sosyal medya platformlarının ve seyahat influencer'larının kullanımının

güçlendirilmesi ve ekoturistler ile yerel üreticiler arasındaki etkileşimi kolaylaştıran pazar ortamlarının oluşturulması da önemlidir. Bununla birlikte, sürdürülebilir turizm politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmasının önündeki önemli bir engel, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve turizm işletmeleri arasındaki koordinasyonun yetersizliğidir. Bu iş birliği eksikliği, tutarlı politika çerçevelerinin oluşturulmasını ve uygulanmasını engellemektedir. Bu nedenle, yasal düzenlemelerin daha etkili bir şekilde uygulanması ve ekoturizm gelişiminin tüm aşamalarında yerel toplulukların anlamlı katılımını garanti eden kapsayıcı destek mekanizmaları geliştirilmesi zorunludur (Zamanov, 2023)

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA EKOTURİZMİN DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDE BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu tez çalışmasında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde sürdürülebilirlik çerçevesinde yürütülen ekoturizm faaliyetlerinin bölgesel kalkınma üzerindeki etkilerinin turizm verileri ile ortaya konulması amaçlanmıştır ve bu amaç kapsamında ekoturizme ilişkin hesaplamalara yönelik formüller geliştirilerek ekoturizmin ekonomik ve istihdama yönelik etkileri üç farklı senaryoda tahminlenmiştir. Bilimsel araştırmalara dayanarak küresel ölçekte ekoturizmin uluslararası bağlamda turist hareketlerinin yaklaşık %20'sini oluşturduğu (Dowling, 2000) ve güncel tahminlerle bu payın %25'e kadar yükselebileceği (Coles ve ark., 2015) ifade edilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinin Türkiye turizminden aldığı pay ve bölgesel kalkınma içerisindeki payının somutlaştırılması, Türkiye'de ekoturizme yönelik spesifik bir izleme ve hesaplama altyapısının bulunmaması gerçeği ve veri toplama mekanizmalarının sınırlı olması nedeniyle ekoturizme yönelik bilgi boşluğunun hazırlanan formüllerle hesaplanarak bilimsel tahminleme yaparak giderilmesi; toplam turist sayıları üzerinden ekoturizm özelinde bölge ekonomisine kazandırdığı tahmini geliri hesaplamak ve TUIK (2023) verileriyle desteklenen istihdam katsayıları aracılığıyla ekoturizmin yerel iş gücü piyasasına katkısını sayısal olarak ortaya koymak temel hedefler arasındadır.

Ekoturizm dünya genelinde önemli bir pazar oluşturmaya rağmen (Dowling, 2000), Doğu Karadeniz Bölgesi gibi yüksek potansiyelli bölgelerde ekonomik etkilerin net bir şekilde incelenememesi ve bu eksiklikler üzerinden ekoturizme yönelik politika ve planlamalara daha az destek verilmesi önemli bir sorundur. Ekoturizmin faaliyetlerinin diğer doğa temelli turizm türleriyle karıştırılması ve verilerin genel turizm başlıkları altında toplanması nedeniyle ortaya çıkan belirsizliği, Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından öngörülen uluslararası standartları bölgesel verilere uyarlayarak pozitif bir sonuç ortaya koyması bakımından bu tez çalışması büyük önem taşımakta ve bölgesel kalkınma analizlerine metodolojik olarak yeni bir katkı sağlamaktadır. Nitekim bu tez çalışmasının bölgedeki turizm planlamasının daha gerçekçi ve analitik bir zemine oturmasında katkı sağlayacak olan bir doküman niteliğinde olduğu söylenebilir. Ayrıca gelecekteki ekoturizme yönelik verilerin hesaplanmasında da önemli bir kaynak niteliğindedir.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu tez çalışmasında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizmin bölgesel kalkınmaya yönelik etkileri belirli kısıtlar çerçevesinde analiz edilmiş ve incelenmiştir. Çalışmanın en temel sınırlılığı olarak Türkiye'de ve özelde bölge illerinde özellikle ekoturizme yönelik düzenli ve kapsamlı bir veri izleme altyapısının bulunmamasıdır. Ekoturist harcamaları ve sektörel istihdam gibi temel göstergelerin ölçülmesini engelleyen bu durumda çalışmanın mevcut genel turizm verileri üzerinden hesaplama ve tahminleme yöntemine başvurulmasına neden olmuştur. Ekoturizm; kırsal turizm, agro-turizm ve macera turizmi gibi diğer doğa temelli turizm türleriyle karıştırılmasından dolayı toplam turist sayısı içerisinde ekoturist payının ayrıştırılması da yaşanan ikinci bir zorluktur. Bu belirsizliği aşmak adına kullanılan %10, %20 ve %30'luk senaryo oranları ile kullanılan istihdam katsayısı, ulusal ve uluslararası literatürdeki genel eğilimleri yansıtmakta fakat her ilin kendine özel yerel dinamiklerinden kaynaklanabilecek sapmaları tam olarak kapsamayabilir. Son olarak zaman kapsamı yönünden belirli yıllardaki verilerle sınırlı tutulmuştur. Nitekim elde edilen bulgular mevcut resmi istatistikler ve literatürdeki parametrelere göre ortaya konulan bilimsel tahminler olup bölgedeki ekoturizm faaliyetlerinin mutlak rakamlarından ziyade potansiyel etkilerini temsil etmektedir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışmasında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizmin bölgesel kalkınmaya olası katkılarını ikincil (resmi) turizm istatistikleri ile literatürde verilen ekoturizm paylarına dayalı tahminleme yaklaşımıyla nicel ağırlıklı ve senaryo-temelli bir analiz gerçekleştirilmiştir. Ekoturizm kapsamında gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar incelenmiş ve ekoturizmin küresel ölçekte turizm içindeki payına ilişkin bulguların %20 düzeyini (Dowling, 2000) ve hatta araştırmalarda bu oranın %25'e kadar çıkabileceğinin belirtilmesi (Coles vd., 2015) hesaplamalarda temel alınmıştır. Bölgesel düzeyde ekoturizmin toplam ülke turizmi içindeki olası payı senaryolarla sınırlandırılarak hesaplamaların nasıl yapıldığı gerekçelendirilmiştir. Türkiye'de ve özelinde Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizme özgü düzenli veri setlerinin bulunmaması nedeniyle araştırmacı tarafından geliştirilen formüllerle ekoturist sayısı, ekoturizm geliri ve ekoturizme bağlı istihdam olmak üzere üç temel çıktıyı il bazında mevcut genel turizm verilerinden yola çıkarak hesaplanmıştır.

Tez çalışmasında veri kaynağı olarak resmî istatistikler kullanılmış, ulusal düzeyde turizm sektöründeki istihdam büyüklüğü TÜİK verilerinden (TUIK, 2025), Türkiye'ye gelen

toplam turist sayısı ise Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden (Turizm Bakanlığı, 2025) alınmıştır. İl bazındaki analizlerde ilgili yıl için illerin yıllık toplam turist sayıları temel girdi olarak kabul edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025; Artvin İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Rize İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Giresun İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Ordu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Gümüşhane İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Bayburt İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025). Ekoturizmin doğrudan ölçülememesinden dolayı ekoturist sayısı “*toplam turist sayısı içinden belirli bir payın doğa temelli/ekoturizm amaçlı seyahat ettiği*” varsayımıyla formülize edilerek hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Bu varsayımı tek bir sabit oranla sınırlamak yerine belirsizliğin de görünür kılınması amacıyla üç farklı senaryo oluşturulmuştur (Düşük (%10), orta (%20) ve yüksek (%30)). Düşük senaryo ekoturizmin toplam turizm içindeki payına ilişkin daha temkinli bir hesaplamayı; orta senaryo literatürde ekoturizmin turizm sektörü içindeki payına yönelik sıkça atıf yapılan düzeylere yakın bir yaklaşımı benimsemekte ve özellikle Dowling (2000) ve Coles vd., (2015) tarafından ortaya konan değerlere dayanmaktadır. Yüksek senaryoda ise Doğu Karadeniz Bölgesi’nin güçlü doğa temelli çekiciliklere sahip olduğu kabulünden hareketle ekoturizmin payı için üst sınıra yakın bir varsayımı temsil etmektedir. Sadece Dowling (2000) ve Coles vd., (2015) tarafından ifade edilen değere odaklanılmamış ancak ekonomik etkilerin daha iyi gözlemlenebilmesi adına daha az ve daha fazla oranlı senaryolara da yer verilmiştir.

Formülleştirme ve hesaplama süreci Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yer alan her bir il için sırasıyla üç aşamada yürütülmüştür. Birinci aşamada her bir ilin toplam turist sayısından hareketle ekoturist sayısı hesaplanmıştır (%10, %20, %30). Bu kapsamda il bazında yıllık toplam turist sayısı seçilen ekoturizm oranı ile çarpılarak her senaryo için ayrı ekoturist sayıları hesaplanmıştır. Kullanılan formül aşağıdaki gibidir:

$$\text{Ekoturist Sayısı} = \text{Toplam Turist Sayısı} \times \text{Ekoturizm Oranı}$$

İkinci aşamada daha önce hesaplanan ekoturist sayısı kullanılarak bölge ekonomisine bıraktığı ekonomik katkı hesaplanmıştır. Bunun için turistlerin kişi başına ortalama harcama tutarları dikkate alınmıştır (Turizm Bakanlığı, 2025). Turizm Bakanlığı verilerine göre 2024 yılı ortalama kişi başı turist harcaması 972 Dolar olarak hesaplanmıştır. 31 Aralık 2024 tarihinde dolar kuru* 35,22 TL olup, bir turistin ortalama 34.233 TL harcadığı hesaplanmıştır.

* 31 Aralık kuru, dönem sonundaki kur seviyesini esas alarak yıllar arasındaki değişimin ve genel eğilimin daha açık biçimde karşılaştırılabilmesi amacıyla tercih edilmiştir.

2024 yılında Türkiye turizm sektöründen 61 milyar 103 milyon 419 bin dolar gelir elde etmiştir. Bu bağlamda 2024 yılı Türk Lirası karşılığı 2 trilyon 152 milyar 62 milyon 417 bin 180 TL'dir. Toplam turizm gelirlerinin burada Türk Lirasına çevrilmesindeki asıl neden gerçekleştirilen hesaplamalar sonrasında verilerin tutarlılığını karşılaştırmak ve hazırlanan formüllerin geçerliliğinin olup olmadığını belirlemek içindir. Devamında ekoturist sayısı turist ortalama harcama tutarı ile çarpılarak ayrı ayrı gelir tahminleri yapılarak illerin toplam ekoturizm geliri hesaplanmıştır. Hesaplama ile birlikte her bir ilin turizm gelirinde ekoturizm kaynaklı tahmini gelirin yerini ortaya koymuştur. Bu aşama ekoturizmin il ekonomisine katkısını farklı senaryolar altında karşılaştırılabilir şekilde hesaplamayı amaçlamıştır. Temel hesaplama mantığı aşağıdaki formülle ifade edilmiştir:

$$\text{Ekoturizm Geliri} = \text{Ekoturist Sayısı} \times \text{Ortalama Harcama}$$

Üçüncü ve son aşamada ise ekoturizme bağlı tahmini istihdam hesaplaması gerçekleştirilmiştir. İl bazında doğrudan ekoturizm istihdam verisi bulunmadığından dolayı öncelikle ulusal düzeyde “*turist başına istihdam katsayısı*” hesaplanmış ve bu katsayının il düzeyinde ekoturist sayısına uygulanabileceği varsayılmıştır. Hesaplanan katsayı turizm sektöründe istihdam edilen toplam kişi sayısının toplam turist sayısına oranlanmasıyla elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan ulusal verilerle katsayı hesaplaması aşağıdaki gibi formüle edilmiştir:

$$\text{Turist Başına İstihdam Katsayısı} = \frac{\text{Turizm Sektöründe İstihdam Edilen Kişi Sayısı}}{\text{Turist Sayısı}}$$

Yukarıdaki formülden hareketle 2024 yılı için turizm sektöründe istihdamın 1.194.000 kişi (TUIK, 2025) ve turist sayısının 62,2 milyon kişi (Turizm Bakanlığı, 2025) üzerinden hesaplama gerçekleştirildiğinde katsayı 0,019 olarak hesaplanmıştır. Bu katsayı kullanılarak her il ve her senaryo için ekoturizme bağlı istihdam oluşturulan aşağıdaki formülle hesaplanmıştır:

$$\text{Tahmini Ekoturizm İstihdamı} = \text{Ekoturist Sayısı} \times \text{İstihdam Katsayısı (0,019)}$$

Elde edilen değerler ekoturizmin doğrudan ve dolaylı etkilerinin tümünü kesin olarak ölçmenin yanı sıra veri eksikliği koşullarında “*potansiyel istihdam etkisini*” karşılaştırmalı olarak göstermek amacıyla turizm verileri bağlamında ortaya konulan hesaplamalardır. Hesaplama sonuçları her il için düşük–orta–yüksek senaryolar altında ekoturist sayısı, gelir ve

istihdam etkilerini birlikte sunacak biçimde tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Bu yaklaşımın ekoturizmin payına ilişkin belirsizliği analize dahil ederek politika tartışmaları için alt ve üst sınırlar üreterek karar vericilere, işletmecilere, kamu kurum ve kuruluşlarına ve araştırmacılara daha temkinli bir değerlendirme zemini sağlayacağı düşünülmektedir.

4. BULGULAR

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane ve Bayburt'a ait turist sayılarına ilişkin veriler tez çalışması amacına yönelik olarak analiz edilerek yöntem kısmında yer verilen formüller kapsamında elde edilen hesaplamalar bu kısımda sunulmuştur.

Tablo 2. Yıllara Göre Yerli Yabancı Toplam Turist Sayısı

İL	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ARTVİN	93.884	41.267	69.978	97.729	117.247	133.127
RİZE	325.870	66.785	338.753	359.444	287.685	260.659
TRABZON	432.172	188.653	406.113	727.609	709.863	882.967
GİRESUN	229.206	152.884	210.928	222.220	180.079	178.692
ORDU	694.707	320.900	427.384	565.491	670.214	629.466
GÜMÜŞHANE	511.338	235.730	349.150	347.646	387.119	360.560
BAYBURT	19.163	19.640	28.887	26.435	27.236	36.380

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025; Artvin İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Rize İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Giresun İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Ordu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Gümüşhane İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025; Bayburt İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2025.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerin yıllara göre turist sayılarını gösteren Tablo2 incelendiğinde tüm illerde 2020 yılında keskin bir düşüş yaşandığı ve küresel ölçekte etkili olan COVID-19 pandemisinin seyahat kısıtlamaları nedeniyle turizm sektörü üzerinde yarattığı olumsuz etki görülmektedir. Pandemi sonrasında özellikle 2021 yılından itibaren kademeli bir toparlanma süreci başladığı Trabzon, Ordu ve Rize gibi illerin yüksek turist sayıları ile bölge turizminin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. 2024 yılı verileri incelendiğinde Trabzon'un 882.967 turist ile en yüksek talebi gördüğü, Bayburt'un ise sınırlı bir turist sayısına sahip olmasına rağmen yıllar içinde istikrarlı bir artış eğilimi sergilediği görülmektedir.

Tez çalışmasında Doğu Karadeniz Bölgesi illerinin ekoturizm potansiyeli ve ekoturizmden aldıkları payın hesaplanması 2024 yılı toplam turist sayılarına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. 2024 yılının seçilmesi ve hesaplamalarda kullanılmasında birkaç önemli

neden bulunmaktadır. 2024 yılı verileri COVID-19 pandemisinin turizm sektörü üzerindeki olumsuz etkilerinin tamamen ortadan kalktığı ve sektörün normalleştiği bir dönemi temsil etmekte, en güncel veri setini sunmakta ve son olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nin mevcut turizm kapasitesinin gerçekçi bir şekilde yansıtılmasını sağlayacağı düşünülmüştür. Nitekim tek bir yıla odaklanması ekoturizm payının hesaplanmasında metodolojik tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği artırmaktadır. İfade edilen hususlardan dolayı 2024 yılı verileri kullanılarak yapılan ekoturizm hesaplamaları bölgenin güncel ekoturizm potansiyelinin güvenilir göstergesi olarak değerlendirilebilecektir. Ek olarak yöntem kısmında yer verilen formüller her bir yıl için veya gelecek tahminlemesi yapılmasına da olanak tanımaktadır.

4.1. İllere Göre Ekoturizm Verilerinin Hesaplanması

4.1.1. Artvin

Artvin ili 2024 yılında toplam 133.127 turist ağırlamıştır. Bu sayı üzerinden yöntem kısmında yer alan ekoturizm hesaplamaları dikkate alınarak hesaplamalar yapılmıştır.

Tablo 3. 2024 Yılı Artvin İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı
Düşük	10%	13.312
Orta	20%	26.625
Yüksek	30%	39.938

Yöntem kısmında ifade edilen ekoturist sayısı hesaplama formülüne göre (Ekoturist Sayısı = Toplam Turist Sayısı X Ekoturizm Oranı) Tablo 3’de hesaplama sonuçlarına yer verilmiştir. Artvin için oluşturulan senaryolar ilin ekoturizm kapasitesinin 13.312 ile 39.938 arasında değişen bir ekoturist hacmine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle orta senaryoda öngörülen 26.625 kişilik talep düzeyinin ilin doğal kaynak değerlerinin turizm pazarındaki karşılığını somutlaştırdığı ifade edilebilir.

Tablo 4. 2024 Yılı Artvin İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)
Düşük	10%	13.312	455.709.696
Orta	20%	26.625	911.453.625
Yüksek	30%	39.938	1.367.197.554

*Turist başı ortalama harcama: 34.233 TL

Artvin ili 2024 yılı ekoturizm gelirini üç farklı senaryo altında Tablo 4. göstermektedir. Düşük senaryoda 13.312 ekoturist tarafından 455.709.696 TL gelir oluşturulurken, orta senaryoda 26.625 ekoturist 911.453.625 TL gelir sağlanmıştır. Yüksek senaryoda ise 39.938 ekoturist 1.367.197.554 TL gibi bir gelir potansiyeli ortaya koymaktadır.

Tablo 5. 2024 Yılı Artvin İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini İstihdam (Kişi)
Düşük	10%	13.312	252
Orta	20%	26.625	505
Yüksek	30%	39.938	758

*Turist başına istihdam katsayısı: 0,019

Artvin ili için 2024 yılı ekoturizm istihdam hesaplamalarını içeren Tablo 5. incelendiğinde yöntem kısmında hesaplaması gerçekleştirilen turist başına istihdam katsayısı 0,019 olarak esas alınmıştır. Bu katsayı doğrultusunda Artvin ilinde düşük senaryoda 252, orta senaryoda 505 ve yüksek senaryoda 758 kişilik bir tahmini istihdam hacminin olduğu belirlenmiştir.

Artvin ili 2024 yılı verileri bağlamında yapılan hesaplamalar genel olarak değerlendirildiğinde ekoturizmin il ekonomisi için düşük senaryoda yaklaşık 455 milyon TL, yüksek senaryoda ise 1,3 milyar TL'yi aşan bir finansal değer üretme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu ekonomik hacimle birlikte ekoturizm faaliyetlerinin 252 ile 758 kişi arasında değişen bir doğrudan istihdam alanı yarattığı görülmektedir.

4.1.2. Rize

Rize ili 2024 yılı verileri incelendiğinde toplam 260.659 turist ağırlamıştır. İlgili turist sayısı üzerinden ekoturizm hesaplamaları dikkate alınarak hesaplamalar aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6. 2024 Yılı Rize İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı
Düşük	10%	26.065
Orta	20%	52.131
Yüksek	30%	78.197

2024 yılında Rize ili toplam 260.659 turisti ağırlamış olup, ekoturizmin toplam turizm içindeki payına ilişkin senaryolar esas alınarak tahmini ekoturist sayıları hesaplanmıştır. Buna göre Tablo 6. ekoturizm oranının %10, %20 ve %30 olması durumunda 2024 yılında Rize’de sırasıyla yaklaşık 26 bin, 52 bin ve 78 bin ekoturist hacmine sahip olduğu ifade edilebilir.

Tablo 7. 2024 Yılı Rize İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)
Düşük	10%	26.065	892.283.145
Orta	20%	52.131	1.784.600.523
Yüksek	30%	78.197	2.676.917.901

*Turist başı ortalama harcama: 34.233 TL

2024 yılı verilerine göre Rize ili için ekoturizm senaryoları incelendiğinde turist başı ortalama harcamanın 34.233 TL olması varsayımıyla ekoturizm gelirlerinin senaryoya bağlı olarak önemli ölçüde arttığı görülmektedir (Tablo 7) Düşük senaryoda yaklaşık 892 milyon TL gelir elde edilirken, orta senaryoda 1,78 milyar TL’ye ve yüksek senaryoda ise 2,68 milyar TL’ye ulaşmaktadır. Hesaplamalar ekoturizmin 2024 yılında Rize ekonomisi açısından yüksek katkıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 8. 2024 Yılı Rize İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini İstihdam (Kişi)
Düşük	10%	26.065	495
Orta	20%	52.131	990
Yüksek	30%	78.197	1485

*Turist başına istihdam katsayısı: 0,019

2024 yılı için Rize ilinde ekoturizm kapsamında turist başına 0,019 istihdam katsayısı esas alınarak yapılan hesaplamalar doğrultusunda ekoturizmin istihdam üzerindeki potansiyel etkisi incelendiğinde (Tablo 8) düşük, orta ve yüksek senaryolarda ekoturizmin sırasıyla yaklaşık 495, 990 ve 1.485 kişilik istihdam yaratabildiği hesaplanmıştır. Nitekim 2024 yılı verilerine göre Rize ili için hesaplanan ekoturizm senaryoları ziyaretçi sayısı, gelir ve istihdam boyutlarıyla birlikte değerlendirildiğinde ekoturizmin ilin sürdürülebilir kalkınması bağlamında stratejik bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

4.1.3. Trabzon

2024 yılında Trabzon’u 882.962 turist ziyaret etmiştir. 882.962 turist sayısı kapsamında ekoturizme ilişkin hesaplamalar aşağıdaki gibidir.

Tablo 9. 2024 Yılı Trabzon İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı
Düşük	10%	88.296
Orta	20%	176.592
Yüksek	30%	264.888

Tablo 9. 2024 yılı Trabzon ili hesaplanan ekoturist sayısı 3 farklı senaryoya bağlı olarak tahmini ekoturist sayılarının senaryolar bazında nasıl değiştiğini göstermektedir. 2024 yılı bağlamında düşük senaryoda ekoturizm oranı %10 olarak belirlenmiş ve buna karşılık 88.296; orta senaryoda oran %20’ye yükselmekte ve buna bağlı olarak tahmini 176.592’ye ekoturistin bölgeyi ziyaret ettiği; yüksek senaryoda ise ekoturizm oranı %30 olarak alınmış ve tahmini ekoturist sayısı 264.888 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 10. 2024 Yılı Trabzon İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)
Düşük	10%	88.296	3.022.636.968
Orta	20%	176.592	6.045.273.936
Yüksek	30%	264.888	9.067.910.904

*Turist başı ortalama harcama: 34.233 TL

2024 yılı Trabzon ili ekoturizm gelirinin hesaplanmasına yönelik bulgulara göre (Tablo 10) ekoturizm oranının %10 olarak öngörüldüğü düşük senaryoda 88.296 ziyaretçiden 3.022.636.968 TL, bu oranların %20’ye yükseldiği orta senaryoda 176.592 ziyaretçi ile 6.045.273.936 TL, %30’a ulaştığı yüksek senaryoda ise 264.888 ziyaretçi ile 9.067.910.904 TL toplam gelir elde edilmiş olabileceği hesaplanmıştır.

Tablo 11. 2024 yılı Trabzon ili ekoturizm faaliyetlerinin yerel istihdam üzerindeki etkilerini senaryo bazlı verilerle hesaplanmış şeklini ortaya koymaktadır. Hesaplama sonuçlarına göre, %10 ekoturizm oranının esas alındığı düşük senaryoda 88.296 ekoturist üzerinden 1.677; bu oranların %20’ye çıkarıldığı orta senaryoda 176.592 ekoturist ile 3.355 ve

%30'a ulaştığı yüksek senaryoda ise 264.888 ekoturist ile 5.032 kişilik bir istihdam kapasitesi 2024 yılı için belirlenmiştir.

Tablo 11. 2024 Yılı Trabzon İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini İstihdam (Kişi)
Düşük	10%	88.296	1677
Orta	20%	176.592	3355
Yüksek	30%	264.888	5032

*Turist başına istihdam katsayısı: 0,019

Genel olarak Trabzon ili için 2024 yılı verileri üzerinden gerçekleştirilen senaryo analizleri ilde ekoturizm payındaki artışın bölgesel makroekonomik göstergeler üzerindeki güçlü çarpan etkisine neden olabileceğini işaret etmektedir. Ekoturizm oranının %10'dan %30'a aralığında tahmini gelirin 3 milyar TL'den 9 milyar TL seviyesine, istihdam kapasitesinin ise 1.677 kişiden 5.032 kişiye ulaşması Trabzon'da ekoturizmin yerel kalkınma ve iş gücü piyasası için taşıdığı önemi ortaya koymaktadır.

4.1.4. Giresun

Giresun ilini 2024 yılında toplamda 178.692 turist ziyaret etmiştir. İlgili turist sayısı kapsamında Giresun'a yönelik hesaplanan ekoturizm verileri aşağıdaki gibidir.

Tablo 12. 2024 Yılı Giresun İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı
Düşük	10%	17.869
Orta	20%	35.738
Yüksek	30%	53.607

Giresun ilini ziyaret eden toplam turist potansiyeli üzerinden hazırlanan Tablo12. ekoturizm katılım oranlarına göre oluşacak ziyaretçi sayısını senaryolar bazında sunmaktadır. %10'luk düşük senaryo varsayımında ekoturist sayısı 17.869; %20'lik orta senaryoda 35.738 ve %30'luk yüksek senaryoda ise 53.607'ye ulaştığı görülmektedir.

Tablo 13. 2024 Yılı Giresun İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)
Düşük	10%	17.869	611.709.477
Orta	20%	35.738	1.223.418.954
Yüksek	30%	53.607	1.835.128.431

*Turist başı ortalama harcama: 34.233 TL

Ekoturizmin ekonomik çıktılarının hesaplandığı Tablo13. turist başına 34.233 TL’lik ortalama harcama katsayısını temel alarak toplam gelir tahminlerini düşük senaryoda 611.709.477 TL, orta senaryoda 1.223.418.954 TL ve yüksek senaryoda ise 1.835.128.431 TL seviyesine ulaşabildiği görülmektedir. Bulgular ekoturizmin bölge ekonomisine doğrudan etki ettiği finansal kaynağın büyüklüğünü betimlemektedir.

Tablo 14. 2024 Yılı Giresun İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini İstihdam (Kişi)
Düşük	10%	17.869	339
Orta	20%	35.738	679
Yüksek	30%	53.607	1018

*Turist başına istihdam katsayısı: 0,019

İstihdam odaklı Tablo14. 0,019 olarak belirlenen turist başına istihdam katsayısı aracılığıyla ekoturizmin iş gücü piyasasına katkısını hesaplamaktadır. Hesaplama sonucunda düşük senaryoda 339, orta senaryoda 679 ve yüksek senaryoda ise 1.018 kişilik bir yerel istihdam hacmi olabildiği görülmektedir.

Giresun ili için yukarıda gerçekleştirilen hesaplamalar ekoturizmin bölge için sadece çevresel bir değer olmadığından yola çıkarak yüksek bir katma değere sahip ekonomik faktör olduğunu göstermektedir. Senaryolar arası geçişlerde gelir ve istihdam rakamlarının katlanarak yükselmesi turizm stratejilerinde ekoturizm payının artırılmasının ekonomik açıdan kritik olduğunu da göstermekle birlikte yüksek senaryoda ulaşılan 1,8 milyar TL’yi aşkın gelirin ve 1.000 kişiyi geçen istihdam kapasitesinin Giresun’un sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda ekoturizmden önemli bir katkı sağlayabildiği söylenebilir.

4.1.5. Ordu

2024 yılında Ordu ili 629.466 turist ağırlamıştır. Ordu ili turist sayısı bakımından Doğu Karadeniz bölgesinin önemli destinasyonlarından biridir. Bu bağlamda 2024 yılı toplam turist sayısı kapsamında hesaplanan ekoturizm verileri aşağıdaki gibidir.

Tablo 15. 2024 Yılı Ordu İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı
Düşük	10%	62.946
Orta	20%	125.893
Yüksek	30%	188.839

Tablo15. ekoturizm toplam turist sayısına göre hesaplanan ekoturist hacmini üç farklı senaryo üzerinden sunmaktadır. %10'luk düşük senaryo varsayımında ekoturist sayısı 62.946 olarak hesaplanırken bu rakam %20'lik orta senaryoda 125.893'e, %30'luk yüksek senaryoda ise 188.839'a ulaştığı görülmüştür.

Tablo 16. 2024 Yılı Ordu İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)
Düşük	10%	62.946	2.154.830.418
Orta	20%	125.893	4.309.695.069
Yüksek	30%	188.839	6.464.525.487

*Turist başı ortalama harcama: 34.233 TL

Tablo16. turist başına 34.233 TL'lik ortalama harcama katsayısını kullanarak toplam gelir tahminlerini düşük senaryoda 2.154.830.418 TL olan toplam gelirin orta senaryoda 4.309.695.069 TL'ye yükseldiği ve yüksek senaryoda ise 6.464.525.487 TL seviyesine ulaşabildiği belirlenmiştir.

İstihdama yönelik Tablo17. turist başına istihdam katsayısı (0.019) aracılığıyla ekoturizmin iş gücü piyasasına katkısını hesaplamakta; düşük senaryoda 1.195, orta senaryoda 2.391, yüksek senaryoda 3.587 kişilik bir yerel istihdam sağlamış olabileceği hesaplanmıştır.

Tablo 17. 2024 Yılı Ordu İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini İstihdam (Kişi)
Düşük	10%	62.946	1195
Orta	20%	125.893	2391
Yüksek	30%	188.839	3587

*Turist başına istihdam katsayısı: 0,019

Çalışma kapsamında Ordu ili özelinde gerçekleştirilen hesaplamaların ekoturizmin yukarıda incelenen birkaç il gibi yüksek katma değere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca senaryolar arası gelir ve istihdam rakamlarının katlanarak yükselmesinin de turizm stratejilerinde ekoturizm payının artırılması gerekliliğinin ekonomik açıdan önemini göstermektedir.

4.1.6. Gümüşhane

Gümüşhane ilini 2024 yılında 360.560 turistin ziyaret ettiği verilerine dayanarak hesaplanan ekoturizm verileri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 18. 2024 Yılı Gümüşhane İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı
Düşük	10%	36.056
Orta	20%	72.112
Yüksek	30%	108.168

Gümüşhane'nin ekoturizm kapasitesini senaryo bazlı hesaplamalarını içeren Tablo18. %10'luk oranında 36.056 kişilik bir ekoturist kitlesini, %20 oran durumunda ekoturist sayısının 72.112, %30'luk iyimser senaryoda ise 108.168 olarak hesaplandığını göstermektedir.

Tablo 19. 2024 Yılı Gümüşhane İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)
Düşük	10%	36.056	1.234.305.048
Orta	20%	72.112	2.468.610.096
Yüksek	30%	108.168	3.702.915.144

*Turist başı ortalama harcama: 34.233 TL

Turist başına 34.233 TL'lik harcama birimi üzerinden yapılan ekoturizm harcamaları hesaplamalarını düşük senaryoda 1,23 milyar TL, orta senaryoda 2,46 milyar TL'ye ve yüksek senaryoda ise 3,70 milyar TL olarak hesaplanmıştır (Tablo19)

Tablo 20. 2024 Yılı Gümüşhane İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini İstihdam (Kişi)
Düşük	10%	36.056	685
Orta	20%	72.112	1370
Yüksek	30%	108.168	2055

*Turist başına istihdam katsayısı: 0,019

Ekoturizmin istihdam verileri 0,019'luk katsayı üzerinden bölge insanına sunulacak iş olanaklarını Tablo20. hesaplanmıştır. Ekoturizm faaliyetleri düşük senaryoda 685 kişiye doğrudan iş imkânı sağlarken orta senaryoda 1.370'e ve yüksek senaryoda ise 2.055 kişiye kadar artabildiği hesaplanmıştır.

Gümüşhane için hesaplanan sonuçlar ilin turizm stratejisinde ekoturizmin gelecekte önemli bir yere sahip olabileceği öngörüsünün yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Gelir ve istihdam rakamlarının senaryolar arasındaki olumlu artışının şehrin ekonomisinde önemli bir destek mekanizması sağlayabileceğine işaret etmektedir.

4.1.7. Bayburt

Bayburt ilini 2024 yılında toplamda 36.380 turist ziyaret etmiştir. Bu bağlamda toplam ziyaretçi sayısı üzerinden ekoturizm verileri aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Tablo 21. 2024 Yılı Bayburt İli Hesaplanan Ekoturist Sayısı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı
Düşük	10%	3638
Orta	20%	7276
Yüksek	30%	10914

Bayburt'un ekoturizm hacminin hesaplandığı Tablo21. üç farklı senaryo üzerinden ziyaretçi sayılarını modellemekte ve %10'luk düşük senaryo varsayımında ekoturist sayısı 3.638, %20'lik orta senaryoda 7.276 ve %30'luk yüksek senaryoda ise 10.914 ekoturist olarak hesaplanmıştır.

Tablo 22. 2024 Yılı Bayburt İli Hesaplanan Ekoturizm Geliri

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)
Düşük	10%	3638	124.539.654
Orta	20%	7276	249.079.308
Yüksek	30%	10914	373.618.962

*Turist başı ortalama harcama: 34.233 TL

Tablo22. turist başına ortalama harcama katsayısını temel alarak düşük senaryoda 124.539.654 TL olan toplam gelir orta senaryoda 249.079.308 TL'ye yükselmekte ve yüksek senaryoda ise 373.618.962 TL seviyesine ulaşmaktadır.

Tablo 23. 2024 Yılı Bayburt İli Hesaplanan Ekoturizm İstihdamı

Senaryo	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini İstihdam (Kişi)
Düşük	10%	3638	69
Orta	20%	7276	138
Yüksek	30%	10914	207

*Turist başına istihdam katsayısı: 0,019

Ekoturizm bağlamında istihdam hesaplanmasına odaklanan Tablo23. turist başına istihdam katsayısı aracılığıyla ekoturizmin yerel iş gücü piyasasına katkısını ortaya koyan hesaplamalardan oluşmaktadır. Düşük senaryoda 69 kişilik bir istihdam kapasitesi, orta senaryoda 138, yüksek senaryoda ise 207 kişilik bir yerel istihdam hacmi hesaplanmıştır.

Bayburt ili için hesaplamalar genel olarak yorumlandığında ilin turizm stratejisinde ekoturizmin bir pazar olabileceği söylenebilir. Turist sayısındaki muhtemel artışların gelir ve istihdam rakamlarına doğrudan katkı gösterebileceği ifade edilebilir. Bayburt ilinin Doğu Karadeniz Bölgesi illeri arasında ekoturizm bakımından daha düşük bir konumda olduğu da ayrıca görülmektedir.

4.2. Doğu Karadeniz Bölgesi İllerine Yönelik Bütünleşik Bulgular

Tablo24. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerin (Trabzon, Ordu, Gümüşhane, Rize, Giresun, Artvin ve Bayburt) çalışma kapsamında geliştirilen formüllerle hesaplanan ekoturizm senaryolarına göre toplam turist sayıları üzerinden tahmini ekoturist sayısı, ekoturizm gelirleri ve istihdam etkilerini genel olarak göstermektedir. Senaryolar bilimsel çalışmalardan faydalanılarak düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç farklı ekoturizm oranı

üzerinden değerlendirilerek hesaplanmıştır. Bu bağlamda Doğu Karadeniz Bölgesi illerinin ekoturizm kapsamında bölgesel ekonomik ve sosyal etkileri niceliksel olarak betimlenmiştir.

Tablo 24. Doğu Karadeniz Bölgesi İllerine Yönelik Bütünleşik Bulgular

İl	Senaryo Türü	Ekoturizm Oranı (%)	Tahmini Ekoturist Sayısı	Tahmini Toplam Ekoturizm Geliri (₺)	Tahmini İstihdam (Kişi)
Trabzon	Yüksek	30%	264.888	9.067.910.904	5032
Trabzon	Orta	20%	176.592	6.045.273.936	3355
Trabzon	Düşük	10%	88.296	3.022.636.968	1677
Ordu	Yüksek	30%	188.839	6.464.525.487	3587
Ordu	Orta	20%	125.893	4.309.695.069	2391
Ordu	Düşük	10%	62.946	2.154.830.418	1195
Gümüşhane	Yüksek	30%	108.168	3.702.915.144	2055
Gümüşhane	Orta	20%	72.112	2.468.610.096	1370
Gümüşhane	Düşük	10%	36.056	1.234.305.048	685
Rize	Yüksek	30%	78.197	2.676.917.901	1485
Rize	Orta	20%	52.131	1.784.600.523	990
Rize	Düşük	10%	26.065	892.283.145	495
Giresun	Yüksek	30%	53.607	1.835.128.431	1018
Giresun	Orta	20%	35.738	1.223.418.954	679
Giresun	Düşük	10%	17.869	611.709.477	339
Artvin	Yüksek	30%	39.938	1.367.197.554	758
Artvin	Orta	20%	26.625	911.453.625	505
Artvin	Düşük	10%	13.312	455.709.696	252
Bayburt	Yüksek	30%	10.914	373.618.962	207
Bayburt	Orta	20%	7.276	249.079.308	138
Bayburt	Düşük	10%	3.638	124.539.654	69

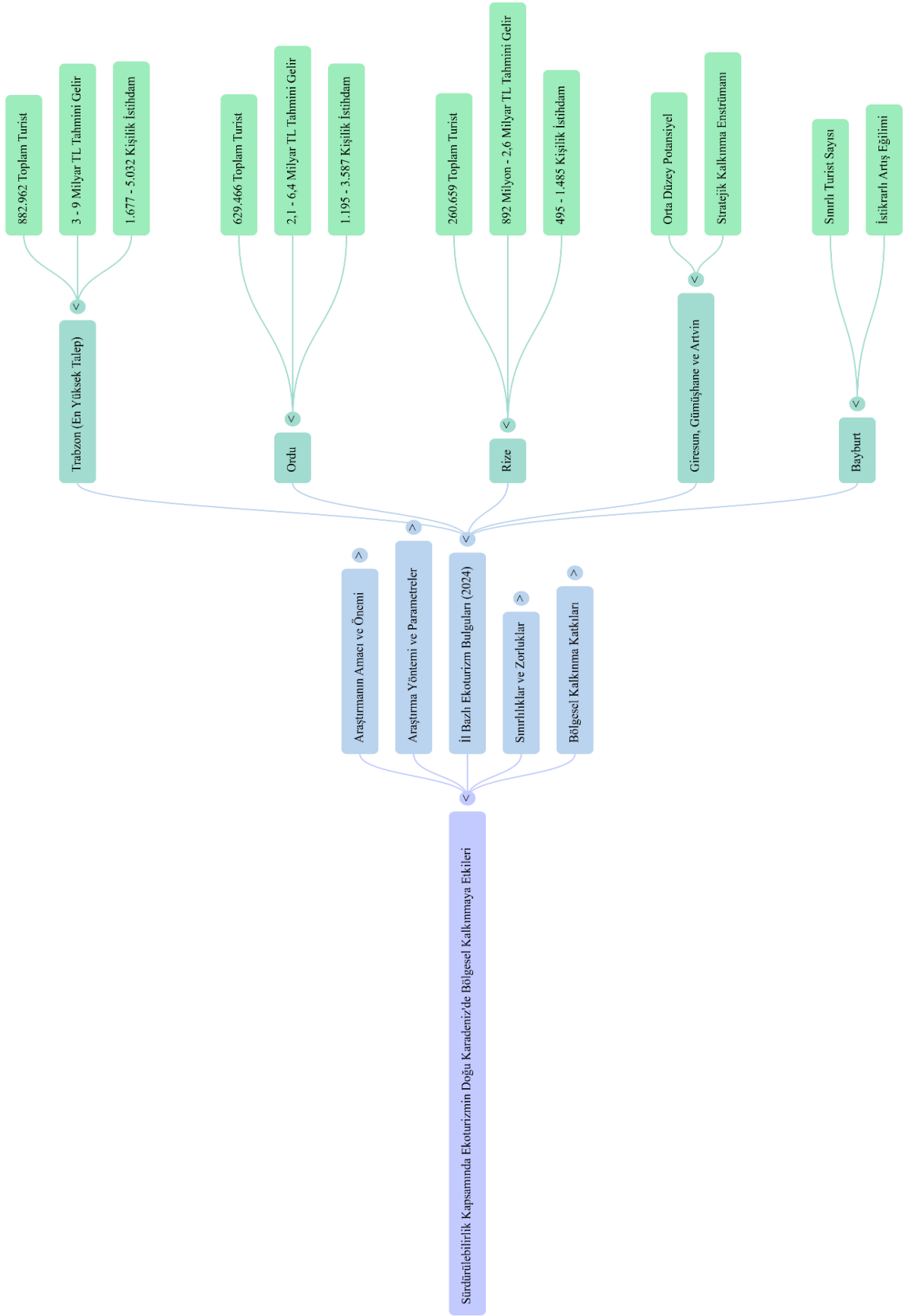
Genel olarak Tablo24. incelendiğinde yüksek ekoturizm oranına sahip senaryolarda tahmini ekoturist sayısı ekoturizm gelirleri ve istihdam rakamlarının diğer senaryolara göre yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Trabzon'un toplam turist sayısı üzerinden yüksek senaryoda yaklaşık 265 bin ekoturist ağırladığı ve 9 milyar TL'yi aşan bir ekoturizm geliri ile 5 binin üzerinde istihdam sağlayabildiği ifade edilebilir. Ekoturizmin bölge ekonomisine olan katkısının potansiyeline yönelik önemli bir örnektir.

İller bazında incelendiğinde (Tablo24) ise Trabzon ve Ordu'nun diğer illere göre ekoturist sayısı ve ekonomik katkı sağlaması bakımından ön plana çıktığı söylenebilir. Bayburt gibi daha küçük ve turizm potansiyeli düşük illerde ekoturizmden elde edilen gelir ve istihdamın sağladığı etki daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Hesaplamalardan ortaya çıkan bu farklılıkların bölgesel kalkınma stratejilerinde ekoturizmin yerel özelliklere göre uyarlanması önemi belirgin hale getirmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki illerin karşılaştırmalı tahmini ekoturizm potansiyeli Tablo24. ve Şekil1. de yer alan zihin haritasında da ayrıca yer almaktadır. Bölgesel talebin merkezinde yer alan Trabzon ilinin 176.592 (orta senaryo) toplam ekoturist sayısı ve 6 milyar TL'ye ulaşan tahmini gelir kapasitesiyle en yüksek ekonomik katma değeri ve istihdam olanaklarını (3355 kişi) sunan il konumunda olduğu ifade edilebilir. Trabzon'u takiben Ordu ili 125.893 ekoturist ve 4 milyar TL'lik gelir potansiyeliyle bölgenin ikinci büyük ekoturizm ili olarak öne çıkmaktadır. Rize ise 1,7 milyar TL'lik bir gelir ve yaklaşık 990 kişilik bir istihdam kapasitesi barındırmaktadır.

Giresun, Gümüşhane ve Artvin illeri orta düzey potansiyel kategorisinde değerlendirilebilir (Tablo24, Şekil1). İfade edilen iller için ekoturizmin ekonomik çeşitliliği artıracak bir kalkınma faktörü olarak tanımlanabileceği öne sürülebilir. Bayburt'un kıyı şeridinde kıyasla daha az turist sayısına sahip olmasına rağmen gelişim potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizmin il bazlı etkilerinin kıyı illerinde yoğunlaştığı yüksek ekonomik faaliyetlerden iç kesimlerdeki stratejik ve butik gelişim modellerine kadar geniş bir alanda farklılaştığı genel bulgular arasında söylenebilir.

Türkiye'nin 2 trilyon 152 milyar TL'yi aşan toplam turizm geliri (Turizm Bakanlığı, 2025) içerisinde Doğu Karadeniz Bölgesi illerinin (Dowling 2000 ve Coles vd., 2015 araştırmalarını destekler nitelikte orta senaryo kapsamında öngörülen) yaklaşık 17 milyar TL'lik ekoturizm katkısının Türkiye turizmindeki ekonomik dengeler bakımından son derece tutarlı olduğu gerçekleştirilen hesaplamalarla belirlenmiştir. Ulusal turizm payından yaklaşık %0,8 oranında pay alan bu rakamın ekoturizmin bölgenin sürdürülebilir kalkınma dinamiklerini güçlü bir şekilde desteklediğini kanıtlamaktadır. Trabzon ve Ordu gibi başta gelen illerin elde ettiği bu gelir bölgenin sadece doğal bir miras alanı olmamakla birlikte aynı zamanda ulusal ekonomiye ölçülebilir katkı sunan faktör olduğu akademik olarak ortaya konulmaktadır. Orta senaryo verilerinin bölgenin taşıma kapasitesi ve ekolojik hassasiyetleri gözetildiğinde ekonomik büyüme ile çevresel sürdürülebilirlik arasındaki dengeyi temsil eden gerçekçi kalkınma modelini de desteklediği söylenebilir.

Şekil 1. İl Bazlı Ekoturizm Hesaplamalarına Yönelik Zihin Haritası

Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde ekoturizm faaliyetlerine bağı olarak hesaplanan istihdam kapasitesinin bölgenin sosyo-ekonomik kalkınma çerçevesi bağlamında stratejik bir faktör görevi gördüğü gözlemlenmektedir. Orta senaryo hesaplamalarına göre elde edilen toplam istihdam rakamlarının turizmin bölge illerinde sadece mevsimsel olmadığını ve yerel iş gücünün yerinde istihdam edilmesini sağlayan sürdürülebilir bir etken olduğunu göstermektedir. Var olan istihdam ve gelecekteki artışın kırsal alanlarda ekonomik çeşitliliği teşvik edeceği bölgenin en başta gelen sorunları arasında olan göç olgusuna karşı kalkan oluşturabilecektir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

“Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Bölgesel Kalkınmaya Etkileri” üzerine hazırlanan bu tez çalışması, Karadeniz bölgesinin sahip olduğu doğal ve kültürel sermayenin korunması gereken bir unsur olmasının ötesinde, etkili bir ekonomik değer olma potansiyelini ve kaldıraç etkisini bilimsel bir zeminde tartışmıştır. Çalışmanın temel çıkış noktası, kitle turizminin neden olabileceği çevresel ve sosyo-kültürel aşınmalara karşı, ekoturizmin yerel halkın refahını artıran, doğal, tarihi ve sosyal çevreyi koruyucu ve geliştirici ekosistemi oluşturan dengeli bir kalkınma modeli sunabileceği düşüncesidir. Tez, Türkiye’de ekoturizme yönelik spesifik bir veri izleme altyapısının bulunmamasından dolayı geliştirilen senaryo temelli analizlerle, Doğu Karadeniz bölgesindeki yedi ilin (Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane ve Bayburt) mevcut turizm kapasitesinin ekoturizm çerçevesinde niceliksel bir projeksiyonunu sunmuştur.

2024 yılı resmi verileri üzerinden gerçekleştirilen hesaplamalar, ekoturizmin Doğu Karadeniz Bölgesinin ekonomisi üzerinde yok sayılamayacak bir çarpan etkisine sahip olduğunu ortaya koymuştur. 2024 yılı resmi turizm verileri kullanılarak üç farklı senaryo (düşük %10, orta %20, yüksek %30 ekoturizm oranı) altında yapılmış, “orta” senaryo varsayımları altında, bölgenin ulusal turizm gelirlerine 17 milyar TL’lik katkı sağlayacağı hesaplanmıştır. Bu rakamsal büyüklük, ekoturizmin sadece akademik bir kavram değil, bölgenin makroekonomik göstergelerini iyileştirebilecek somut bir finansal güç olduğunu ortaya koymaktadır. İl bazlı analizler incelendiğinde; Trabzon ve Ordu’nun ekoturist hacmi ve gelir üretim kapasitesi bakımından bölgenin sürükleyicisi konumunda olduğu, Gümüşhane ve Rize’nin ise orta düzeyde stratejik bir potansiyel taşıdığı görülmektedir. Bayburt gibi illerin ise mevcut turist sayıları düşük olsa da, butik ve özgün gelişim modelleri için önemli birer rezerv alan niteliğinde olduğu saptanmıştır.

Tezin en kritik bulgularından biri de, ekoturizmin istihdama sağlayacağı katkıya yönelik yapılan hesaplamalardır. Turist başına 0,019 olarak belirlenen istihdam katsayısı, ekoturizmin doğrudan ve dolaylı olarak yerel iş gücü piyasasına sunduğu katkıyı sayısal olarak doğrulamaktadır. Bu durum, Doğu Karadeniz’in en önemli sorunlarından biri olan kırsaldan kente göç olgusuna karşı, ekoturizmin "yerinde istihdam" sağlayarak göçe yönelik stratejik bir koruma kalkanı oluşturabileceğini göstermektedir. Özellikle kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerin gerilemesinin neden olduğu ekonomik fırsat eşitsizliğine karşın, ekoturizm girişimciliğinin desteklenmesi, bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik anahtar bir role sahiptir.

Sonuç olarak, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizm; doğanın ve çevrenin korunmasını, somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasını ve bölgesel ekonomik kayıpların minimize edilerek gelirin yerel halkta kalmasını sağlayan bütünleşik bir sürdürülebilir kalkınma aracıdır. Ancak bu potansiyelin tam anlamıyla hayata geçirilmesi, mevcut altyapı yetersizliklerinin giderilmesine ve tüm paydaşların katılımıyla oluşturulacak bir yönetim modeline bağlıdır.

Araştırmadan elde edilen analitik bulgular ve bölgenin sosyo-ekonomik gerçeklikleri ışığında, Doğu Karadeniz'de ekoturizmin sürdürülebilir gelişimini temin etmek üzere şu öneriler sunulmaktadır:

Yönetmel ve Bilgi Teknolojilerine Yönelik Düzenlemeler; Ülke genelinde ve bölge özelinde ekoturizme yönelik düzenli bir veri toplama altyapısının eksikliği, politika yapıcılarının sağlıklı kararlar almasını engellemektedir. Bu bağlamda, ekoturistlerin harcama kalemlerini, konaklama sürelerini ve gereksinim duyulan istihdam türlerini genel turizm verilerinden ayırtıran bir "Ekoturizm İzleme Mekanizması" kurulmalıdır. Ayrıca, yerel yönetimler, üniversiteler, seyahat acenteleri ve STK'lar arasındaki koordinasyon kopukluğu giderilerek, bölge illerini kapsayan bir "Bütünleşik Destinasyon Yönetimi" modeli hayata geçirilmelidir.

Altyapı ve Ekolojik Planlama; Bölgenin engebeli yapısından kaynaklanan ulaşım kısıtları, doğaya zarar vermeyen, düşük karbon ayak izli çözümlerle aşılmalıdır. Mevcut stabilize yolların standartları yükseltilmeli; ancak Trabzon örneğinde görülen beton temelli yapılaşma ve plansız kentleşme baskısının önlenmesi için "Ekolojik Taşıma Kapasitesi" analizleri her destinasyon için ayrı ayrı yapılmalıdır. Bölgenin geleneksel mimari dokusuyla uyumlu, küçük ölçekli ve çevreye duyarlı konaklama tesislerine (ekolojik çiftlikler, butik konukevleri) yönelik yatırım teşvikleri verilmelidir.

Eğitim ve Sosyal Kalkınma; Yerel halkın turizm gelirlerinden aldığı payı artırmak ve "ekonomik sızıntıyı" önlemek için yerel girişimcilik desteklenmelidir. Özellikle üniversiteler ve kamu kurumları iş birliğiyle bölge halkına yönelik "Saha Rehberliği", "Ekolojik Farkındalık" ve "Sürdürülebilir İşletmecilik" eğitimleri düzenlenmelidir. Kadınların ve gençlerin ekoturizm ekosistemine aktif katılımını sağlayacak mikro kredi ve sertifikasyon programları, bölgedeki sosyal içermeyi ve kültürel güçlenmeyi destekleyecektir.

Tanıtım ve Pazarlama Stratejileri; Doğu Karadeniz, sadece bir "yayla turizmi" alanı olarak değil; kuş gözlemciliği, botanik turları, foto safari ve heliski gibi özel alanları kapsayan çok boyutlu bir "Yeşil Destinasyon" markası olarak konumlandırılmalıdır. Her il için o yöreye

özgün potansiyellerine göre (Artvin’de botanik, Rize’de çay ve heliski, Trabzon’da inanç turizmi, Gümüşhane ve Bayburt’ta mağara turizmi gibi) tematik gezi rotaları oluşturularak sanal ortamlarda yerel ve uluslararası tanıtım faaliyetleri güçlendirilmelidir.

Gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda bu tez çalışmasında senaryo temelli ortaya konulan verilerin sahadan toplanan verilerle sınanması ve ekoturizme yönelik yerel halk üzerindeki sürdürülebilir turizm etkilerini (ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel) uzun vadeli panel çalışmaları ile izlenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, politika yapıcıların ekoturizmi bölgesel kalkınma stratejilerinin merkezine koyarak bütüncül bir yaklaşımla ele almasının da ayrı bir gereklilik olduğu önerilmektedir. Bu noktada turizmin bütün paydaşları (merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve yerel halk) ile etkin bir iletişimin sağlanarak hazırlanacak politikaların uygulanabilirliği doğrudan belirlenebilir. Nitekim ekoturizmin sürdürülebilir bir kalkınma aracı olarak işlevsellik kazanması ancak bütün paydaşların katılımı ile ortak bir vizyon etrafında buluşarak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, A. (2014). Türkiye'de klimatolojik kuraklık olasılıklarının dağılışı. *Türk Coğrafya Dergisi*, 63, 1-8.
- Akkemik, Ü., Dağdeviren, N., & Aras, A. (2005). A preliminary reconstruction (AD 1635–2000) of spring precipitation using oak tree rings in the western Black Sea region of Turkey. *International Journal of Biometeorology*, 49(5), 297-302.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ankaya, F. Ü., Yazıcı, K., Balık, G., & Aslan, B. G. (2018). Dünyada ve Türkiye'de ekoturizm, sosyal-kültürel ve ekonomik katkıları. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(2), 69-72.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. (2014). *Altındere Vadisi Milli Parkı uzun devreli gelişme planı*. Ankara.
- Akpınar, A., & Baskan, T. D. (2024). İşletmelerde yapay zekâ uygulamalarının muhasebe sürecine ve sürdürülebilirlik amaçlarına katkılarının incelenmesi: Sürdürülebilirlik endeksindeki işletmelerde bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 68, 107–116.
- Arpacı, Ö., Zengin, B., & Batman, O. (2012). Karaman'ın mağara turizmi potansiyeli ve turizm açısından kullanılabilirliği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 59-64.
- Atalay, İ. (1987). *Türkiye jeomorfolojisine giriş*. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Ballantyne, R., Packer, J., & Hughes, K. (2008). Environmental awareness, interests and motives of botanic gardens visitors: Implications for interpretive practice. *Tourism Management*, 29, 439-444.
- Baştaş, N. B. (2020). *Turizmin yerel halk üzerine sosyo-kültürel etkileri: Şirince köyü örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Batman, Z. P., & Demirel, Ö. (2015). Altındere Vadisi Meryemana Deresi güzergâhında doğa temelli turizm etkinliği: Yamaç paraşütü. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(11), 13-26.

- Bekir, S., Bozdoğan, M., Karadeniz, D., & Yavuz, N. (2005). *Çoruh Vadisi kuş göç yolları araştırma raporu*. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP), Doğu Anadolu Turizmini Geliştirme Projesi (DATUR).
- Benzer, A. N. K. (2006). *Bolu-Göynük ve yakın çevresi doğal ve kültürel kaynaklarının ekoturizm açısından değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bilici, N., & Işık, Z. (2018). Bölgesel kalkınmada yayla turizmi: Rize ili örneği. *International Journal of Social Sciences Year*, 4(1), 1-21.
- Birinci, S. (2015). *Bayburt ilinin coğrafyası*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Birinci, S., & Zaman, M. (2016). Çımağıl Mağarası (Bayburt) ve çevresinin ekoturizm potansiyeli. *Turkish Studies*, 11(2), 241-258.
- Bozok, D., & Eröz, S. (2018). Çay turizmi ve Rize ili potansiyeli. *Third Sector Social Economic Review*, 53(3), 1159-1176.
- Bozok, D., & Özdemir Yılmaz, G. (2011). Eko-turizm. N. Hacıoğlu & C. Avcıkurt (Ed.), *Turistik ürün çeşitlendirilmesi* (ss. 111–137). Nobel Yayınevi
- Chapin, F. S., Torn, M. S., & Tateno, M. (1996). Principles of ecosystem sustainability. *American Naturalist*, 148(6), 1016-1037.
- Coles, T., Poland, R., & Clifton, J. (2015). Ecotourism in an educational context: Promoting learning opportunities through travel. *Journal of Biological Education*, 49, 213-217.
- Costa, C. A., & Chalip, L. (2005). Adventure sport tourism in rural revitalisation—An ethnographic evaluation. *European Sport Management Quarterly*, 5(3), 257-279.
- Çakıcı, A. C., & Harman, S. (2006). Kuş gözlemciliğinin önemi: Türkiye'de kuş gözlemcilerinin profili. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 161-168.
- Çakır, A., & Çakır, G. (2012). Kırsal kalkınmayı sağlayıcı bir unsur olarak Şarköy ve çevresinde kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(1), 53-60.
- Çakır, G. (2011). *İğneada ve çevresinde ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi ve kırsal kalkınma açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

- Çalışkan, A. (2020). *Hatay'ın ekoturizm potansiyeli ve yerel halkın ekoturizme bakış açısı* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çavuş, A. (2014). Trabzon'da doğa turizmi açısından değerlendirilmesi gereken turistik bir alan: Sera Gölü. *Türk Coğrafya Dergisi*, 63, 43-49.
- Çevirgen, A. (2003). *Sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizm ve Edremit yöresi için bir model önerisi* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demir, C., & Çevirgen, A. (2006a). *Turizm ve çevre yönetimi: Sürdürülebilir gelişme yaklaşımı*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Demir, C., & Çevirgen, A. (2006b). *Ekoturizm yönetimi*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Demir, S. (2011). *İğneada'nın ekoturizm potansiyelinin saptanması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demircan, N. (2022). *Yerel halkın ekoturizm algıları üzerine bir inceleme: Rize ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rize.
- Doğanay, S. (2003). Coğrafi özellikleri açısından Altındere Vadisi Milli Parkı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8(10), 44-64.
- Doğanay, S. (2011). Doğu Karadeniz'de yayla merkezlerine yeni bir örnek: Taşköprü Yaylası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26, 223-239.
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye turizm coğrafyası*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Dowling, R. (2000). Global ecotourism at the start of the new millennium. *World Leisure Journal*, 42, 11-19.
- Durmuş, M. Y., Demir, M. B., & Aras, E. (2007). *İspir-Uzundere-Yusufeli dağ yürüyüşü (trekking) rotaları çalışma raporu*. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi Trekking Raporu, Erzurum.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1987). *Our common future*. [Erişim: 04.01.2026, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>]

- Düzgüneş, E. (2015). *Milli park planlamalarında ziyaretçi yönetimine ilişkin yeni bir model önerisi: Altındere Vadisi Milli Parkı (Maçka/Trabzon) örneği* (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Düzgüneş, E., & Demirel, Ö. (2016). Milli parkların koruma yapısının ekolojik duyarlılık analizi ile ortaya konması: Altındere Vadisi Milli Parkı örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 16(1), 135-146.
- Ekinci, G. (2018). *Makroekonomik göstergelerle turizm ekonomisi: Yeşil ekonomi ve turizm*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Ekşioğlu, A. G., & Zeybek, H. İ. (2018, 20-22 Eylül). Karaca Mağarası'nın Gümüşhane ili turizmi içindeki yeri ve önemi. *II. Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Kongresi*, Gümüşhane, s. 113-122.
- Ekşioğlu, A. G., & Zeybek, H. İ. (2021). Yayla turizmi açısından bir inceleme: Kürtün yaylaları (Gümüşhane). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(3), 1298-1308.
- Emniyet, N. (2018). *Türkiye'de rafting ve akarsu kano slalom sporcularının spora başlama nedenleri ve beklentilerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Erol, C., & Özök, G. S. (2011). *Bayburt ili turizm master planı*. [Erişim: 20.08.2025, <https://www.ozokplanlama.com.tr/projeler/bayburt-turizm-master-planı>]
- Giresun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). *Sisdağı Yaylası*. [Erişim: 20.08.2025, <https://giresun.ktb.gov.tr/TR-206830/sis-dagi-turizm-merkezi.html>]
- Giresun İl Kültür Turizm Müdürlüğü (2025). *Kültürel miras ve turizm faaliyetleri*. [Erişim: 21.10.2025, <https://giresun.ktb.gov.tr>]
- Göktürk, T., Artvinli, T., & Bucak, F. (2008). Artvin kuş faunası. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9(1-2), 33-43.
- Gustavo, S. N. (2010). A 21st century approach to health tourism spas: The case of Portugal. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 17, 127-135.
- Güçlü, Y. (2010). Doğu Karadeniz Bölümü kıyı kuşağında iklim konforu şartlarının kıyı turizmi yönünden incelenmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8(2), 111-136.

- Güneş, G., Ülker, H. İ., & Karakoç, G. (2008). *Sürdürülebilir turizmde yöresel yemek kültürünün önemi*. A. Demir (Ed.). 2. Ulusal Gastronomi Sempozyumu, Antalya, s. 1-12.
- Gündüz, A. Y. (1990). Türkiye’de bölgesel dengesizlikleri gidermeye yönelik politikalar. *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, 6, 41–47.
- Haberal, H. (2015). *Turizmde alternatif ekolojik turizm-doğa turizmi, kırsal turizm-yayla turizmi*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Hallak, R., Brown, G., & Lindsay, N. J. (2012). The place identity–performance relationship among tourism entrepreneurs: A structural equation modelling analysis. *Tourism Management*, 33(1), 143-154.
- Han, E., & Kaya, A. A. (2015). *Kalkınma ekonomisi: Teori ve politika*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Henderson, J. C. (2009). Agro-tourism in unlikely destinations: A study of Singapore. *Managing Leisure*, 14(4), 258-268.
- Hoover, M. E., & Giarratani, F. (1993). *An introduction to regional economics*. Alfred A. Knopf, ABD.
- İslamoğlu, İ., İmamoğlu, A., & Çavuşoğlu, G. (2014). Verçenik Yaylası'nın alternatif turizmi ve rekreasyonel faaliyetlerinin belirlenmesi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 2), 271-282.
- Kahraman, N., & Türkay, O. (2014). *Turizm ve çevre*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kahyaoğlu, N. (2019, 3-5 Ekim). Gümüşhane ilinin ekoturizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi. A. Demir (Ed.). *III. International Mediterranean Forest and Environment Symposium*, Kahramanmaraş, s. 451-456.
- Karadeniz Kültür Envanteri (2023a). *Sera Gölü*. [Erişim: 20.08.2025, <https://www.karadeniz.gov.tr/sera-golu/>]
- Karadeniz Kültür Envanteri (2023b). *Vazelon Manastırı*. [Erişim: 20.08.2025, <http://karadeniz.gov.tr/vazelon-manastiri/>]
- Karadeniz Kültür Envanteri (2023c). *Kaymaklı Manastırı*. [Erişim: 20.08.2025, <https://karadeniz.gov.tr/kaymakli-manastiri/>]

- Karadeniz, C. B., Kabacık, M., & Saffet, S. (2018). Ordu ilinde ekoturizm uygulamaları, Kabakdağı, Kayabaşı örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 323-337.
- Karakoç, B. G., & Akyurt, H. (2024). Seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm algısının tespiti: Trabzon ili uygulaması. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 5(1), 36-50.
- Karasu, S. (2016, 4-6 Mayıs). Rize için alternatif bisiklet turizmi. A. Demir (Ed.). *II. Rize Sempozyumu: Turizm*, Rize.
- Kaya, F., & Yıldırım, G. (2020). Ekoturizm potansiyeli açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'nin değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, 2(2), 125-133.
- Kaymaz, Ç. K. (2018). *Artvin ilinin ekoturizm potansiyeli ve sürdürülebilir yönetimi* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik turizmin sürdürülebilirliği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 93-114.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik turizm ve sürdürülebilir kırsal kalkınma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 11-29.
- Khan, M. M. (1997). Tourism development and dependency theory: Mass tourism vs. ecotourism. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 988-991.
- Kılıç, S. (2012). Sürdürülebilir kalkınma anlayışının ekonomik boyutuna ekolojik bir yaklaşım. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 201-226.
- Koday, Z. (1994). Sınır ticaretimiz bakımından Sarp Sınır Kapısı'nın önemi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1, 123-126.
- Kozak, M. A., & Bahçe, S. (2012). *Özel ilgi turizmi*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2015). *Genel turizm: İlkeler-kavramlar*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Köse, O. (2001). *Trabzon'da yaylacılık ve yayla hayatı* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kuter, N., & Ünal, H. E. (2009). Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9(2), 146-156.

- Küçükaslan, N. (2007). *Özel ilgi turizmi*. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara.
- Lindberg, K., & Sturt, C. (1996). *The economic impacts of ecotourism*. Charles Sturt University, Australia.
- Mor, C. (2006). *Trabzon ilinin turizm coğrafyası* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Mosammam, H. M., Sarrafi, M., Nia, J. T., & Heidari, S. (2016). Typology of the ecotourism development approach and an evaluation from the sustainability view: The case of Mazandaran Province, Iran. *Tourism Management Perspectives*, 18, 168-178.
- Newsome, D., Moore, S. A., & Dowling, R. K. (2013). *Natural area tourism: Ecology, impacts and management*. Channel View Publications, Bristol.
- Ödemiş, M., & Hassan, A. (2019). Gümüşhane'nin eko-turizm potansiyelinin kavramsal analizi ve bu potansiyelin değerlendirilmesine yönelik öneriler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10, 59-70.
- Özdemir, M. (2015). Türkiye'de bisiklet turizmi: "Velosipet ile bir cevelan". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 320-327.
- Özgüç, N. (1998). *Turizm coğrafyası: Özellikler, bölgeler*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Öztürk, S. (2005). Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı'nın rekreasyonel kaynak değerlerinin irdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 6(2), 138-148.
- Parasız, İ. (2005). *Kalkınma ekonomisi*. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Pomfret, G. (2011). Package mountaineer tourists holidaying in the French Alps: An evaluation of key influences encouraging their participation. *Tourism Management*, 32, 501-510.
- Saklı, A. R., & Eroğlu, B. (2017, 4-6 Mayıs). Rize'nin kruvaziyer turizm potansiyelinin incelenmesi. A. Demir (Ed.). *II. Rize Sempozyumu: Turizm*, Rize, s. 81-97.
- Sezen, İ., Yılmaz, S., & Akpınar Külekçi, E. (2012, 26-28 Ekim). Ekoturizm için öneri alanlarıyla Bayburt. *I. Ulusal Akdeniz Çevre ve Orman Sempozyumu*, Kahramanmaraş.
- Sezer, İ. (2015). Doğu Karadeniz'de gelişme potansiyeli yüksek bir yayla turizm merkezi: Kulakkaya Yaylası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(34), 89-114.
- Sharpley, R. (2010). Tourism and sustainable development: Exploring the theoretical divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-19.

- Somuncu, M. (1989). The Kaçkar Mountains of the Eastern Black Sea Coast. *Image of Turkey, TÜTAV*, 26, 18-23.
- Soyak, M. (2013). Uluslararası turizmde son eğilimler ve Türkiye'de turizm politikalarının evrimi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 1-18.
- Sungur, Z. (2012, 11-13 Ekim). Sürdürülebilir ekoturizmin toplumsal etkileri: Türkiye'den örnekler. A. Demir (Ed.). *International Conference on Eurasian Economies*, Kazakistan, s. 338-344.
- Surat, H. (2011). *Analitik hiyerarşi süreci kullanılarak ekoturizmin planlanmasında katılımcı yaklaşımla etkinlik seçimi: Yusufeli örneği* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Surat, H. (2016). Artvin ilinin ekoturizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Karadeniz Araştırmaları*, 13(52), 139-158.
- Sümela Manastırı (2023). *Manastır bölümleri*. [Erişim: 20.08.2025, <https://www.sumela.gov.tr/sumela-manastiri#manastir-bolumleri>]
- Swarbrook, J. (1999). *Sustainable tourism management*. CABI Publishing, New York.
- Szopik-Depczyńska, K., Cheba, K., Bąk, I., Stajniak, M., Simboli, A., & Ioppoloe, G. (2018). The study of relationship in a hierarchical structure of EU sustainable development indicators. *Ecological Indicators*, 90, 120-131.
- Şahin, İ. F. (2009). Erzincan ilinin turizm potansiyeli ve ildeki ekoturizm uygulamaları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 69-88.
- Şirin, M., & Fatih, O. (2020). Gümüşhane şehrinde afet ve acil durum toplanma alanlarının coğrafi bilgi sistemleri ortamında değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(44), 85-106.
- T.C. Bayburt Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü (2008). *Bayburt ili 2007 yılı il çevre durum raporu*. [Erişim: 20.08.2025, <https://www.yumpu.com/tr/document/read/38118744/bayburt-ili-2007-yl-il-cevre-durum-raporu-cevresel-etki->]
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2023). *Mevzuat no: 17173*. [Erişim: 20.08.2025,

- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=17173&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>]
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2023). *Uzungöl*. [Erişim: 20.08.2025, <https://tvk.csb.gov.tr/uzungol-i-401>]
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2023a). *Akarsu Köyü Mağarası*. [Erişim: 20.08.2025, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10056/trabzon-magalarari.html>]
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2023b). *Maçka-Kiraz Yaylası*. [Erişim: 20.08.2025, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10149/trabzon-yaylaları.html>]
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023a). *Basın haberleri*. [Erişim: 20.08.2025, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-357511/trabzon-10-ayda-1-milyon-216-bin-37-ziyaretci-agirladi.html>]
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023b). *Yıllara göre seyahat acenta sayıları*. [Erişim: 20.08.2025, <https://yigm.ktb.gov.tr/tr-243988/yillara-gore-seyahat-acentasi-sayilari.html>]
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2025a). *Yayla turizmi ve yaylalarımız*. [Erişim: 27.10.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57698/yayla-turizmi-ve-yaylalarimiz.html>]
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2025b). *2024 yılı Türkiye turist istatistikleri*. [Erişim: 17.11.2025, <https://www.ktb.gov.tr>]
- T.C. Maçka Kaymakamlığı (2023a). *Maçka-Şolma Yaylası/Turizm Merkezi*. [Erişim: 20.08.2025, <http://www.macka.gov.tr/macka-yaylaları>]
- T.C. Maçka Kaymakamlığı (2023b). *Maçka-Mavura Yaylası*. [Erişim: 20.08.2025, <http://www.macka.gov.tr/macka-yaylaları>]
- T.C. Maçka Kaymakamlığı (2023c). *Kuştu Manastırı*. [Erişim: 20.08.2025, <http://www.macka.gov.tr/manastirlar>]
- T.C. Trabzon Valiliği (2023a). *Pazarcık Yaylası/Turizm Merkezi*. [Erişim: 20.08.2025, <http://www.trabzon.gov.tr/yaylalar>]
- T.C. Trabzon Valiliği (2023b). *Hıdırnebi Yaylası/Turizm Merkezi*. [Erişim: 20.08.2025, <http://www.trabzon.gov.tr/yaylalar>]

- T.C. Trabzon Valiliği (2023c). *Çatma Obası Yaylası*. [Erişim: 20.08.2025, <http://www.trabzon.gov.tr/yaylalar>]
- T.C. Trabzon Valiliği (2023ç). *Çakırgöl Yaylası*. [Erişim: 20.08.2025, <http://www.trabzon.gov.tr/yaylalar>]
- T.C. Trabzon Valiliği (2025). *Yaylalarımız*. [Erişim: 29.11.2025, <http://www.trabzon.gov.tr/yaylalarimiz>]
- Taş, E. (2014). *Turizm potansiyelinin belirlenmesi: Doğu Karadeniz Bölgesi Bayburt ili örneği* (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Taş, S. (2012). *Trabzon ve ekoturizm: Yerli ziyaretçilerin yöreyi değerlendirmesine yönelik bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tekin, M., & Kasalak, M. A. (2014). Ekoturizm girişimciliğinin bölgesel kalkınmadaki rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 129-136.
- Tekin, Ö. F. (2021). Yayla turizminin kırsal kalkınma ve sürdürülebilir turizm bağlamında değerlendirilmesi: Rize örneği. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 16-28.
- Tellioğlu, S. (2019). Yeşil ekonomi kapsamında sürdürülebilir turizm yaklaşımı. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 25(1), 9-26.
- Tetik, N. (2012). *Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterlilikleri: Doğu Karadeniz örneği* (Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tisdell, C. (1996). Ecotourism, economics, and the environment: Observations from China. *Journal of Travel Research*, 34(4), 11-19.
- Tosun, C., & Şahin, S. Z. (2006). Gelişen ve değişen eğilim ekoturizm. A. Demir (Ed.). *II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, Balıkesir, s. 1-18.
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023a). *Seyahat acentaları*. [Erişim: 20.08.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57766/seyahat-acentalari.html>]
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023b). *Sera Gölü*. [Erişim: 20.08.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57703/goller-ve-magaralar.html>]
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023c). *Araklı Yeşilyurt-Yılantaş Yaylası/Turizm Merkezi*. [Erişim: 20.08.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57698/yaylalarimiz.html>]

- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023ç). *Uzungöl*. [Erişim: 20.08.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57450/uzungolde--alternatif--turizm.html>]
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023d). *Çal Mağarası*. [Erişim: 20.08.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57785/cal-magarasi.html>]
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023e). *Sultan Murat Yaylası*. [Erişim: 20.08.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57698/yaylalarimiz.html>]
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023f). *Kayabaşı Yaylası*. [Erişim: 20.08.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57698/yaylalarimiz.html>]
- Trabzon İl Kültür Turizm Müdürlüğü (2025). *İl turizm envanteri*. [Erişim: 13.10.2025, <https://trabzon.ktb.gov.tr>]
- Türkben, C., Gül, F., & Uzar, Y. (2012). Türkiye'de bağıcılığın tarım turizmi (agro turizm) içinde yeri ve önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 47-50.
- Ünlü, M. (2012). XIX. yüzyıl sonlarında Çarşamba'da kuraklık. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 6(12), 125-132.
- World Tourism Organization (2013). *Sustainable tourism for development guidebook*. UNWTO, Madrid.
- Yalçın, A., & Yalçın, S. (2013). Sürdürülebilir yerel kalkınma için Cittaslow hareketi bir model olabilir mi? *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(1), 32-41.
- Yıkmaç, R. F. (2011). *Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi*. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara.
- Yiğit, M. (2020). *Giresun'un ekoturizm potansiyelinin değerlendirilmesi: Sürdürülebilir turizm için ekoturizm rotası önerisi* (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Yozcu, S. (2017). *Mağaraların rekreasyonel kullanımı ve mağaracılık motivasyonları: Ayvaini Mağarası örneği* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, C. (2002). Turizmde yükselen değer: Ekoturizm. *TÜRSAB Dergisi*, 219, 1-7.
- Zaman, M. (2005). Türkiye'nin önemli inanç turizmi merkezlerinden biri: Sümela (Meryemana) Manastırı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 1-24.

- Zaman, M. (2007). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda yaylalar ve yaylacılık*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Zaman, M. (2010). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda dağ ve yayla turizmi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Zaman, M., & Birinci, S. (2009). Kaçkar Dağları'nda alternatif bir turizm aktivitesi: Heliski (dağ kayağı). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 33-46.
- Zaman, M., & Birinci, S. (2011). Doğu Karadeniz'de termal turizminin geliştirilebileceği merkezlere yeni bir örnek: İkizdere Kaplıcası. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 15(1), 405-429
- Zaman, M., & Birinci, S. (2014). Bayburt ilinin kültür turizm potansiyeli. *Kafkasya Üniversiteler Birliği Uluslararası Ağrı Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı* (25-27 Eylül, Ağrı).
- Zaman, M., Şahin, İ. F., & Birinci, S. (2011). Çal Mağarası (Düzköy-Trabzon) ve çevresinin ekoturizm potansiyeli açısından önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26), 1-23.
- Zamanov, M. (2023). *Ekoturistlerin unutulmaz turizm deneyimleri, destinasyon tatmini ve davranışsal niyetleri arasındaki ilişki: Giresun ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Zeybek, H. İ., & Çalık, İ. (2019). *Gümüşhane'de sürdürülebilir turizm*. Göktuğ Ofset Yayıncılık Matbaacılık, Ankara.
- Zurnacı, N. (2012). Kırsal turizmde girişimcilik ve örgütlenme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 65-70.